IN
EPISTOLAM ENCYCLICAM,
A SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO
BENEDICTO
PAPA XIV.
DATAM

Ad omnes Episcopos Ditionis Ecclesiasticæ die XIX. Februarii anni MDCCXLIX.

PETRI POMPILII RODOTA'

COMMENTARIUS,

IN QUO AGITUR

De Anno Jubileo, de Cultu Templorum, de Cantu & Musica Ecclesiastica.

ROMÆ MDCCXLIX.
In Typographia S. Michaelis, Sumptibus Octavii Puccinelli.
SUPERIORUM FACULTATE.

Rogamus pro illis, ut qui delectabiliter audiunt Organum, delectabilius audiant vocem Dei. *S. Augustinus in Ps.* 98.

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

BENEDICTO XIV.

PONTIFICI OPT. MAX.

PETRUS POMPILIUS RODOTA'

Ommentarium hocce meum, in eruditissimam tuam æquè ac doctissimam, ad Episcopos Ditionis Ecclesiasticæ Epistolam, exaratum, Tuo tantum Nomine commendandum, Tibi-

que uni, Pontifex ter Optime ac Maxime, inscribendum, nemo est qui non videat. Cum enim non meâ illud, sed tuâ tantum Doctrinâ adornatum atque confectum sit, nil æquius aut justius visum est, quàm, ut quod Te docente collegi, tuùmque est, cum exigua solum laboris mei accessione, Tibi sine cunctatione restituam: Fontium ac Fluviorum indolem imitatus, qui ad mare, unde exeunt, gradu non minus celeri, quàm memori, ut ita dixerim, revertuntur. Aliæ prætereа accedunt rationes, non communes tantum & publicæ, sed plane peculiares & propriæ, quæ

ad

ad id me omnino movent atque compellunt. Ipsa Commentarii materies de Anno Jubileo, de Cultu Templorum, de Cantu & Musica Ecclesiastica, a Summo Pontifice pertractata, nemini potius aut dignius, quàm Summo Pontifici offerenda & consecranda erat. Incredibilis verò humanitas erga me Tua, qua innumeris me beneficiis cumulas, & quâ, Maximus licèt, vel minima ipsa non contemnis, meum hoc, qualecumque illud est, obsequii & memoris animi testimonium suo quodam veluti jure videtur exposcere ac vindicare. Excipe igitur BEATISSIME PA-

TER,

TER, *benignus, ut soles cætera, hanc, etsi vulgarem ac tenuissimam, observantiæ meæ significationem. Proba hominis studium, qui in tanta fortunæ humilitate de Te benemereri vehementissime cupit. Quam in rem à Deo supremo mortalium vitæ moderatore nihil impensius mihi poscendum superest, quàm ut Te, qui pro tutela & splendore divini Cultus, rerumque Sacrarum tot tantaque egregia opera suscepisti: qui litteras bonasque artes peculiari sollicitudine foves: qui singulari sapientia omnia religiosissime moderaris: qui denique doctrina Tua & eruditione in*

uni-

universam Ecclesiam splendorem effundis: Te, inquam, in eximiam Christiani Orbis Urbisque utilitatem, incolumem quamdiutissime servet. Etenim, quam laudem in Alexandrum Imperatorem Mammeæ filium, triumphum splendidissimum agentem, Romani Cives clamantes congesserunt his verbis: Salva Roma, quia salvus est Alexander; *eam, citra ullam adulationis suspicionem, Tibi potiori jure tribuendam esse, nemo unus addubitat. Siquidem, salva Disciplina Ecclesiastica, salva Respublica, & Litteræ salvæ, quia salvus* BENEDICTUS.

IM-

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendissimo Patri Magist. Sac. Pal. Ap.

F. M. Archiepis. Tarsi Vicef.

QUanta cum utilitate omnium consultum sane foret, ac quantopere interesset, si doctus quispiam appositis dignisque Commentariis prosequatur omnia BENEDICTI XIIII. P. O. M. jam edita Opera equidem sapientissima, cùm mecum sæpe animo reputavi, tum reipsa satis ostendit præclarissimus hujus libri Auctor. Hoc enim modo, quæ multa & docta, & scitu dignissima in illis Operibus, quæ nemo non valde commendat, summatim aut indicata, aut complicata sunt, omnibus aperta essent, ac coram disserta. Sunt namque ab illo edita, quo sicuti Dignitate ac Fastigio, ita neque doctrina aut eruditione una simul cum summa pietate conjunctis, major est nemo. Occasione igitur jam proximi Anni Jubilei, intentus accuratissime Pontificio suo muneri SS. Pater & Dominus Noster BENEDICTUS PP. XIIII., ut cetera omnia per se ipse Romæ providit, ita Episcopos omnes Ditionis Ecclesiasticæ ad sua munera intente adimplenda excitavit, data ad eos Epistola, in primis pro cultu Templorum, & musica Ecclesiastica sancte & caste curandis ad Ecclesiarum decorem ac majestatem. Hanc eruditis, & ex Historia Ecclesiæ petitis Notis, selectisque monumentis veluti enucleare & differere studet & avet is Liber; quanta Auctoris cum laude, lector videt. Ego quidem, jussu Reverendissimi Patris Josephi Augustini Orsi, Ordinis Prædicatorum, Sacr. Pal. Ap. Magistri, illum perlegi maxima animi voluptate; atque nil pene aut contra Fidem, aut contra bonos mores, aut Principes, sed omnia ad eruditionem ac pietatem ipsi Epistolæ consentanea, reperiens, dignum censeo, qui typis publicari possit.

Romæ, VI. Kal. Octobris 1749.

Jo. Chrysostomus à S. Joseph Scholarum Piarum.

IMPRIMATUR.

Fr. Joseph Aug. Orsi Ord. Præd. Sacr. Pal. Apost. Mag.

LET-

LETTERA CIRCOLARE

DELLA SANTITA' DI NOSTRO SIGNORE

BENEDETTO PP. XIV.

A TUTTI I VESCOVI DELLO STATO ECCLESIASTICO

Sopra alcuni provvedimenti, che essi debbono prendere per l'occasione del prossimo Anno Santo (a)

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabilis Frater, Salutem, & Apostolicam Benedictionem.

§. I.

L'Anno, che viene, (*b*) terminato il presente, come ella ben sa, è l'anno del Giubbileo, detto l'Anno Santo: (*c*) ed essendo, per somma misericordia di Dio, terminata la guerra, (*d*) e fatta la pace fra' Principi belligeranti, si può sperare, che grande sia per essere il concorso de' forestieri e pellegrini di tutte le

A na-

nazioni, ed anche delle più rimote, a questa nostra Città di Roma. Noi di vero cuore preghiamo, e facciamo pregare il Signor Iddio, acciocchè tutti quelli, che verranno, conseguiscano il frutto spirituale delle sante Indulgenze: nè Noi siamo per tralasciare veruna diligenza pel detto effetto. (*e*) Desideriamo ancora, che tutti quelli, che vengono a Roma, ne partano, non scandalizzati, ma pieni di edificazione di quanto avranno veduto non meno in Roma, che in tutte le Città dello Stato Pontificio, per le quali sarà loro convenuto di passare, e ripassare, venendo a Roma, e ritornando alle loro patrie. In ciò (*f*) che appartiene a Roma, già da Noi si sono prese alcune misure; nè si tralascierà di prenderne altre. Abbiamo bisogno del di lei zelo (*g*) e della di lei esperimentata attenzione in ciò, che appartiene alla Città (*h*) e Diocesi, che da lei è lodevolmente governata: e quando da lei si dia, come speriamo, la mano adiutrice, non solo conseguirassi il fine da Noi bramato, che i forestieri partiranno edificati, e non scandalizzati di noi; ma altresì ne deriverà un altro buon effetto, che le cose da Noi ordinate, e da lei adempite, cagioneranno una buona disciplina non solo nell' Anno Santo, ma in molto tempo in avvenire: come per appunto succede nelle di lei Visite Pastorali; dimostrando l'esperienza, che i visitati, essendo imminente la Visita, fanno alcune cose, correggono alcuni difetti, per non dover essere ripresi

da

da lei, e per non restar esposti alle dovute pene; e che dura anche dopo il tempo della Visita il bene fatto nell' occasione della medesima.

COMMENTARIUS.

(a) PEr l' occasione del prossimo Anno Santo. Romani Pontifices, Anni Jubilei pompam parantes, consilium pro re ac tempore in antecessum capere studuerunt, nedum ut Urbs omnibus ad victum necessariis affluenter instrueretur, ne quid ad eam confluentium commoditati deesset; verum magis in præcipua officii parte posuerunt, Christifidelium pietatem augere, sacrorumque dignitatem amplificare, ut Peregrini huc adventantes, sanctæ conversationis exemplo commoti, ad virtutum omnium exercitationem inflammarentur.

Ut autem de iis primo loco edisseram, quæ ad rem Ecclesiasticam pertinent, Templa ad cultum decoremque parari jussit Clemens VII. 1525. edicto edito à Cardinali Paulo Capisucchi, tunc temporis Urbis Vicario. Julius III. anno 1549. quatuor Ecclesiasticos Inspectores constituit, qui Templa obeuntes, curarent, ut Christifideles illic orantes, modestiæ laude emicarent, moresque ad gravitatem componerent; quin & Purpuratos Patres eloquenti oratione excitavit Julius, ut in Ecclesiis, quas in Titulum habebant, designatis diebus Sacrum solemni ritu facerent, divinisque Officiis celebrandis interessent. Cæremoniis denique Præfectis hanc provinciam demandavit, ut ad Eminentissimos Patres referrent, siquid in eisdem Ecclesiis esset, quod eorum curam & diligentiam exposceret. Anno Jubilei 1650. Innocentius X. Lateranensem Basilicam vetustate jam fatiscentem nova molitione, ornatuque splendidiore restituit. Clemens X. anno 1674. spectatissimis viris Ecclesiarum visitationem injunxit, qui sedula diligentia prospicerent, ne quid Peregrinorum oculis objiceretur, quod earum cultui officeret; sed omnia essent ad decorem composita. Ecclesias denique aptari, & exornari sanxerunt Innocentius XII. anno 1699. & Benedi-

ctus XIII. anno 1724. Huc enim Summorum Pontificum vota contenderunt, ut confluentes ad Apostolorum limina Peregrini, Sacras Ædes eo nitore, & majestate splendescere intuerentur, quæ decet Urbem Romam, totius Orbis Caput, & perpetuam Summi Pontificis sedem, quæ tot SS.MM. monumentis, & SS. præcipue Apostolorum Petri & Pauli Lipsanis, gloria, & dignitate nobilitatur.

Nonnullas etiam leges tulerunt Summi Pontifices, proxime imminente Jubilei solemnitate, quibus homines sacri vitam moresque suos ad honestatem componerent. Clemens VII. & Julius III. præscripsere, ut Sacerdotes in Urbe, talari semper habitu incederent, quod ipsum deinde mandarunt Innocentius X. anno 1649. Clemens X. anno 1674. Innocentius XII. anno 1699. & Benedictus XIII. anno 1724. Gregorius XIII. ecclesiasticæ ditionis vias in Peregrinorum commodum aptari, & necessaria ad victum parari jussit. Clemens VIII. duas Purpuratorum Patrum Congregationes instituit, alteram, quæ rebus spiritualibus, alteram, quæ temporaneis ad eum annum spectantibus consuleret. Urbanus VIII. in Consistorio Secreto Patres prudenti oratione excitavit ad egregia pietatis opera suscipienda, & ad opus aliquod peragendum amplissimæ Dignitati congruens, erga Hospites in Sanctissimæ Trinitatis Xenodochio excipiendos. Provida cæterorum Pontificum consilia, quibus Clemens X. Innocentius XII. & Benedictus XIII. Jubilei solemnitatem reddiderunt insignem satis nimia diligentia recenset Thomas Maria Alfani Ordinis Prædicatorum Theologus, in erudito Tractatu, *Degli Anni Santi, dal di loro solenne cominciamento per fino a quello di Benedetto XIII.*

(*b*) *L' anno, che viene, terminato il presente, come ella ben sà, e l' Anno del Giubileo*). Certa quædam tempora in sæculorum revolutione Summi Pontifices elegerunt, quibus quotquot Catholico nomine censentur, majori studio excitarent ad peccatorum veniam, & Indulgentiam consequendam. Sæculari quolibet anno, ex vetusta consuetudine, Jubilei solemnitas Romæ recurrere consueverat. Ut antiquissimo instituto major acce-

ce-

cederet firmitas, Bonifacius VIII. Constitutionem edidit in eam rem, anno 1300. quæ extat *Cap. Antiquorum, extra, de Peniten. & Remission.* Plenissimam criminum veniam iis proposuit Bonifacius, qui post rite detectos Sacerdoti conscientiæ sinus, Basilicas SS. Apostolorum Petri, & Pauli lustrarent; cum eo tamen discrimine, ut Romani ad minus triginta diebus continuis, vel interpolatis: Peregrini diebus quindecim tantum eadem Sacra limina inviserent. Maxima animi gratulatione Romani Cives hoc Diploma exceperunt, summoque pietatis ardore Basilicas adivere. Porrò incredibilis hominum multitudo ex longissimis Regionibus Romam confluxit, magnusque concursus ex toto fere Christiano Orbe factus est. Joannes Villanus (1) eo anno Romam profectus, narrat, tantam Fidelium copiam tunc ad Urbem accessisse, ut præter Romanos, ducenta Peregrinorum millia ibi conspexerit, quibus omnia ad necessitatem abunde parabantur. Sæpius uno die egressos ab Urbe, & ingressos ad eam, triginta millia hominum Auctor Annalium Colmariensium (2) litteris consignavit. Jacobus Cajetanus, Diaconus Cardinalis S. Georgii ad Velum aureum, qui erat Pontificiorum Consiliorum particeps, reique oculatus inspector, hanc Jubilei Historiam posterorum memoriæ tradidit: typis impressa legitur in Bibliotheca Veterum Patrum (3). Eam accurate legenti meridiano sole clarius constabit, Polydorum Virgilium (4) suis lectoribus illudere voluisse, cum scripsit, Bonifacium VIII. ideo sanxisse Jubileum, centesimo anno recurrente fore aperiendum, ut populum cum primis Romanum ab inani Sæcularium ludorum celebratione ad verum solemne Sacrum reduceret. Quæ quidem sententia sicut assertores habet Guicciardinum, (5) Platinam, (6) aliosque: ita reipsa penitus coarguitur. Etenim sæculo XIII. nullum se nobis offert vestigium ludorum Sæcularium, quos Honorius Imperator anno 404., postremus inter Im-

(1) *Jo. Villan. Hist. lib. 8. cap. 36.*
(2) *Auctor Annal: Colmar. apud Raynald. A. 1300.*
(3) *Bibliothec. Vet. PP. Tom. 25. edit. Lugd.*
(4) *Polydorus Virgil. de Invent. rer. lib. 8.*
(5) *Guicciardinus Hist. lib. 4.*
(6) *Platina in Clemente VI.*

Imperatores celebrasse perhibetur. Post eam ætatem, illos in desuetudinem abiisse, nec amplius instauratos, conveniunt scriptores, penè dixerim, omnes. Videndus Panvinius Tractatu de Ludis Sæcularibus (1). Quin & Joannes Alphonsus Turretinus (2) à Catholica Religione extorris, quamquam anni Jubilei & ludorum Secularium comparationem ineat, illumque his æquare omni ope contendat; nihilo tamen minùs sententiam tandem suam his verbis prodit: *Veruntamen, cum hac de re sileat in sua Bulla Bonifacius, cum etiam ante annos mille quinquaginta desiissent ludi Sæculares* (Ab Honorio hos ludos actos non esse, sed longè antea exolevisse, hic auctor affirmat) *cum denique Bonifacii tempore magna esset veterum rituum cum Ethnicorum, tùm Christianorum penes Clerum ignorantia, nollem, hunc fuisse Jubilei fontem, confidenter nimis asserere.*

A Bonifacii Constitutione nondum anni quinquaginta effluxerant, cum Clemens VI. Romano Populo rogante, ut humanæ vitæ brevitati prospiceret, Jubilei celebritatem ad recurrentem quinquagesimum annum (3) contraxit: Sanxit præterea, ut qui Indulgentiarum thesauros promereri vellent, præter SS. Apostolorum Petri, & Pauli, Lateranensem etiam Basilicam in honorem SS. Salvatoris constructam, lustrare tenerentur. Lata est ejusmodi Constitutio anno 1349. eamque habes *cap. 2. Unigenitus, eod: tit. de pœnit. & remiss.* Magni Chronici Belgici auctor memoriæ prodidit, cum primum ex Clementis VI. Decreto, Jubileum anno quinquagesimo celebratum est, tantam hominum multitudinem Romam turmatim perrexisse, ut quotidie infra dictum annum, quinque millia Peregrinorum intrantes, & exeuntes, Romæ computarentur. Eluxit eo anno piorum virorum liberalitas in sacra stipe Ecclesiis conferenda, quæ ad earum ornatum derivata est.

Gregorio XI. Catholicam Ecclesiam regente, Jubilei celebritas acta non est: nihilo tamen minus anno 1373. ad pietatis stu-

(1) *Panvinius de lud. Sæcul. extat. cum Grævio antiquit. Roman. vol. 9. pag. 1061.*
(2) *Alphonsus Turretinus de ludis Sæcularibus Academica quæstiones: quæst. 6.*
(3) *Raynaldus ad annum 1349. & seqq.*

ſtudium in Deiparam commendandam, publico Decreto ſtatuit hic Pontifex, ut recurrente anno Jubileo, Chriſtifideles SS. Apoſtolorum, & Lateranenſem Baſilicam obeuntes, aliam etiam Baſilicam S. Mariæ Majoris adirent, ob ingentia in ea patrari ſolita miracula, veneratione digniſſimam.

Urbanus VI., cui ob pietatem, & Eccleſiaſticæ Diſciplinæ ſeveritatem, multum laudis acceſſit, Jubileum in brevius XXXIII. annorum ſpatium contraxit. Inſtituti ſui rationem duxit ex annorum Chriſti numero, & fugaci humanæ vitæ brevitate. Decrevit, ut anno proximo 1390. & deinceps quolibet trigeſimo tertio, Jubilei ſolemnitas recurreret.

Poſtquam Urbanus VI. Jubileum indixit, mortali hac vita defunctus, Bonifacio IX. ſucceſſori illud abſolvendum reliquit. Itaque Bonifatius Jubilei ſolemnitatem bis ſolemni Ritu peregit. Primo quidem anno 1390. ex Urbani VI. lege, quo (præter Gallos, cæteroſque ſchiſmaticæ factioni addictos) innumerabiles Peregrini ad Apoſtolorum limina confluxerunt; alteram Jubilei celebritatem egit Bonifacius anno ſæculari 1400. more majorum, & ex vetuſta Eccleſiæ Romanæ conſuetudine.

Recurrente anno 1423. qui erat trigeſimus tertius ab anno 1390. Martinus V. Jubileum annum celebraſſe, probat Bzovius in Annalibus. At Nicolaus V. Bononienſis confirmata Clementis VI. Conſtitutione, ad quinquageſimum annum rediit; Quamobrem anno 1450. ſolemni ritu Jubilei pompam peregit, atque eâ confluentium populorum omnium copiâ, ut reliquis omnibus anteactis, pari ritu celebratis, meritò præferatur: tanta enim multitudo ex univerſo fere Catholico Orbe Romam contendit, quanta nunquam antea viſa fuerat. Sedulam enim ſuperioribus annis navaverat operam Summus Pontifex, ut Italiæ in arma concitatæ motus reprimerentur, & pax inter Chriſtianos Principes conciliaretur. Ad optatum exitum ſua conſilia perduxit. Quare omni copiarum genere Urbem Romam inſtruxit, viarum graſſatores non modo propoſitis Cenſurarum pœnis, ſed immiſſis etiam Satellitibus, abſterruit, ne publica obſiderent itinera, aut in Peregrinos Romam contendentes, ſævi-

ſævirent. Celebritatem auxit Nicolaus V. Sanctorum albo adſcribens B. Bernardinum Senenſem Concionatorem celeberrimum, & miraculorum gloriâ illuſtrem. Hoc eodem anno coacta ſunt Comitia generalia Ordinis S. Franciſci, tum Minorum de Obſervantia, tum Conventualium. Inter Minores de Obſervantia, ſanctitatis fama eminebant Joannes a Marchia, Joannes a Capiſtrano, & Didacus Laicus Hiſpanus: quos nunc ex Eccleſiæ Decreto, impenſa veneratione cultuque proſequimur. Lætos illius anni Jubilei dies funeſtum ac lugubre factum turbavit. Contigit enim, ut populi frequentia, per Elium Pontem contendens, adeo ſeſe mutuo compreſſerit, ut ad ducentos, eoque amplius, eliſi ſint in Ponte, ac plures etiam in Tyberim lapſi, ſubmerſique fuerint.

Tandem Paulus II. anno 1470. Jubileum ad recurrentem viginti quinque annorum lapſum redegit, illudque celebrandum indixit anno 1475. Extat in Romano Bullario ejuſmodi Conſtitutio. Sixtus IV. eam Conſtitutionem ratam habuit, ut videre eſt *Cap.4.extra,de pœnit.& remiſſ.*,& Jubileum anno 1475. celebravit. Ritum aperiendi Portam, quam jure Sanctam dicimus, Alexander VI. inſtituit, primuſque re ipſa præſtitit anno 1500. ut lato calamo comprobat Alfanus in Tractatu, ſuperiori loco laudato, *Degli Anni Santi*. (1)

Quæ hactenus diximus, eò pertinent, ut oſtendamus, in revolutione quadrigentorum & quadraginta novem annorum, quotquot a Bonifaciana Conſtitutione effluxerunt, recurrere in annum proximum, octavam & decimam Jubilei Solemnitatem. Indixit jam illam BENEDICTUS XIV. edita Conſtitutione, (2) quam verborum pondus, & gravitas ſententiarum ſatis commendant. In ea nihil de conſueta Eccleſiæ Diſciplina immutavit, ſive quod ad Eccleſiarum, ſive quod ad viſitationum numerum ſpectat: ſive etiam, quantum ad opera, quæ ad lucrandum Indulgentiarum theſaurum præſcribuntur; excepta S. Euchariſtiæ perceptione, quam jure ac merito ſuperaddendam duxit:

So-

(1) *Pag.* 53. & 251.
(2) *Conſtitut.* BENED. XIV. 111. *Non. Maij* 1749.

ſolemni Aſcenſionis Christi Domini feſto, quod hoc anno incidit in diem XV. Maii, in S. Petri atrio evulgata eſt ea Conſtitutio. Hoc inſtitutum indicendi Jubileum feſto Aſcenſionis die, Gregorium XIII. habet auctorem. Publicæ gratulationis per totam Urbem argumenta hanc ſolemnem indictionem ſtatim exceperunt: atque ita exultavit Roma, ut Capitolii gloriam Vaticanus Collis obruerit.

(*c*) *Anno Santo*. Anni Sancti notionem his verbis tradit Sanctiſſimus in laudata Conſtitutione = *Annus acceptabilis, annus renovationis & pœnitentiæ, annus reconciliationis & gratiæ: Sanctus in Eccleſia merito appellatus*. Vetus hoc anno lex impletur, & nova per gratiam inchoatur: novus annus incipit, annus Indulgentiarum & dimiſſionis, annus gratiæ & benedictionis, Velutì Moſes, qui aquarum fontem aperuit, & ſitibundum Dei populum fluentis aquæ perennitate exatiavit, aperiet BENEDICTUS XIV. ~~Pontificiæ auctoritas virga, & ſumma~~, qua pollet, poteſtate, Cœli portas, Portamque Sanctam; ſive ut Sanctimoniam in terras immittat, ſive homines in Cœlum admittat. Ex ea velutì fonte, Jubilei gratia affluentius manabit. Hæc illi mens eſt, ut Pœnitentes ad Indulgentiam conſequendam per eam introducat, eiſdemque ditiſſimos divinæ Miſericordiæ theſauros, atque affluentiſſimas opes, Chriſti ſanguine partas, Sanctorum meritis liberali manu elargiatur.

(*d*) *Terminata la Guerra, e fatta la Pace fra Principi Belligeranti, ſi può ſperare, che grande ſia per eſſere il concorſo de' Foraſtieri e Pellegrini*. Bellorum tumultus, graſſantium licentia, & infeſta itinera, Romanum iter ad ſacrum theſaurum anno Jubilei conſequendum, difficile quandoque reddiderunt. Anno ſeculari 1400. quo Bonifacius IX. ſolemnem Jubilei celebritatem aperuit, a Religionis ſtudio, luſtrandiſque Apoſtolorum liminibus, plurimos deterruit, tum peſtilentiæ lues, quæ Italiam vaſtabat; tum graſſantium licentia, qui auro & vitæ Peregrinorum Romano in agro inſidias tendebant. Martinus V. anno 1423. Jubileum ab Urbano VI. ad annum trigeſimum tertium contractum, deduxit in opus: verum id factum minori

Populorum frequentia ob bella, quæ in Italia, Gallia, atque Germania sæviebant, cùm magna bonorum, ac pietatis jactura. Hanc ob causam hujus Martinianæ celebrationis mentio haud frequenter apud auctores occurrit. Anno 1475. ob vehementes bellorum suspiciones, aliaque incommoda, pauci Christifideles Romam, religionis causa, adventarunt. Quare Sixtus IV. ut longinquarum Nationum pietati consuleret, Jubileum Bononiæ posuit anno 1475. à Kalendis Maji usque ad pridie Kal. sequentis anni, teste Sigonio (1). Ingentes adeo Populorum concursus eò facti sunt, ut vulgo existimatum sit, Bononiam nunquam tanta Peregrinorum copia redundasse. Alexandro VI. anno 1500. eamdem eximiam solemnitatem peragente, iter difficile extitit Peregrinis ad Urbem confluentibus, ob Turcicas clades, & Italica bella, quibus plurimus sanguis fusus erat, & Christiani gravissimis incommodis affecti. Maurus enim Mediolanensis, recuperato sub anni principio dominatu, in Francos Romipetas sæviebat, pronunciato in singula eorum capita ducato aureo. Sub Clemente VII. bella Gallorum civilia, Gallorum itidem & Hispanorum emulatio feralis; quæ Romæ grassabatur, pestilentia; impiaque tandem rabies hæresis Lutheranæ, Indulgentias adlatrantis, Fideles a Peregrinatione deterruit. Ob has publicas calamitates, anno Jubilei 1525. minores longe quàm antea, Populorum concursus ad limina Apostolorum factos, tradit Victorellus (2). Eadem Lutheranorum, & Calvinistarum hæresis superioribus annis exorta, Ultramontanos avocavit ab obeundis Sanctorum Apostolorum liminibus anno 1550., teste Panvinio in vita Julii III. Innocentio X. Jubilei solemnitatem celebrante anno 1650. licèt urbs Roma multa hominum millia, continuis adventantium & redeuntium itineribus, in dies reciperet, totidemque dimitteret; longe tamen ingentem confluentium Populorum numerum, quominùs sanctam Urbem adirent, cohibuere civiles in Gallia dissentiones, ortaque inter Hispaniam & Galliam bella; quod profectò non contigit pacis tempore.

Qua-

(1) *Sigon. de Episc. Bononien. lib. 4. ad A. 1475.* (2) *Victorell. de Jubil. part. 3.*

Quare, in spem certam adducimur, ut pacatâ tandem Europâ, ad celeberrimam ac sanctissimam Jubilei proximi solemnitatem, pietatis & Religionis studio, maxima sit futura Populorum frequentia. Non enim itinerum difficultates, nec infestæ viæ, nec alia incommoda superius recensita, eos avocant, quominus ad Sacra Apostolorum limina properantes, Urbem magistram veritatis & religionis colere, monumenta sanctorum Martyrum cruore consecrata, veneratione prosequi valeant. Concordes jam Regum animi Pacis nexu devincti, furores bellici sedati, divinæ ultionis tonitrua jam non exterrent Europam; nec furente discordiarum turbine, concutiuntur fundameuta Orbis Terrarum. Quid itaque nobis sperandum, nisi cuncta felicia & prospera? Catholicæ Religionis Principes erga Romipetas beneficentiam effundent, dabuntque operam, ut tutis itineribus incedere possint. Eos etiam allicit, atque invitat, longe lateque per totum Terrarum Orbem diffusa, opinio eximiarum virtutum, quas in BENEDICTO Decimoquarto suspicient, & mirabuntur: ita, ut quidquid contigisse fertur, (1) sedente Nicolao V. & Jubilei annum celebrante; *totam* nimirum *Populorum omnium Christianorum multitudinem Romam confluxisse, non solum ob hanc tantam divinam celebritatem, sed etiam ob admirabilis Pontificalis Personæ conditiones, quæ jam per totum pene Terrarum Orbem, fama undique intonante, peragraverant*; Id ipsum fore fortiori jure confidimus, sedente BENEDICTO XIV. cujus vita, virtus, doctrina, atque eruditio ea est, ut in admirationem rapiat ipsos etiam heterodoxos (2). Profectò summum videre Pontificem, in quo Pontificia Majestas enitet, *Episcoporum Principem* (3) *Apostolorum hæredem, Primatu Abelem, Gubernatu Nohemum, Patriarchatu Abraham, Ordine Melchisedech, Dignitate Aaron, Auctoritate Moysen, Judicatu Samuelem, Potestate Petrum, Unctione Christum*, preclarum est; Sed enim talem videre

 Pon-

(1) *Jannotius Manettus in vita Nicolai V. lib. 6.*
(2) *Pfaffius differtat. theolog. de Pict. Imag. Sanctissima Trinit. ait*: BENEDICTO XIV. per multa Sæcula non sedit in Ecclesia Romana eruditior alter.
(3) *S. Bernardus de considerat. lib. 2. cap. 8.*

Pontificem, omni virtutum genere reverà præſtantiſſimum, fulgentiſſimum Sydus, Eccleſiam univerſam ſuæ Doctrinæ radiis illuſtrans: id quidem eſt longe præclarius.

(c) *Deſideriamo ancora, che tutti quelli che vengono a Roma, ne partano non ſcandalizzati, ma pieni di edificazione.* Romanis Pontificibus Jubileum celebrantibus hæc perpetuo inſedit voluntas, ut qui ſacris peregrinationibus ſeſe committunt, Urbemque Apoſtoli voce laudatam, Religionis ſtudio adeunt, virtutum exemplo excitati, ſuas repetant domos in fide, pietate, & in Apoſtolicæ Sedis obſequio confirmati, ut promptiores Deo ſerviant, & Romanæ Sedi obediant. Hinc iidem Summi Pontifices præclara virtutum exempla eo potiſſimum tempore præbere ſtuduerunt. (1) Gregorius XIII. laneis veſtibus indutus, quatuor Baſilicas anno 1575. ſæpius devotus adivit. Ad Portam Hoſtienſem lecticâ; inde ad S. Pauli Templum bis mille paſſibus diſtans, licet extremæ ſenectutis onus ſuſtineret, pedibus iter confecit: Scalam Sanctam non ſine lacrymarum ubertate conſcendit: Peregrinorum pedes oſculo ſæpiſſime complexus eſt: Egentes effuſiſſimis largitionibus juvit. Pontificis pietatem Cardinales imitati ſunt: *Alcuni de quali* (ſcribit Alfanus (2) *impiegarono la maggior parte dell' entrate, che avevano, in beneficio de' Poveri e de' Pellegrini, in riſtorare ed ornare le Chieſe, ed in altre opere di pietà Criſtiana. Ed in quanto alle Sante Viſite, molti di loro furono veduti farle con Religioſa modeſtia, e più fervore; perche di queſti alcuni due e trè inſieme, alle volte uno da ſe ſolo con la ſua famiglia, dopo aver premeſſo il digiuno, la confeſſione, e Comunione, andarono a viſitare le Chieſe a piedi, e con li capi ſcoperti tra il Popolo numeroſo.* Ingens peregrinantium numerus eo anno viſus. Septem & octo eorum millia ſæpe eadem die hoſpitalis Domus Sanctiſſimæ Trinitatis excepit. Hanc ob cauſam, ut eorum Religioni faceret ſatis Pontifex, tam magnum

cæ-

(1) *Ciacconius: Victo[illegible] lus ad eundem, & de Jubileo: Thomas Maria Alfani Ordin. Prædic.* Iſtoria degli Anni [illegible], dal di loro ſolenne cominciamento, per ſino a quello del Regnante Sommo Pontefic[illegible] [illegible]nedetto XIII. *Edit. Neapoli A. Jubilei 1725, Aliique de Jubil. agentes.*

(2) *Alfanus Ibid. pag. 338.*

cæreorum Imaginum Agni Dei numerum eo anno consecravit, ut iis continendis capsæ ducentæ & quinquaginta necessariæ fuerint. Viri Sanctitatis fama insignes, Carolus Borromæus, Philippus Nerius, & Felix a Cantalicio, se suosque mores Populo magnopere probabant, & exemplo ad virtutem aliis prælucebant.

Plura pietatis argumenta dedit Clemens VIII. sanctissimæ Trinitatis Hospitium singulari liberalitate adjuvit Peregrinorum pedes altera tantum manu, chiragrâ alteram impediente, sæpe abluit, ac tersit. Sexagies quatuor Basilicas obivit. Scalam Sanctam denudatis imbecillis cruribus, & podagra cruciatis, ascendit. Hebdomadâ, quæ Sancta dicitur, Majoris Pœnitentiarii Sedi insidens, multorum Confessiones excepit. Festo die Sanctissimi Corporis Christi solemnem supplicationem, in extrema ætate constitutus, pedibus habuit. Quamplurimis Dominici Corporis Sacramentum præbuit. Sacro Chrismate nonnullos inunxit, alios sacris Ordinibus initiavit, tercenta aureorum millia erogavit in pauperes. In his præclaris actionibus Cardinales imitatores habuit, præsertim Federicum Borromæum, Baronium, Sanctorium, Bellarminum, & Tarugium. Joannis Calvini hæresiarchæ affinem, Romam profectum, & hæreticam impietatem detestatum, Clemens benigne suscepit, liberaliter aluit, & Confirmationis Sacramento insignivit. Hoc Jubilei anno, Andreas ab Austria, Diaconus Cardinalis, sacræ Peregrinationi sese commisit; ignotus Romam accessit; quatuor Basilicas aspero sacco indutus, Summo Religionis studio adiit. (1) Tanti Principis pietas diù in Urbe latere non potuit. Pontifex, cum insignem ejus animi demissionem perspectam habuisset, effusis lacrymis eum complexus est. Morbo deinde correptus, animam jam jam exalaturus, Sacrâ Eucharistiâ a Clemente in ejus cubiculo Sacrum faciente, refectus est. Eruditos piosque sermones ad populum habuerunt, Franciscus Maria Cardinalis Tarusius, Cæsar Baronius, & Robertus Bellarminus; quam Purpuratorum Patrum religiosam industriam Peregri-

ni pro-

(1) *Viscerellus de Jubileo par. 3.*

ni probarunt valdè, atque sunt admirati. His virtutum exemplis tota Urbs excitata, mores ad pietatem composuit; unde contigit, ut quadraginta hæretici hæresim abjurarint, & triginta Mahometani ad Christi fidem traducti sint. Sacro hoc anno, ut Cardinalis Augustinus Valerius (1) memoriæ prodidit, Missæ celebratæ sunt, in Basilica S. Petri triginta octo millia. In Basilica S. Pauli viginti duo millia. In Basilica Lateranensi viginti septem millia. In Basilica S. Mariæ Majoris decem & novem millia. Et in Ecclesia Sanctissimæ Trinitatis, quæ hospitio conjuncta est, sexdecim millia, & septingenta.

Iisdem fere eximiis pietatis exemplis præluxit Urbanus VIII. anno 1625. Statutas enim Ecclesias intimo religionis affectu triginta vicibus adivit. Xenodochium Sanctissimæ Trinitatis præsentia illustravit, ære plurimo juvit, nova supellectili auxit, peregrinorum pedes abluit, mensamque sacravit. Scalam Sanctam intimo animi affectu conscendit, & singulis ejus gradibus, pietate summa, oscula prævuit. Eucharistiam in Templo S. Petri quamplurimis distribuit. Plures Cardinales religiosa hæc officia sibi proposuerunt imitanda. Cardinalis Alexander Ursinus Basilicas nudis pedibus lustravit: eumque domestici bini secuti, preces maxima cum religione effundebant. Leopoldus Archidux Austriæ, germanus Ferdinandi III. Imperatoris Frater, cui Pontifex Eucharistiam in Pontificio Sacello una ac suis Domesticis præbuerat, pœnitentiæ habitu assumpto, cultuque aspero usus, ad sacras Basilicarum ædes, magna in Deum præditus pietate, tota Urbe tantæ virtutis admiratione captâ, se contulit, socio tantum sibi adjuncto Sacerdote, qui sibi erat a Confessionibus. Scalam Sanctam nudis genibus conscendit, triginta Peregrinornm pedes abluit in Xenodochio Sanctissimæ Trinitatis, eisque largam stipem, æquè ac pio loco elargitus est. Græcos, Scotos, Anglos, & Hibernas, hospitio, quod illis paraverat, singulari pietate & munificentia excepit Cardinalis Antonius Barberinus, Pontificis ex Fratre Nepos. Hu-

(1) *Augustinus Card. Valerius de Sacro Anno Jubilei A. 1600. pag. 97.*

Hujus Anni celebritatem auxit ſolemnis Ritus, quo Urbanus Sanctorum Catalogo aſcripſit B. Eliſabetham Portugalliæ Reginam, & in Beatorum numerum cooptavit Andream de Avellino, & Felicem de Cantalicio. Hoc itidem anno, Cappucinos in ædes, a ſe in Monte Pincio extructas, ſolemni ſupplicatione inſtituta, introduxit Pontifex, ſuiſque manibus primum lapidem jecit Templo ædibus adjuncto, mox excitando. Quatuor Lutherani nobili genere orti, & eruditione præſtantes, inſignis Calviniſta Vincentius Bajon, alterque vir nobilis, Marchionis Baden familiaris, Catholicam Fidem amplexi ſunt. Quatuor Turcæ Mahometicas ſuperſtitiones ejurarunt.

Religionis ac pietatis opera, quæ anno Jubileo ab Innocentio X. celebrato, urbs Roma confluentibus Peregrinis exhibuit, eoſque in admirationem rapuit, fuſo calamo enarrat Joannes Herneſtus Schmieden, (1) vir a Catholica quidem Religione extorris, sed fidus Hiſtoricus rerum, quas Romæ admiratione captus, ſpectabat. Incredibilem Peregrinorum ad Urbem turmatim confluentium multitudinem, & publica ac ſpatioſa hoſpitia pro eis excipiendis opipare inſtructa in primis deſcribit: laudibus tum excipit præclara Summi Pontificis geſta, his verbis *Feria tertia* (Majoris Hebdomadæ) *Pontifex Xenodochium Xiſti, virtutum Chriſtianarum Officinam, & quod Prytanæum Chriſtianitatis elogio merito adpellares, ex more inviſere. Ibi Peregrinis notis, ignotiſque, noſcique nolentibus (nam viros Principes, Magnates, alios compertum eſt adfuiſſe indicio Eleemoſynarum, quæ civilem excedebant modum) univerſis, & ſingulis Altorem, Patrem ſe offerre, multis, ac promiſcue provolutus lavare pedes, lavatoſque (quod vidi, ſcribo) oſculari: cum cibabantur, adſtare menſæ, benedicere, miniſtrare, & huc quilibet accumbentium catillum, patramque ſuam pio ambitu turmatim Papæ porrigere, quilibet invocare: nec quanto quanto illo cænaculo, niſi infiniti ſtrepitus, & hæc vel millies millies repetita, Beatiſſimo, Beatiſſimo, ex audiebantur*. Addit, Pontificis exemplum,

(1) *Jo. Herneſtus de Schmieden Epiſt. de Jubil. Rho 4, 1650. ad Menardum Beaumont edit. Amſtelodami anno 1653.*

plum, Purpuratos Patres, aliosque Proceres secutos fuisse: *Quas submittendi vices pariter egregie explere Cardinales, Principes, Proceres: & circa Sexum sum Excellentissimæ Feminæ*. Sumptuosissimas supplicationes recenset, quæ majori Quadragesimæ Hebdomada habebantur. Asperum horridumque cultum, ac supplicia, quæ quis ad delictorum expiationem volens subibat, ob oculos ponit. *Intervenire, vestitu ac squallore pœnitentium, Eminentissimi, Oratores, Principes, Præsules; plerique, ponderosi in speciem Crucibus; inferi Chori hominum, dicam an Angelici? Denique lente incedere flagellantes, velato capite, pectus pedesque nudi, stillante nonnumquam invito sanguine, cruenti omnia tergo, scapulis, manibus*.

Tot pietatis exemplis Christopharus Ranzovius excitatus, ad Catholicam venit Ecclesiam, ut ipse (1) ingenue fassus est in Epistola ad Georgium Callistum hæreticum = *Nam ubi tu, ait, superstitionibus, nugis, & novitatibus me offensum iri existimasti, ibi insperato planeque admirando spectaculo universa Catholicæ Ecclesiæ, facies, antiquæ pietatis sanctitatisque plena, oculis animoque meo sese aperuit in ipso Jubilei anno, quem Innocentius X. Pontifex Maximus Orbi Christiano indixerat*. Frequentiam ad limina Apostolorum describit, ipsumque Pontificem ad Basilicas properantem, Episcoporum Corona circumfusum; quem immensa Fidelium turba sequebatur, *eo animi ardore, ut Cœlum ipsum expugnaturi, manuque violenta directuri viderentur: homines plerique omnes sacco tantum & cilitio tecti, & scipione viatorio armati*. Ex his omnibus se certo perspexisse ait, Ecclesiam etiam nunc vitali vigore Spiritus Sancti vegetari, & regi. Charitatis studium erga Peregrinos commendat, quod Romæ nedum vigebat, sed mirum in modum triumphare videbatur = *Tum vero perspexi quanta pietatis æmulatione Peregrini ad Urbem confluentes, & publicis Ecclesiæ, & suæ quique Nationis privatis hospitiis excipiantur: ad hæc, quo studio, curaque foveantur ægroti, quod fidem propemodum excedit*.

Con-

(1) *Christopharus Ranzovius epist. ad Georgium Callistum edita Romæ An. 1651.*

Consona his pietatis & charitatis exempla edita sunt anno 1675., quo Clemens X. anno 1700., quo Innocentius XII., & Clemens XI.; ac tandem anno 1725., quo Benedictus XIII. Jubilei solemnitates egerunt.

Hæc ideo fusiore oratione prosecutus sum, ut cuiquam compertum exploratumque sit, Romanæ Ecclesiæ, Jubilei solemnitatem agenti, præclara pietatis opera, & eximiam charitatem probari ac commendari; cum ibi omnes gentes, omnesque linguæ, unius fidei & charitatis vinculo, eo præcipue tempore socientur. Quàm longe distet Romanum a Lutherano Jubileo, hinc etiam noscere facile est. Lutheranus Joannes Georgius Saxo Elector anno 1617. suum Jubileum indixit impie, quia tum annus centesimus ab Lutheri apostasia defluxerat; curavitque cudendam monetam auream, & argenteam cum hac Epigraphe: *Seculum Lutheranum* 1617. At disputationibus frivolis, & compotationibus illud fuisse celebratum, Brietius in Annalibus commemorat.

(*f*) *In ciò, che appartiene a Roma, già da Noi si son prese alcune misure*. Incredibile dictu est, quot & quanta Sanctissimus Dominus Noster, non tam verbo docuit, quàm exemplo præscripsit, sive ad removenda scandala, sive ad pietatem excitandam, sive ad Ecclesiarum cultum pristino splendori restituendum, sive ad Annonæ inopiam reparandam, sive ad publicas vias aperiendas, dirigendas, explanandas, ut Peregrinis Romam confluentibus itinera commodiora, atque omnia, tum ad pietatem opportuna, tum ad vitam necessaria, paratissima redderentur.

Die III. Martii hujus anni, prolixà allocutione, habità in Consistorio, Purpuratorum Patrum animos erexit ad augendam Dei gloriam, splendoremque Sedis Apostolicæ amplificandum, eos vehementer adhortans, ut Ecclesias, quas in Titulum vel in Patrocinium habent, aut quarum Archipresbyteri renunciati sunt, aptent, exornent, in eumque statum restituant, qui decet urbem Romam totius Orbis Caput, Sedemque Vicarii Christi. His verbis eo magis se affici atque inflam-

mari senserunt Eminentissimi Patres, quò exploratum sibi erat, Sanctissimum Dominum, Romanas Græcasque moles æmulatum, plures sacras Ædes, largo profuso ære, sua religione, ac munificentia reparasse.

In Basilica Vaticana, admirabilis illa, totoque terrarum Orbe celeberrima Testudo, jure ac merito à populis omnibus singulare artis miraculum nuncupata, cum ruinæ periculum minaretur, periculo statim occurrendum censuit, adscitis vocatisque in consultationem peritissimis quibusque rei mathematicæ, & Architecturæ magistris, & impensis ad illius reparationem multis aureorum millibus.

In Basilica S. Pauli musivum Opus, vetustate pene deperditum, novis elegantioribus Tessellis integre ferè restituit, Chori parietes, & Confessionis Altare refecit atque ornavit.

In Basilica Liberiana, *exterioris* Templi frontem è fundamentis excitavit, labentem porticum restituit, communesque Canonicorum ædes extruxit: *interioris* verò lacunar reparavit, pavimentum marmoribus stravit; columnas ad veram formam, novis capitibus impositis, redegit & expolivit: Plasticum opus inauravit, exornavit Absidem, Picturas refecit, Aram maximam excitavit, Chorum novis subselliis instruxit: Totam denique Ædem antea inconditam, ad elegantem mirumque partium consensum revocavit.

In Basilica Sessoriana, Sanctissimæ Crucis titulo, insigni, & a Lucio II. Bononiensi è fundamentis restaurata, Frontem, Porticum, Absidem, Tholum extruxit, ornavit, amplificavit; viamque a Sessoriana ad Lateranensem Basilicam, complanatis undique maceriis, aggeribusque excitatis, amplissime aperuit.

Templum Sanctæ Mariæ Angelorum ad venustatem pictis Tabulis auxit; jussitque, ut in elegantem formam, ac in eam, quæ visitur, amplitudinem redigeretur.

Principem Aram Sancti Apollinaris Episcopi & Martyris in Germanorum & Hungarorum Collegio, a fundamentis excitatam magnificentissime exornavit: primoque lapide Pontificia

tificia manu imposito, solemni Ritu dedicavit.

Templum Sancti Martini in Montibus labefactatum, collato ære, reparavit. Sacram deniquePontificii Sacelli supellectilem, temporis diuturnitate detritam, pristino splendori & majestati restituit.

Quoniam vero S. Bernardus (1) contingere aliquando monet, *ut Ecclesiæ fulgeant in parietibus, & in pauperibus egeant; ut suos lapides induant auro, ejusque filii nudi deserantur*; etiamsi innumera sint in hac Urbe pia loca, ad quamcumque Pauperum indigentiam sublevandam destinata, & nullum desiderari possit charitatis officium, quod hîc præsto non sit; dilatare tamen censuit fimbrias suæ in Pauperes charitatis Benedictus XIV. Quamvis enim vetus S. Spiritus in Saxia Valetudinarium amplissimum sit, jussit tamen, pluribus de novo excitatis ædibus, ingentique ære collato, in immensum, dixerim, amplificari: & tot ac tanta in illo sunt, quæ vel construxit, vel reparavit, vel perfecit, vel ornavit, ut vix aliud in Europa Valetudinarium, aut splendidius, aut magnificentius inveniri queat. Tot tantasque regias Moles urbs Roma admirata, sibi quidem gratulatur, Optimoque Principi plaudit; qui pauca sibi, suis nihil, Ecclesiis & pauperibus omnia elargitur.

Mensium tandem spatium, quod ab Jubilei denunciatione ad ejus primordia jam intercurrit, otiosum abire non patitur Benedictus XIV. Aliam enim Epistolam Encyclicam (2) dedit ad Antistites omnes, *De Præparatione ad Annum Jubilei*; qua præcipuè nitideque declarat, quid Antistites, quid animarum Moderatores, quid sacrarum Missionum ministerio fungentes, quid denique alii, quibus morum cura concredita est, præstare debeant, ut Fideles ad sacrum Indulgentiarum Thesaurum percipiendum rite dispositi accedant.

Et quia præcipuus apparatus ad peccatorum indulgentiam assequendam est *cor contritum & humiliatum*, hinc maxima ac

(1) *S. Bernard. Apolog. ad Gulielmum Abbatem.*
(2) *Epistola Encyclica de Præparatione ad Annum Jubilei, data ex Arce Castri Candulphi die 16. Junii 1749.*

tota, dixerim, Sanctissimi Patris cura & sollicitudo in eo fuit; ut omnium animi à culpis expiati, veterem hominem expoliarent, pravisque anteactæ vitæ moribus omnino rejectis, novum, qui in Christo est, induerent, novumque spiritum sibi compararent, & moribus ad Christianæ pietatis regulas informatis, non tam Urbs, quam Populus sanctus foret, atque ad sanctitatem reliquos excitaret. Provido perinde laudabilique consilio sacras Missiones in tribus publicis, iisque amplissimis, almæ Urbis locis instituit. Divini verbi præconem agit F. Leonardus e Portu Mauritio, strictioris Observantiæ S. Francisci è Sacro Romano Recessu S. Bonaventuræ, vir ob severam vitæ rationem, cultumque asperum, ob morum integritatem, divini cultus promovendi studium, ac diuturnum Apostolici Missionarii munus, nostra hac ætate clarissimus, qui Apostolico abreptus zelo in sæculi corruptelas, quæ longe lateque grassantur, summa animi contentione, ac vehementi copiosoque dicendi genere insurgit; Isaiæ (1) monitu excitatus: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia Populo meo scelera eorum*. Sacras has Missiones Pontificia præsentia decoravit Benedictus XIV. tanto, cum omnium lacrymis, tenerrimisque pietatis sensibus, gaudio atque plausu, ut ad exemplum Sanctissimi Patris, Romani omnes Proceres, Præsules, & Cardinales excitati, ad sexaginta & ultra millia hominum iisdem sacris Missionibus in Platea Agonali mense Julii, quo hæc scribimus, interesse videantur. Et quod mirum est, atque a sæculo fere inauditum, eo cum silentio, modestia, pietate, frequentia, ac divini verbi percipiendi aviditate, ut per septem & ultra horas, stantes & immobiles perseverent, non æstivis igneisque coloribus, non incredibili omnium Ordinum & omnium ætatum turba atque copia, non reliquis iisque gravissimis sive loci sive temporis incommodis revocati, aut pertæsi; ita ut divini verbi semen in terram bonam cadere, fructum centuplum afferre, sanctissimumque Patrem votorum

curam

(1) *Isaia cap. 58.*

curam ; & laborum suorum summam adeptum esse, nemo unus aut inficitur, aut dubitet.

(g) *Abbiamo bisogno del di lei zelo*. In Episcoporum curam transfert BENEDICTUS XIV. deducendi in opus, quæ in hac Epistola præscribit. Ut nimirum Ecclesiarum decorem, & Ecclesiasticæ Musicæ disciplinam suæ formæ restituant. Utrumque summopere optabat Carolus Magnus. Antistites enim Ecclesiarum, quos *clarissima Mundi lumina* vocat, vehementer adhortatur, ut diligenti solertique cura cultui Templorum, rectæque Psalmodiæ animum adjiciant. Quarto enim Capite Noviomagensis Capituli editi anno 806., dum Carolus Noviomagii ad Wahalim versabatur, cautum est, *ut Missi Dominici per singulas civitates, & Monasteria virorum, ac puellarum inquirant, de ornamentis Ecclesiarum, an refecta sint, & de conversatione singulorum, & de lectione & cantu, an eo modo serventur, quo praecedenti Capitulari sancitum est*. Vides Missos Dominicos designatos, qui singulas civitates obeuntes, Templorum statum inspicerent, & Cantus Ecclesiastici abusus emendarent.

(h) *In ciò che appartiene alla Città, e Diocesi, che da lei è lodevolmente governata*. Qua ratione religioso Ecclesiarum cultui consulendum, & Ecclesiasticæ Musicæ disciplina reparanda sit in Urbe, Edictorum promulgatorum sanctionibus declaravit Pontifex. Nunc Episcopos Ditionis Ecclesiasticæ monet, ut in suis Diœcesibus idem solerti cura, & diligentia præstent. Hac agendi ratione usus est Sanctus Gregorius Magnus, qui pravas consuetudines, contra priscam Apostolorum traditionem inductas, a Romana primum Ecclesia, deinde ab aliis ablegavit. Cantui etiam Ecclesiastico Romæ in primis modum posuit, tum in aliis Ecclesiis eamdem disciplinam restituit. A Romana enim in cæteras Orbis Ecclesias recta sacri Cantus ratio effluxit, teste Joanne Diacono. (1)

§. II.

(1) *Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii M.lib. 2. Extat ap. Bolland. to. 2. Martii ad diem XIII.*

§ II.

MA, venendo al particolare, la prima cosa, che le inculchiamo, si è, che le Chiese si ritrovino in buono stato, (*a*) pulite, monde, e proviste di sacri arredi: volendovi poco a capire, che vedendosi (*b*) dai forestieri le Chiese delle Città e Diocesi dello Stato Ecclesiastico in cattivo stato, sporche, o sproviste di sacri arredi, o proviste di arredi laceri, e degni d' esser sospesi, ritornerebbero ai loro paesi, pieni d' orrore, e di mal talento. Avvertasi, che non parliamo della suntuosità e della magnificenza de' sacri Tempj, nè della preziosità delle sacre suppellettili; sapendo ancor Noi, che simili cose non si possono avere da per tutto. Abbiamo parlato della decenza e della pulizia, da cui non v'è chi possa esentarsi, essendo la decenza e la pulizia compatibili anche colla povertà: per lo che la santa memoria di Benedetto XIII. nostro Benefattore, e che si sa quanto ha travagliato in tempo di vita sua per la retta disciplina, e per la decenza delle Chiese, era solito di portare al nostro proposito l'esempio delle Chiese de' Padri Cappuccini povere dell' ultima povertà, e pulite dell' ultima pulizia. Il Drexellio *al tom.* 17. delle sue Opere stampate in Monaco, nel suo Trattato intitolato *Gazophylacium Christi*, *part.* 2. *cap.* 2. *pag.* 153. così scrive; *Primum ac potissimum, quod Templis debetur, est mundities. Non*

tan-

tantùm adsint, quæ in usus sacros necessaria, sed etiam, quantum fieri potest, mundissima sint: e con tutta ragione inveisce contra quelli, che hanno le loro case ben finite, e lasciano le Chiese e gli Altari nello stato miserabile, in cui si veggono: *Sunt etiam qui domus habent instructissimas ac ornatissimas: in eorum Templis aut Sacellis squallent omnia: Aræ a frontalibus nudæ vix laceris ac sordidis pannis insternuntur: in cæteris omnibus confusio & squallor*. Il gran Padre S. Girolamo (e) che nella sua lettera a Demetriade si mostrò assai indifferente sopra il punto della gran ricchezza delle Chiese: *Alii ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, columnarum moles advehant, earumque deaurent capita, pretiosum ornatum non sentientia, ebore argentoque valvas, & gemmis aurata distinguant Altaria, non reprehendo, non abnuo: unusquisque in suo sensu abundet: meliusque est hoc facere, quàm repositis opibus incubare*: lasciò la sua tal quale indifferenza, quando parlò della pulizia delle Chiese; avendo coi dovuti encomj celebrato il suo Nepoziano, per essere stato esso sempre attento a tener pulite le Chiese e gli Altari, come si vede nell' epitaffio del detto Nepoziano, che il Santo scrisse ad Eliodoro: *Erat ergo sollicitus, si niteret Altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, si janitor creber in porta, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes ceremonias pia sollicitudo disposita, non minus, non majus negligebat officium*. COM-

COMMENTARIUS.

(*a*) *CHe le Chiese si ritrovino in buono stato, pulite, monde, e provisle di sacri arredi*. Postquam Summus Pontifex exemplo suo satis docuit, verbo monet Episcopos, & inflammat: cæpit enim, ad instar Divini Præceptoris, prius facere, nunc docere. Quantam olim curam habuerint piæ religionis Antistites & Presbyteri, ut Ecclesiastica supellex, omnisque Divinarum Ædium apparatus ad elegantiam & majestatem eniderer, ut ubique mundities & nitor explendesceret, Cressolius (1) S.J. Theologus, multiplici eruditione demonstrat. Sanctus Paulinus, (2) Nolanæ Ecclesiæ decus, piorum locorum ornamentum tanto studio prosequebatur, ut in partem eximiæ felicitatis poneret, si labore suo Templis mundities conciliari posset. Magnum Basilium, Presbyteratus tantùm ordine insignitum, studiosissime curasse *εὐκοσμίαν τοῦ βήματος Sacrarii decorem*, auctor est Nazianzenus (3). Episcopis Gallis peculiare fuit ornatûs Ecclesiarum studium. Suas Diœceses lustrantes, religiosam animi sui voluntatem in eo intendebant, ut in Domo Dei decora essent omnia. Capitulari enim Aquisgranensi (4) edito anno 789. curare jubentur: *Ut Ecclesia Dei suum habeat honorem, simul & Altaria secundum suam Dignitatem venerentur: & non sit Domus Dei, & Altaria pervia canibus, & ut vasa sacrata Deo cum magna veneratione habeantur, & ut sæcularia negotia vel vaniloquia in Ecclesiis non agantur*.

(*b*) *Vedendosi dai Forastieri le Chiese dello stato Ecclesiastico in cattivo stato, sporche &c. ritornarebbero ai loro Paesi, pieni di orrore, e di mal talento*. Qui Romam, qui tot alias adeat Italici Regni præclaras civitates, vix aliquid, ni fallor, obvium habebit, quod vitiosæ pietatis in propatulo inverecundam faciem gerat. Ita celebris Ludovicus Muratorius (5) de Ita-

(1) *Cressolius Mystag. lib. 1. cap. 20. De munditia & decore in Sacris Templis*.
(2) *S. Paulin. de S. Felicis nat. lib. 2.*
(3) *S. Gregor. Nazianz. orat. 20.*
(4) *Capitulare Aquisgr. an. 789. cap. 71.*
(5) *Muratorius de navis in Religionem incurrentibus pag. 145.*

Italorum pietate nuper conscripsit. Bene itaque de nobis sentiunt exteræ Gentes ob vulgatissimam Italiæ nostræ pietatem ac munificentiam in Templorum nitore amplificando? Quid si minueret præsentia famam? Contingere sane facile potest, ut existimatione nostra excidamus, si exteri populi forte videant collabentes & fuliginosos Ecclesiarum parietes, perfluentia tecta, fitbrutas prope Aras, mancas mutilasque Divorum Imagines, vela vetustate corrosa, pavimentum vix stratum lapide plerumque sordibus, Altaria pulvere & squallore obsita; sine vitro specularia, sine conopæo Ciboria: omnia denique fæda & deformia, & ad indignam illuviem ruentia. Numquid orationis Domus ejusmodi Templa dicenda sunt; quæ cum nihil contineant, quod alat foveatque pietatem, plurima intuentium oculis objiciunt, quæ eorum animos a fundendis precibus, cultuque divino avertunt?

(c) *Il Gran Padre S. Girolamo, che nella lettera a Demetriade si mostrò assai indifferente sopra il punto della gran ricchezza delle Chiese &c.* Decori Templorum præferenda esse commoda, quæ mortalium calamitates depellunt, hæretici effutiunt, subdola charitatis in pauperes specie Christifideles à colendis Templis studentes avertere. Ita in hanc rem Erasmus (1): *Verum nonnunquam serio mihi venit in mentem, quo colore possint excusari a crimine, qui tantum opum insumunt Templis extruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino sit modus. Quorsum attinent tot baptisteria, candelabra, tot statuæ aureæ? Quorsum Organorum immensi sumptus? quorsum ille musicus tinnitus magno censu conducendus? cum interim fratres, & sorores nostræ, vivaque Christi templa, fame contabescant.* Eadem fere repetit in Dialogo, cui Titulus: *Convivium Religiosorum*. At suo liberius indulsit genio Erasmus, cum res thelogicas tractavit; & quòd mollius cum Luthero aliisque hæreticis egerit, in fide ambiguus plerisque visus est. Quo plures edidit libros, eo frequentiores cumulavit errores: *Major utique futurus*, ut de

D ipso

(1) *Erasmus de Peregrinat. apud Albertum Pium Carpensem de Ornatu Templorum lib. 7.*

ipso ajebat Scaliger, *si minor esse voluisset*. Qui hos animi sensus produnt in re, de qua agimus, sceleſtiſſimum Judam habent auctorem. Constat enim, eum increpasse Magdalenam pio Domini amore succensam, quæ unguentum pretiosum, quod trecentis denariis vendi poterat, & dari pauperibus, in caput pedesque Domini effundebat: Judæ mens erat, avaritiam & odium in Christum Dominum conceptum specie erogationis in pauperes occultare; simulatione virtutis vitium tegere. At Dominus non Judæ, sed Mariæ sententiam probavit. Paupertatem etiam semel iterumque multis in locis Evangelii commendavit, eamque omnibus imitandam proposuit, ut suis quisque rebus strictius utatur, at non eo consilio, ne quid Deo offerat, vel ut quæ offert, sint præ cæteris vilia & abjecta. Cum Judæorum crimina effuse reprehendit, Templi ornatum, ingentesque sumptus in ejus cultum impensos, numquam redarguisse legitur. Oblata in Gazophylacium, quæ utique in divini cultus ornatum præstabantur, non rejicienda censuit, sed pauperem viduam, totam licèt admodum exiguam, suam substantiam in illud effundentem, commendavit. Ad hæc, si in Pauperum usum vertenda essent munera, quæ Deo offeruntur, non ideo egestas a populo depelleretur, aut mendicorum frequentia cessaret. Perpetuo Ecclesia habuit pauperes, & habebit. Postquam Religio Christiana condita est, ejusque leges & instituta inter homines recepta sunt; templa perquam magnifice construi, immensique pretii munera illis exhiberi ceperunt; nec propterea sunt effecti magis egeni mortales, quàm antea fuissent: quinimmo largiores eleemosynæ contributæ religiosam in pauperes liberalitatem longe nunc majorem, quàm ante Apostolorum ætatem, prædicant tot Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, aliaque hujus generis Receptacula, ad levandas angustias, in quas miserrimi homines conjecti sunt, extructa. His si addas tot nubilium Puellarum subsidia, aliasque privatas & publicas eleemosynas, quas piorum virorum, locorumque religio in dies singulos effundit, in eos, qui rerum omnium penuriâ premuntur, recte colliges, non modo nihil detractum esse pauperibus ob-

ob Templorum extructionem & ornamenta, sed a Christianæ Religionis exordio commodiorem illis contigisse fortunam, disertissime contra Erasmum scribit Albertus Pius Carpensis. (1) Longo enim argumentorum apparatu probat, eleemosynam nequaquam præferendam, sed longe posthabendam esse his, quæ ad Latriæ cultum pertinent, summoque Deo præstantur, præterquam si videas pauperem fame pereuntem, ita ut nisi ei subvenias, animam mox exalet: par enim est, ut tunc potius occurras pauperi periclitanti, quàm Altari vas aureum offerre: At raro evenit, inquit laudatus Auctor, pauperem videre extrema inedia laborantem, sed potius præsumptiva quadam existimatione id judicatur. Utinam nostris temporibus tantus esset in extruendis atque ornandis Templis, Fidelium ardor, & studium, ut modus foret desiderandus! Oppositum plerumque accidit. *Hoc enim tempore*, (sic laudatus Albertus (2) id ipsum deplorat) *proh dolor! tantum ejusmodi studium, tantum illa pietas refrixit, ut paucissimi sint, vel nulli, qui nova Templa construant, exornent, aut muneribus preciosis locupletent: verùm potiùs alio sæculo constructa & ornata, nunc corruunt, aut vix reparantur. Quisnam, quæso, ut non tantum de profanis dicam, Sacerdotum, aut Antistitum hoc tempore huic rei studet, ut par est? Cum tamen interim ex censu ecclesiastico arces, palatia, villas, hortos, ferarumque septa diligentissime ad suum commodum & voluptatem construant: de Ecclesia autem exornanda aut extruenda, aut nulla aut ultima fiat quæstio? Quis præterea Principum, quisve Regum, nunc Templa aut Monasteria extruit, dotat, aut exornat, eorum opulentiæ, aut magnitudini condigne?*

Quod si Erasmus ad suam sententiam confirmandam Hieronymi testimonio hîc laudato: *Alii ædificant Ecclesias &c.* male utitur, apposite respondet Marianus Victorius: *Non vituperat simpliciter Hieronymus, ut obgannit Erasmus, Ecclesiarum sacellorumque substructiones; sed eleemosynas in viva Christi Templa magis commendat.*

 Hæc

(1) *Albertus Pius Carpensis lib. 7. de Ornatu Templorum, cap. 5.*
(2) *Ibidem.*

Hæc adversus illos dicta velim, qui censura inurunt construentes & ornantes Templa. Non me latet, ex catholicis piisque viris esse multos, quibus eleemosynæ in pauperes magis probantur, quàm Ecclesiarum ornamenta. Quid in hac quæstione sentiendum sit, mei officii partes non sunt, definire. Cl. vir Ludovicus Antonius Muratori (1), omnigena eruditione & doctrina Orbi notissimus, religiosam in pauperes liberalitatem, & cultum Templorum suis finibus circumscribit; eumque modum designat, quo quis utrique charitatis generi, in Deum, & in homines, ex sanctissimorum Patrum & Conciliorum mente recte perpensa, facere satis possit.

§. III.

LA seconda cosa, sopra cui eccitiamo la di lei attenzione, si è, che le Ore Canoniche siano cantate o recitate, (*a*) giusta ciò che porta la pratica di ciascheduna Chiesa, nel Coro, ma a dovere, da quelli che sono ad esso obbligati: non essendovi cosa più indicante la totale ruina dell'Ecclesiastica disciplina, (*b*) che l'entrar nelle Chiese, e vedere e sentire le Ore Canoniche cantate o recitate nel Coro con istrapazzo. Ella ben sa l'obbligo che hanno i Canonici (*c*) e gli addetti al servizio delle Chiese Metropolitane, Cattedrali, o Collegiate, di cantare ogni giorno le Ore Canoniche nel Coro; e che a quest' obbligo non si soddisfa, (*d*) se il tutto non si adempie con tutta la divozione. Il Pontefice Innocenzo III. nel Concilio Lateranense, riferito *nel*

Cap.

(1) *Muratori Trattato della Carità Cristiana cap. 8. Agit etiam de hoc argumento Vanespen Jur. Eccles. Par. 2. tit. 36. cap. 4.*

Cap. Dolentes, *de Celebratione Missarum*, parla del sopraddetto obbligo ne' termini accennati: *Districtè præcipientes in virtute obedientiæ*, *ut Divinum Officium, nocturnum pariter & diurnum*, *quantum eis Deus dederit*, *studiosè celebrent pariter & devotè*: ove la Chiosa, spiegando la parola *studiosè*, così soggiugne: *Quantum ad officium oris*, *id est*, *sine syncopa*: e sopra la parola *devotè*, (*e*) così pure soggiugne: *Quantum ad officium cordis*. Il Pontefice Clemente V. nel Concilio Viennense nella sua Costituzione riferita nelle Clementine, in quella che incomincia *Gravi*, sotto il titolo *de Celebrat. Missar.* parla con lo stesso linguaggio: *Ut in Cathedralibus*, *Regularibus*, *& Collegiatis Ecclesiis*, *horis debitis devotè psallatur*. Ed il Concilio di Trento *nel cap.* 12. *della Sess.* 24. *de Reformatione*, trattando degli obblighi de' Canonici Secolari, così dice: *Omnes verò divina per se*, *& non per substitutos*, *compellantur obire Officia*; *& Episcopo celebranti*, *aut alia Pontificalia exercenti*, *assistere & inservire*, *atque in Choro ad psallendum instituto hymnis & canticis Dei nomen reverenter*, *distinctè*, *devotèque laudare*. Dal che deriva, doversi con molta attenzione invigilare, che il canto non sia precipitoso (*f*), che si facciano le fermate ne' luoghi segnati, (*g*) che una parte del Coro non incominci il versetto del Salmo, se l' altra parte non ha terminato il suo: *Nec prius Psalmi una pars Chori versiculum incipiat*, *quàm ex altera præce-*

den-

dentes Psalmi & versiculi finiantur: sono parole del Concilio Salmuriense *dell' anno* 1253. che il canto sia regolato con voci unisone, (*h*) e che il Coro sia retto da persone perite nel canto fermo (*i*). Questo è quel canto, per regolare il quale tanto faticò (*l*) S. Gregorio il Grande, come attesta Giovanni Diacono (*m*) nella di lui Vita *al lib.* 2. *cap.* 7. Al che non sarebbe difficile l'aggiungere molte belle notizie ricavate dall' Ecclesiastica erudizione sopra l'antica Scuola de' Cantori (*n*), e sopra il Primicerio che ad essa presiedeva. Questo è quel canto che eccita alla divozione (*o*). E questo finalmente è quello, che, bene regolato, nelle Chiese piace assai più alle persone divote, del canto figurato: e questo è quello, che i Monaci hanno imparato dai Preti Secolari (*p*), e che bene adoprato da essi, e negligentato dagli altri, è la potissima causa, per cui sono dal popolo più frequentate le Chiese de' Regolari, che quelle de' Secolari, come ben riflette Giacomo Eveillon nel suo Trattato *De recta ratione psallendi al cap.* 9. *art.* 9. *pag.* 99.: *Sordescit quippe sanctis auribus omnis musici concentus titillatio præ hac plani cantus & simplicis Psalmodiæ armonia, si recta fuerit. Atque eo fit, ut, relictis hodie Ecclesiis Collegiatis & Parochialibus, tam libenter & avidè concurrat populus fidelis ad Ecclesias Monachorum, qui magistram habentes in colendo Deo pietatem, sanctè, moderatè, &, ut Psalmistarum Princeps olim dixit, sapienter psallunt,*

lunt; & Domino ſuo, ùt Domino & Deo, cum ſumma reverentia famulantur. Quod ſanè pudori debet eſſe Eccleſiis primariis & majoribus, a quibus Monachi & canendi & pſallendi artem omnem ac regulam didicerunt. E però il ſacro Concilio di Trento, che nulla tralaſciò di quanto poteva cooperare alla riforma del Clero, *nel cap.* 18. *della ſeſſ.* 23. *de Reformatione*, ove parla dell' iſtituzione de' Seminarj, fra le altre coſe, che preſcrive doverſi inſegnare a i Chierici Seminariſti, annovera(*q*) ancor quella del canto: *Ut verò in diſciplina Eccleſiaſtica commodiùs inſtituantur, Tonſura ſtatim, atque habitu Clericali ſemper utentur, Grammatices, Cantus, Computi Eccleſiaſtici, aliarumque bonarum artium diſciplinam diſcent*.

COMMENTARIUS.

(*a*) L*E Ore Canoniche ſiano cantate ò recitate giuſta ciò, che porta la prattica di ciaſcheduna Chieſa, nel Coro, ma a dovere*. Ut Canonici divina perſolventes Officia, in ſuo munere obeundo præclare ſe gerant, ſatis non eſt, ut quavis ratione Choro ſe ſiſtant. Niſi convenienti & religioſo modo interſint, officii ſui partes, ut par eſt, non implent. Hujuſmodi ſunt, qui ſuis ſedibus otioſi verſantur, dormiunt, confabulantur, nec pſallunt cum cæteris, curſitant per Eccleſiam, vagantur, aut alio quovis modo nugantur. De ſingulis his vitiis agendum breviter eſt, ut grave illud verbum *a dovere* expendamus.

In Canonicos modeſtiæ limites prætergreſſos acriter commovetur Præſul quidam anonymus (1), religione, & ſcientia, ut

(1) *Ex M. S. Vaticano numero 4177. edidit Raynaldus ad annum 1311. num. 65.*

ut videtur, conspicuus, a Clemente V. consultus de rebus in Concilio Viennensi, ad restituendam pristinam splendori disciplinam, decernendis. In singulos articulos suam sententiam prodit. Cum de solemni divinorum recitatione agit, totus est in enarrando & redarguendo incompositum Canonicorum sui temporis modum: *quorum aliqui in Choro existentes, non vacant Psalmodiis, sed bini & trini confabulantur verbis inanibus, risibus, & cachinnis; & rumoribus recitandis se irreverenter occupantes, divinum servitium cum multorum scandalo impediunt, & perturbant*. Ad evellendos ejusmodi abusus, ac restituendam Canonicorum gravitatem in Choro, quam loci & officii ratio postulat, mirum, quantum studii posuerunt duo Concilia Provincialia, Svessionense celebratum anno 1456., & Senonense habitum anno 1485. Ad suam sententiam confirmandam plura Capitula transcripserunt ex Concilii Basileensis Sessione 21., qua divinorum Officiorum recitationi modus ponitur; & Canonici per Ecclesiam vagantes coercentur. Quin etiam mores Canonicorum, licentius agentium in Choro, Aquense Concilium, anno 1585. celebratum, enarrat: severissime animadvertit in eos, qui quidquam admittunt sacro loco, suoque munere indignum. Statuit proinde, ut in Choro Clerus non vagetur oculis: incomposito corporis situ non stet vel sedeat: non moveatur huc illucque: non circumambulet: non sint invicem colloquia: non flores in manu teneat: non legat aliud in Choro præterquam Officium, quod tunc cantatur. Notanda hæc postrema Canonis verba. Nam aliis etiam in Conciliis cautum est, ne Canonici, quum publico ritu preces cantantur, privatim Officium recitent; *alioquin obsequium, quo obnoxii sunt, Choro subtrahunt*. Ita Moguntinum (1), & Trevirense II. utrumque celebratum anno 1549.

Aliud vitium in Canonicis deprehendit laudatus Præsul anonymus, quod nempè lucri dumtaxat cupiditate ad divina trahantur Officia. Admiratione enim corripitur, nonnullos ex illis

(1) *Concil. Maguntinum Can. 53. Concil. Trevirense II. Can. 6.*

illis, eo tantum tempore Psalmis recitandis interesse, quo pecuniaria pœna absentibus inflicta est. Hoc argumentum, quod late excurrere possem, cum ab instituti mei ratione prorsus alienum videatur, tacitus præteribo.

Munus suum produnt etiam Canonici & Beneficiarii, qui majores minoresve Officii partes integre non recitant, vel singula verba non pronunciant: idque vel lethale peccatum est, vel ad minus, irreligiosum. Consulendi Auctores de re morali agentes. Coloniensis Synodus (1) anni 1536. acerbius invehitur in Canonicos, cæteris psallentibus, muta labia tenentes. Eos penitus aberrare ait, qui Canonicatum existimant adeptum non alicujus Officii in Ecclesia exercendi, sed quietis & inertiæ causâ, *perindeque ac satis sit, paucis quibusdam Clericis, admodum ignaris, tenui pretio conductis, curam divini Officii committi*; *quod deinde ejusmodi mercenarii syncopando transcurrunt*, *interim Canonicis tota vita torpentibus*. Inter cætera saluberrima Statuta, quæ Sess. 21. Concilii Basileensis edita sunt, ad Canonicorum disciplinam spectantia, hoc etiam habetur, quod Canonici, psallendi causa in Ecclesia convenientes, juncta & clausa labia tenere non debeant; sed in hymnis & canticis Deo alacriter modulari. Hac de causa Mexicanum Concilium (2) anno 1585. statuit, Tabellam in Choro exponendam esse, quâ, quid in singulos dies recitandum canendumque sit, Canonicorum & Beneficiatorum oculis objiciatur. Justinianus Imperator (3) Clericos ad canendum per se ipsos urget; ne in Ecclesiasticis proventibus percipiendis, non autem in ministerio exhibendo, Clerici esse videantur. Nimirum pii Fideles Ecclesiis bona sua largiti non sunt, ut vani homines inter divinas Laudes otientur, sed ut munus suum circa divina officia recte adimpleant. Demum his omnibus accedit, quod pro sua singulari sapientia novissime statuit Sanctissimus Dominus Noster in quadam sua Constitutione (4), quâ receptæ in Ecclesia disciplinæ contrariam eorum opinionem declaravit, qui censent, psallentibus

 Bene-

(1) *Synodus Coloniensis A. 1536. par. 3. cap. 5.*
(2) *Concilium Mexicanum A. 1585. cap. 5. §. 1.*
(3) *L. omnem 42. C. de Episc. & cleric. §. 10.*
(4) *Constitut.* BENEDICTI XIV. *die 19. Augusti 1749. n. XXV.*

Beneficiariis aut Mansionariis non teneri vocem suam adjungere Canonicos in choro præsentes. Qui ad Horas Canonicas præcipites feruntur, & dimidiata verba pronunciant, vel integra transiliunt, nec recte suo munere fungi, censet Navarrus (1). Sanctus Bernardus (2) monet suos Fratres, ut *pure*, *semper*, *ac strenue* divinis intersint Laudibus, *non pigri*, *non somnolenti*, *non oscitantes*, *non parcentes vocibus*, *non præcidentes verba dimidia*, *non integra transilientes*.

Ad extremum, Sancti Patres & Concilia uno ore conveniunt, urgentque Cantores, ut mores suos cantui conforment, ut vita voci respondeat; ne contingat, divinorum verborum symphoniam effrenata vivendi licentia turpiter lædi. Eusebius Cæsariensis (3) totus est in enarrandis divinæ Psalmodiæ laudibus, ejusque vi & utilitate commendanda. Hanc Cantores affluenter percipere posse ait, *εἰ βίος εἴη καθαρὸς*, *si eis vita sit pura*. Hinc Carthaginense Concilium IV. (4) anno 398., perpendens, quàm gravia sint scandala, quæ ex pravis canentium in Ecclesia moribus occurrere solent, præscribit Presbytero, ut cum Cantori munus in divinis Officiis obeundum commendat, ejus auribus hæc gravia verba insonet: *Vide*, *ut quod ore cantes*, *corde credas*: *& quod corde credis*, *operibus comprobes*. Ubi notare par est, solius Psalmistæ partes tunc fuisse Officium cantare; sive quòd solus ipse caneret, ut moris erat in nonnullis Cænobiis; sive quòd ipse incipiens, cæteris præiret, populique & Cleri cantum moderaretur. Sanctus Augustinus (5) auditorum animos, ut sæpe solet, ad canendum incendens, ad recte etiam beateque vivendum excitat atque impellit: *Cantate vocibus* (inquit) *cantate cordibus*: *cantate oribus*, *cantate moribus*: *cantet canticum novum non lingua*, *sed vita*. Et alibi (6): *Canta ore*, *psalle operibus*. Alio loco (7) sic docet: *Cantat Deo*, *qui vivit Deo*: *psallit nomini ejus*, *qui operatur in gloriam ejus*. Eodem per-

(1) *Navarrus in Enchirid. cap. 25.* (2) *S. Bernard. in Cantic. Serm. 47.*
(3) *Euseb. Cesariens. in Commen. ad ps. 103. edit. a Montfaucon.*
(4) *Concil. Carthagin. IV. A. 398. Can. 10.*
(5) *S. Augustin. Enarrat. in ps. 32.*
(6) *Id. in ps. 91.* (7) *Id. in ps. 67.*

pertinent, quæ habet in *Psalmum* 119. (1) ubi semel iterumque Cantores allocutus, hortamenta ad rectam vitam ducendam ingeminat, ut bene vivendo, bene etiam cantasse deprehendantur. *Non poteritis probare*, (inquit), *quam vera cantetis, nisi ceperitis facere, quod cantatis*. Ad Sanctum Joannem Chrysostomum (2) accedo, qui cùm pluribus in locis, tum maxime in Epistola ad Romanos clamat ad Populum ψάλλωμεν τὴν ἀπὸ τῶ πράγματος ᾠδὴν: *psallamus canticum per opera*. Urget hac Homelia Cantores, omnique ope hortatur, ne cantui per opera repugnent. Nihil veritati magis accedit, quàm quod divinorum Eloquiorum cantus ex corde sordibus pleno, & à profana lingua non recte proferatur. Contra verò, qui puro corde, menteque recta psallit, licèt malam vocem, asperumque sonum edat, dulcis apud Deum Cantator est, inquit S. Hieronymus. (3)

Quòd quidem bene vivendi præceptum cum omnes, qui divina celebrant Eloquia, æque comprehendat; potiori tamen jure eos obstrictos tenet, qui ex publico instituto, Ecclesiæ & Christianorum nomineRei sacrę dant operam,suisque precationibus peccatorum veniam populo postulant a Deo. *Quantæ hoc audaciæ est,quod apud Deum pro populo locum Intercessoris obtineo,cui me familiarem esse per vitæ meritum non agnosco?* ità S. Gregorius Magnus (4). Constat autem,homines sacros, deprecatores se prebereDeo pro humano genere;eorumquePsalmodiam publicarum precum locum tenere, quæ proinde peculiare postulat vitæ institutum. *Quod enim publica lege celebratur*, (scribit S. Leo Magnus (5)) *hoc habet privilegium, quod sacratius sit, quàm quod privata institutione dependitur*. Explicari satis non potest, quantum allaboràverint Patres Concilii Aquisgranensis anni 811. ad Cantorum mores emendandos. Integro Capitulo 137. plures regulas complexi, quibus rectam canendi rationem præscribunt, coronidis tandem loco statuunt, Cantoribus præcipue

(1) *S. Aug. in ps. 119. vide etiam enarrat. in ps. 146.*
(2) *S. Jo. Chrysostomus hom. 26. in Epist. ad Rom. Operum to. 9. edit. PP. Maurin. pag. 726.*
(3) *S. Hieronymus in Ep. ad Ephes. c. 5.* (4) *S. Greg. M. Ep. 24. lib. 1.*
(5) *S. Leo M. Serm. 3. de Jejun. VII. Mens.*

ſtudendum eſſe; *ne donum ſibi divinitus collatum vitiis fœdent*.

(*b*) *Non eſſendovi coſa più indicante la totale ruina dell'Ecleſiaſtica diſciplina, che l'entrare nelle Chieſe, e vedere, e ſentire le Ore Canoniche cantate, e recitate nel Coro con iſtrapazzo.* Publica in Eccleſiis Pſalmodia huc tendit, ut Chriſtifideles excitet ad pietatem, & populum ad memoriam amoremque cæleſtium, non ſolum ſublimitate verborum, ſed tonorum etiam ſuavitate erigat, atque inflammet. Fuſius hæc exponunt Patres Concilii Aquiſgranenſis anno 811. (1) Hinc nemo ſani capitis eſt, qui non videat, divina Officia *diſtinctè*, *gradatim*, atque *mature* perſolvenda eſſe. Liceat mihi hîc tranſcribere eadem ipſa verba, quibus Concilium Senonenſe (2) anno 1528. animi ſui voluntatem in hac rem declaravit. *Cum in Eccleſiis Dei Pſalmodia cantanda præcipiatur, ut fidelium devotio excitetur; in hoc nocturnum, divinumque Officium, & Miſſarum celebritates aſſidue Clero, ac Populo ſub maturo tenore, diſtinctaque gradatione canantur, ut eadem diſtinctione colliquant, & maturitate delectent.* Sed & Concilium Moguntinum (3) anno 1549. ad divinorum Officiorum celebrationem ritè conſtituendam, &, qua par eſt, veneratione peragendam, graviſſimis verbis monet Canonicos, ut corpore pariter, & mente ſe componant; quò ſimul, & Deo cultum gratum exhibere, & populo pietatis ſtudium augere valeant. Benedictus XII., qui ad reſtituendam ſacris Ordinibus religioſæ diſciplinæ ſplendorem Apoſtolica adhibuit ſtudia, optimas Minoritis leges dedit, eiſque excolendæ regularis vitæ formulas præſcripſit, cum de divinis Officiis, & pſallendi modo agit, eo potiſſimum animum intendit, ut populi offenſionem, quæ ex præcipiti Officiorum recitatione oriri ſolet, caveat, atque avertat (4). *Quia vero cantus Eccleſiaſticus, divinæ laudis ſacrificium, fructuſque labiorum canentium, non ſolum eorum, qui pſallunt, ſed etiam auditorum ædificatio eſſe debent, eoſdem Fratres hortamur in* *Do-*

(1) *Concil. Aquiſgran. An. 811. cap. 137.*
(2) *Concil. Senonenſe A. 1528. Can. 17.*
(3) *Concil. Moguntinum A. 1549. Can. 53.*
(4) *Apud Raynaldum ad A. 1336. n. 66.*

Domino, ut divinas laudes integre, attente, honeste, ac religiose persolvant: gestus leves, & cantus dissolutos seu fractos omnino declinent: tractim psallant debito more: incæpta, quæ simul cantanda fuerint, simul continuent, simul pausent. Tantum autem abest à nonnullis Choris, ut qui Cantorum munere funguntur, *tractim* psallant, *paululum*, interquiescant, respirent, *simul* continuent, *simulque* pausent, ut quandoque, præcipiti velocitate festinanter canentes, ultimum illud momentum sua mente recogitent, quo e Choro sit abeundem. Hinc populi circumstantis offensio, hinc divinarum rerum nausea, hinc sacrorum rituum contemptus, hinc denique Deus ad iram potius, quàm ad misericordiam provocatur. Ut hisce malis occurrant Patres Concilii Trullani anni 706. (1) statuunt, inordinatis vocibus non utendum, nec naturam ad clamorem urgendam: ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς, καὶ κατανύξεως τὰς ψαλμῳδίας προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν ἐφόρῳ Θεῷ.: *Sed cum magna attentione, & compunctione psalmodias Deo, occultorum inspectori, offerre.* Longe præstantiora sunt, quæ Concilium Trevirense (2) anno 1549. his obsurdis, quæ illa ætate invaluerant, avertendis, solerti diligentique cura decrevit. Postquam enim Patres, zelo pietatis abrepti, vehementi stylo in frequentem abusum insurexerunt, quo per supinam negligentiam, & incompositum ac præmaturum vocum strepitum Beneficiarii divina Officia persolvebant; remedia tandem præscribunt, quibus his scandalis consulendum sit. Ac primo, ut Laudes divinæ per singulas horas, non *cursim ac festinanter*, sed *tractim*, servatis intervallis decentibus, *reverenter & alacriter* absolvantur. Tum, ne quis clamorem supra alterum efferat, naturamque plus æquo urgeat, monent; ne vel insanire, vel animi lascivia is gestire potius videatur, quàm fervore spiritus exultare.

Hæc autem ut Cantores facilius assequantur, utque composita voce verba pronuncient, eaque non transcurrant, nec syncopent; præ oculis habeant, oportet, S. Benedicti monitum, quo

(1) *Concil. Trullan. A. 706. vel ut alii censent A. 692. can. 75.*
(2) *Concil. Trevirense, Can. 6.*

quo Monasticæ vitæ professores ad rectam psalmodiam flectebat. Sic enim illis canendum esse, ajebat, *ut mens nostra concordet voci nostræ*. Nihil dici potuit illustrius. His enim paucis verbis plura complexus, reverentiam postulat, animi Deo devoti ardorem, eaque omnia, quæ Religiosam sanctorum Officiorum recitationem comitantur.

(*c*) *I Canonici*. Sacrorum Canonum scientia, sedulaque custodia *Canonicis* nomen dedit. Clerici omnes Canonicorum olim appellatione censebantur, quod Canones probe nosse oporteret. Morinus (1) luculenta testimonia profert ad probandum, fuisse olim in more positum, ut qui Ordinibus initiandus esset, interrogaretur prius, an Canones evolvisset, probeque sciret. Nunc Canonicorum nomen arctius sumitur. Officii, operis, militiæque Clericalis nomen est, non reddituum, nec emolumentorum, quæ postea Canonicis accesserunt. Molanus (2) à *Canonicæ seu Regularis, bonæque vitæ professione*, Canonicorum appellationem ducit. Quamobrem Ivo Carnotensis (3), qui in præcipua officii sui parte posuit, Ecclesiæ suæ Canonicos ad vitæ integritatem revocare, hoc illis nominis etymon ob oculos ponit. *Canonici appellati estis, quod Canonicas Regulas velle vos observare cæteris arctius devovistis*. His similia habet Radulphus Tungrensis, qui Canonicis ad sacros Canones exequendos, stimulos addi ait ab ipso illorum nomine. Hinc laudatus Molanus (4), tuto se inferre posse contendit, Canonicos, si qui vitam ducunt suo nomini minime respondentem, præclaro ac præstanti Canonicorum nomine non esse cohonestandos; *sed sues bene ornatos* nuncupandos. *Canonicum esse, est titulus profitentis se canonice vivere; quare, si qui Canonici a nomine & professione sua degenerant, vere tamen, quamdiu Canonicatum servant, Canonici dicuntur; sed sicut de Christianis dicit Salvianus: CHRISTIANUM NOMEN AUREUM DECUS EST, QUO SI INDIGNE UTAMUR, FIT, UT SUES CUM ORNAMEMTO ESSE VIDEAMUR*. *Eum in modum* Ca-

(1) *Morinus de Sacr. ordin. pag. 308.*
(2) *Molanus de Canonicis lib. 1. cap. 4.*
(3) *Ivo Carnotensis Epist. 69.*
(4) *Molanus ibid.*

Canonici dictum accipiant. Canonici nomen honoris titulus est; sed si eo indigne utamur, fit, ut sues cum ornamento esse videamur.

(*d*) *A quest' obligo non si soddisfa, se il tutto non si adempie con tutta devozione*. Plerique Doctorum censent, præcepto recitandi Officii divini satis non fieri, nisi duplex attentio *externa*, *& interna* cohæreant. Vide Antoine (1) Theologiam moralem recens excusam, Fagnanum, aliosque Canonistas in *Can. Dolentes. De celebrat. Missar.* In quo autem interna, & externa attentio sita sit, operæ pretium est, ut paucis exponamus. Psallendi disciplinam in duobus potissimum consistere, clarus vir Edmundus Martene (2) notavit: alterum hominis exteriorem compositionem spectat: alterum interiores animi affectus dirigit. Utrumque Tridentina Synodus his verbis complectitur: *reverenter*, *distincte*, *devoteque*. Si alterutrum ex his desit, ejusmodi divinorum Officiorum recitatio neque *Dei venerationem*, neque *hominis petitionem* continet: quæ quidem sunt ex Tertulliano (3) propria Orationis officia.

Et primò quidem, *reverenter*. Ad exteriorem reverentiam pertinet sensuum custodia, gravitas morum, habitus decentia, totiusque externi hominis compositio, rei sacræ accommodata. Chori disciplina plena religionis, plena pietatis est, ab iis observanda, qui in eum locum conveniunt ad Dei laudes concelebrandas. Luculentum testimonium suppeditat Agobardus (4) Lugdunensis Antistes, qui omne studium impendit, ut sui Canonici & Beneficiarii, habitu corporis composito, sui specimen populo præberent. *Placendum est*, inquit, *divinis oculis & habitu corporis, & modo vocis; nam, ut impudentis est clamoribus strepere, ita congruit verecundo, modestis precibus orare*.

Distincte. Ut Lectiones in Ecclesia distincte legantur, sanxe-

(1) *Antoine Theolog. moral. De Virtute Religionis pag.* 146.
(2) *Martene Comment. in Regul. S. Benedicti, ad Cap.* 19. *de disciplina psallendi*.
(3) *Tertullian. lib. de orat. cap.* 1.
(4) *Agobardus de Correct. antiphonarij in Biblioth. Vet. PP. Tom. XIV. pag.* 324.

xerant Patres apud Theodonis Villam (1) anno 805. Hoc verbo *distincte* satis significatur, Psalmorum recitationem non syncopando, non mutilando, non cursim & festinanter, nec verba commiscendo, instituendam, sed integre distincteque pronunciandam.

Devote. Videlicet, intimo cordis affectu. Dum divina Eloquia psallimus, id versetur in corde, quod lingua extrinsecus profert. Alioquin faucibus canentium dulcia non sunt Eloquia Dei. Inde quippe Regi David dulcia divina Eloquia evadebant: *quia voci mens concordabat*; *& quod sonabat in faucibus, hoc cum magna voluptate ruminabat*. Sic illum Psalmi locum exponit (2) Radulphus Flaviacensis. Ut Deo jucunda & grata contingat laudatio nostra, opus esse ait Joannes Chrysostomus (3) ἀκριβείας τοῦ ᾄδοντος: *accurata canentis attentione*. Qui enim, pietatis studio intimaque animi devotione vacuus, psalmos recitat, non Deo canit, *sed aeri*, quia *vox temere diffunditur*; ut apposite animadvertit auctor argumenti Psalmorum (4), quem nonnulli laudatum sanctum Joannem Chrysostomum esse putant. Concinit assertio Petri Blesensis (5), cujus verba ad propositum argumentum mirificè conducunt: *Psallere sine devotione, est quasi aes sonans, cymbalum tinniens*: Avium est, solo labiorum motu garrire, inanique voce cantare: hominum verò, devoti animi sensu & compunctione, piae voluntatis motu & affectu, rei divinae operam dare. Qui assiduis ac voluntariis mentis prolapsionibus obnoxii sunt, impietatis nota Deum per jocum illudere videntur, hominesque bene de illis sentientes in fraudem inducere. Concilium Trevirense II. anni 1549. (6) Canonicis debitum pensum absolventibus, rei deformitatem ab oculos ponit, si voce psallentes, quidvis potius quàm Deum animo versent: *Quid autem est* (inquit) *voce quidem psallere, mente autem domum aut forum circumire, nisi homi-*

(1) *Capitulare datum a. 825. ad Theodonis Villam cap. 1. 2.*
(2) *Radulphus Flaviacensis in Levitic. lib. 17. cap. 3.*
(3) *S. Joan: Chrysost. in ps. 146.*
(4) *In fine operum S. Jo. Chrysostomi to. V. edit. PP. Maurin.*
(5) *Petrus Blesensis Serm. 56. in Biblioth. Vet. PP. to: XXIV. pag. 1134.*
(5) *Can: 6.*

homines fallere, & Deum irridere? Ex quo constat, eos, qui sola vocali lectione seu cantu putant adimpleri Legis Ecclesiasticæ præceptum, longissime a veritate aberrare. Recitantibus divinum Officium, oratio vera, quæ est actus Religionis, gratusque Deo, præcipitur. At sine attentione interna, oratio, quæ in ascensu mentis ad Deum sita est, nec veri cultus, nec veræ Orationis rationem habet; quin imo est quædam species hypocrisis, & simulatio orationis. Attentionem mentis ad orationem necessariam, jure divino imperatam, probat Natalis Alexander (1). Itaque ad divini Officii recitationem ita necessaria est mentis attentio, ut præcepto non satisfaciat, *qui per Officii partem notabilem* sponte mentem ad alia distrahit. Quibus omnibus hactenus recensitis, multum lucis accedi ex litteris Apostolicis à Benedicto XIV. datis ad omnes Episcopos (2). Dum enim ad orationem mentalem, cælestium munerum Thesauris omnes allicere studet, ejus naturam explicat, vim perpendit, & utilitatem commendat.

Est & aliud grave damnum, quod peregrinationes mentis iis inferunt, qui devotione vacui divina recitant Officia. Illæ enim potissima causa sunt, teste S. Hieronymo (3), cur cælestes gratias plerumque non assequamur. Si enim aridum habemus animum, pietatis expertem, dissipatum, & peregrinantem ad alia, non corde, sed inani voce psallimus. Appositam rationem tradit S. Cyprianus (4) his aureis verbis: *Quomodo te audiri a Deo postulas, cum te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui, cum rogas, quando tu ipse tui memor non sis?* Eamdem sententiam semel iterumque S. Joannes Chrysostomus (5) expressit, cum Antiocheno Populo recte orandi præcepta tradebat: *Cum inter orandum non audieris verba Dei, quomodo Deus exaudiet vocem tuam?* Nihil mirum proinde nobis videri debet, ut scite monet Remigius Altissiodorensis

F (1), si

(1) *Natal. Alexan. Theologia moral. to: 2. de Horis Canonicis, cap. 8. art. 1. regul. 8.*
(2) *Breve* Benedicti XIV. *ad omnes Episcopos, datum die 16. Decemb. 1746.*
(3) *S. Hieronym. advers. Luciferian. cap. 4.*
(4) *S. Cyprian. Sermon. de Orat. dominica.*
(5) *S. Joan. Chrysost. in Ps. 145.*

(1), si Deus, Davidis precibus motus, ejus votis annuit, quia *suæ Cantilenæ concordabat intentio mentis*: cantus autem illorum, quorum cor longissime a Deo distat, rebusque terrenis defixum hæret, *nihil est in conspectu illius, nisi grunnitus suis, aut rugitus asinorum*. Late profecto excurrere posset hoc argumentum, si omnia Conciliorum testimonia congerere vellem, quibus religiosissimi Antistites in Canonicos animadvertendum esse censuerunt, qui non *devotione cordis*, *sed vocis tantùm canora modulatione*, debitum suæ servitutis pensum absolvunt. Inter plures Canones ad ejusmodi absurda tollenda procusos, vide, quos Moguntinum, & Trevirense II. (2) anno 1549. celebrata, ediderunt.

(e) E sopra la parola *devote*, così pure soggiugne. *Quantum ad officium cordis &c.* Officium cordis, quod attinet ad eos, qui in Ecclesia psallunt, præclare explicat S. Joannes Chrysostomus (3) *quid est*, interrogat, *in cordibus vestris*? Respondet, *cum intelligentia*: ἵνα μὴ τὸ σόμα μόνῳ λαλῇ τὰ ῥήματα, ἡ διάνοια δὲ ἔξω διατρίβῃ πανταχοῦ πλανωμένη· ἀλλ᾽ ἵνα ἀκούῃ ἡ ψυχὴ τῆς γλώττης: *Ut non os quidem verba loquatur, mens autem extra versetur undique vagans*; *sed ut lingua ab anima audiatur*. Ejus, qui corde canit, partes sunt, mentem ad Deum erigere, in ejusque contemplatione defixam tenere; ne, dum vox Deo canit, sensus aliò ductus, fluctuans aberret, ac inepte huc illucque cursitando vagetur. Radulphus Tungrensis (4) egregie perpendit testimonium illud Psalmistæ: *In conspectu Angelorum psallam tibi*. Canonicis cavendum esse ait, ne Angelos Dei, qui rite canentibus præsto sunt, suâ desidiâ à se avertant, subireque cogantur dira ejusdem Prophetæ, maledicta jacientis in eos, qui opus Dei faciunt negligenter. Ut autem iidem Canonici & Beneficiarii, quid sibi expediat, intelligant, ea noscant, ac præ

---

(1) *Remigius Altisiodor. Exposit. in Amos Proph. cap. 6.*
(2) *Canone 53. & Can. 6.*
(3) *S. Joan. Chrysost. in ps. 41. Tomo V. oper. edit. PP. Maurin. pag. 131.*
(4) *Radulphus Tungrensis de canonum observantia, proposit. 9. in Collect. Hittorpii pag. 1114.*

præ oculis habeant, opportet, quæ laudatus Auctor in opus deducenda proponit: *Mens nostra* (inquit) *concordet cum voce, quando ad divinum Officium assistimus; & cum diligentia a præsentibus universis quisque se retrahat, & divinis inhæreat, ut cælestia ei dona revelentur.* Eamdem sententiam iisdem fere verbis confirmat Martene (1). Fieri non potest, ut Angeli intersint Psalmodiæ illius, cujus lingua dum loquitur, anima ad inepta avolat, & ad terrena se deprimit. Qui animum a divino cultu abstrahunt, & ad profana cogitationes suas convertunt, audiant Petrum Blesensem (2), qui gravissimis verbis eorum oscitantiam objurgat: *Si murmuratis in Choro, si serpentina consilia sibilatis ad invicem, si patinæ animum a devotione subtrahunt & furantur, si obrepunt cogitationes immundæ psallendo, non est hic Psalmus jucunda decoraque laudatio. Huic Psalmodiæ angelus inimicus assistit; elongatur autem Amicus & proximus.* Ne proinde Clericorum in Choro agentium lingua, muto corde, inaniter perstrepat, intelligant, oportet, satis non esse, si preces ore dumtaxat murmurant, nisi etiam corde, intimoque pietatis affectu persolvant. *Tunc enim Deo accepta est Oratio*, ut scite Cassiodorus (3) scribit, *si pura mens idem gerat, quod explicat vox Cantici*. Eòdem pertinent hæc S. Isidori (4) verba; ψάλλειν μετὰ συνέσεως, καὶ εὔχεσθαι μετὰ νήψεως: *Psallere cum prudentia, & attento vigilantique animo precari.*

(*f*) *Che il Canto non sia precipitoso*. Irreligiosà præcipitis animi festinatio summæ levitatis argumentum præbet. Qui præcipiti rotatione psalmos volvunt, impetuque cantus cursim feruntur, Cursorum potius quam Cantorum appellatione comprehenduntur. Venatoriam hi docti artem, stimulis agitari videntur, quò festinanter ad extremam Officii recitationem properent. Religiosi viri nonnumquam immodestissimam hanc Cantorum temeritatem in dies spectant, dolent, ac detestantur.

 Expe-

(1) *Martene in Regul. S. Benedicti ad cap. 19.*
(2) *Petrus Blesensis Epist. 28.*
(3) *Cassiodorus operum to: 2. Exposit. in ps. 101.*
(4) *S. Isidorus Ep. 171. lib. 3.*

Experientia cognovit Cressolius (1), quæ memoriæ prodidit de celeritate Cantorum, in magnifico quodam Templo divini Officii pensum persolventium: *Mentior, nisi viderim in perantiquo & nobilissimo Templo, ubi olim Officia divina constat incredibili omnium pietate celebrata, ita mystas, minutosque liturgos in canendo properantes, ut cum essent dispartiti hinc inde Chori, & Davidicæ Horæ canerentur, non prius ad medium versiculum pars una veniret, quin sequentem versiculum altera præciperet.*

Præteritis temporibus commune ac pervulgatum fuit, inter minutos saltem Cantores Ecclesiasticos hoc vitium. Antistites, quibus Canonicorum disciplina concredita est, bene & ordine facturos censuerunt, si diligentia & auctoritate sua huic malo remedia præscriberent; & qua humilitate, animique affectu Clerus Rei divinæ operam dare deberet, edocerent. Summa cum laude hoc munere perfunctus est Crodogangus Metensis Episcopus, qui in sua ad Canonicos Regula de Cantu & Cantoribus divinorum Officiorum, quamplurima præclarissime præcepit, atque in primis: *Psalmi in Ecclesia non cursim, aut in excelsis, atque inordinatis, seu intemperatis vocibus; sed plane, & lucide cum compunctione cordis recitandi; ut & recitantium mens illorum dulcedine pascatur; & audientium aures illorum pronunciatione demulceantur.*

Luculentissimas has præceptiones a Crodogango mutuò acceperunt, atque evulgarunt *cap.* 137. Patres Concilii Aquisgranensis anno 811. (2) Inde recentiores Antistites, sæpius in eumdem abusum suos Clericos labi animadvertentes, illos a præcipiti festinatione ad distinctam devotamque Psalmodiam avocare studuerunt; ne dedecus Ecclesiis, aut Ecclesiasticæ disciplinæ tam grave vulnus inferretur. Synodus Senonensis anni 1485. (3) habet: *Laudes divinæ per singulas horas non cursim ac festinanter, sed tractim cum pausa decenti .... reverenter ab omnibus persolvantur.* Senonense Concilium transcripsit hanc sen-

(1) *Cressolius mystagag. lib.3. cap. 27. de Cantu, Ecclesia.*
(2) *Vide Thomasinum de Eccles. discipl. lib. 1. to.1. Cap. 49.*
(3) *Synodus Senonensis a. 1485. Extat in appendice ad Tom. XIII. Labbei pag. 1725.*

tentiam ex Seſſ.21. Concilii Baſileenſis. Id ipſum ſtatuit Synodus Colonienſis I. ſub Hermanno, anno 1536. (1) *Laudes divinæ non curſim ac feſtinanter, ſed tractim; non truncate, ſed integre, diſtincte, devote, reverenter decantentur*. Profectò dedecet Clericorum gravitatem injucunda & præcipitoſa Pſalmodia. Nam ſi habitum ſpectes, totus compoſitus eſt, concinnus, & gravis; ſi voces audias, incompoſitæ, fugaces, & ineptæ. Quare recte conſtitutum eſſe notat Binnius (2), ut Clerici tunica talari, & ſuperpelliceis mundis Choro interſint, quò ſuas partes eſſe agnoſcant, *tractim*, & cum debita gravitate divina celebrare Officia.

Ideo autem *tractim, & cum pauſa decenti* divina Officia perſolvenda eſſe ſanxerunt Patres, ut meditandis, animoque volvendis Eloquiis Dei animum intendant Clerici. Cæſarienſi populo hanc laudem tribuit S. Baſilius (3), quod media nocte ſurgens diuturnæ Pſalmodiæ operam daret in Eccleſia, *meditans Scripturas, & animum attentum, & cor evagationis expers ſibi ipſi comparabat*. S. Anſelmus Epiſcopus Lucenſis (4), cui Eccleſiaſticarum rerum, cultuſque divini ſollicita fuit cura, ita Canonicis ſuæ Eccleſiæ pſallendum eſſe præcepit, ut mente contemplarentur, animoque ſerio agitarent verba, quæ pſallendo pronunciabant: quod ejus vitæ Auctor ita commemorat: *Pſalmos quidem, ut caute & meditatim cantaremus, præcepit; alioquin, aſpere increpavit*. Sanctus Thomas Aquinas (5), qui Cantus Eccleſiaſtici diſciplinam a cenſuris hæreticorum egregie vindicat, ad ſuam ſententiam comprobandam, rationem unam ducit ab utilitate, quam percipiunt Canentes, dum divinis verbis contemplandis diutius immorantur. At ſibi enim opponit, mentem per cantum abſtrahi a conſideratione eorum, quæ cantantur, dum circa cantum ſtudet. Reſpondet, animum abſtrahi a conſideratione eorum, quæ cantantur, *ſi quis ſtudioſe can-*

(1) *Concilium Colonienſe A. 1536. par. 3. cap. 5.*
(2) *Binnius in notis ad Concilium Baſileenſe Seſſ. 21.*
(3) *S. Baſilius ep: 207.*
(4) *Apud Bollandum to: 2. martii ad diem XVII. cap. 5. in vita S. Anſelmi.*
(5) *S. Thom. 2. 2. quæſt. 91. a. rt. 2. ad 5.*

cantu delectatur. Sed si quis cantat propter devotionem, attentius considerat, quæ dicuntur, & diutiùs immoratur super eadem. At quî fieri potest, ut animum Psalmis intendant, qui eorum sensum non assequuntur, vel ad minimum, qui nec verba quidem intelligunt? Audi acerbas Gullielmi Parisiensis (1) querimonias in Clericos sacrarum Litterarum nimium rudes, quos sua ætas ferebat. *Heu*, inquit, *quot* ὄνος πρὸς λύραν *& asinos insensibiles habet hodie sanctus David, immo Spiritus Sanctus, qui nihil prorsus spiritualis armoniæ ibi sensiunt nihil de iis, quæ per Psalmos Spiritus Sanctus omnibus loquitur, intelligunt, vel etiam cogitant.* Quibus postremis verbis eorum oscitantiam redarguere videtur, qui divinas recitantes aut audientes Laudes, ne mentem quidem pio affectu excitant in Deum; quod ad devotionem habendam satis esse, Sanctus Thomas affirmat: *licèt ea, quæ cantantur, quis aliquando non intelligat.*

Irreligiosi præcipitisque cantûs culpam a se amoliri quandoque solent Clerici, quod nimis prolixâ Psalmodiâ in Choro graventur. An hæc excusatio pondus habeat; & an sit accipienda, alii viderint. Ad lectoris ipse mentem hoc tantummodo revocabo, veterem fuisse quæstionem, inter gravissimos ac religiosissimos Patres agitatam: quid magis expediret, longa ne, an brevis Divinorum recitatio? Petrus Blesensis (2) prolixitatem improbat; ut enim Cartusianum quemdam Monachum, ad Cluniacenses transire meditantem, a proposito revocaret, ei ob oculos ponit *numerosam usque ad nauseam, confusamque Psalmorum iterationem, atque farsuram.* Hæc sententia neutiquam probatur sancto Petro Damiano (3), qui scribens ad Cluniacenses Monachos, longam Officiorum seriem commendat, eo potissimum nomine, quod infirmorum Fratrum fragilitatem reprimat, & delinquendi propemodum occasionem tollat; quatenus, etiamsi velint peccare, vix possint, præterquam si sola voluntate peccent.

Utra-

(1) *Gullielmus Parisiensis, apud auctorem Notarum ad Canones collectos* in delectu Actorum Ecclesiæ Universæ to: 2. pag 416.
(2) *Petrus Blesensis Epist.* 85.
(3) *S. Petrus Damianus Ep.* 5. *lib.* 6.

Utraque opinio facili negotio conciliatur, si mentem ad recitandi modum adjicias; sit nempe ex animo irreligioso, an ex animo pie in Deum affecto. Si enim Psalmorum recitatio studio pietatis sit vacua, longiores æque ac breviores preces inutiles sunt. Si verò recitantium animi sint ad Christianos affectus compositi, saluberrima est Psalmodia. Nec enim multiplex orantis sermo, sed sincera orationis intentio Deum nobis conciliat. *Modicum prodesse*, (ajebat Notherus Balbulus (1)) *sono vocis psallere sine cordis devota intentione*. Huc Petri Blesensis vota contendere videntur, cum laudato loco hæc verba addit: *Si psallentibus non adsit devotio, licèt eumdem psalmum millies repetant, non est hic psalmus jucunda decoraque laudatio*. Vide ejusdem Blesensis Epistolam *ad Abbatem de Evesham*, in qua zeli sui fervorem non modice temperavit. Legenda etiam Epistola Gullielmi Abbatis S. Theodorici ad *Fratres de Monte Dei*.

(g) *Che si facciano le fermate ne'luoghi segnati*. Chrodogangus (2) in sua Regula monet, ut Canonici in ipso Cantilenæ intervallo quiescant. Basileense Concilium Sess. 21., & ex eo Synodus Senonensis anno 1485. Clericos in Choro degentes omni ope hortatur, ut divina persolvant Officia *cum pausa decenti, præsertim in medio cujuslibet versiculi*. Satis nimia diligentia Rhemensis Synodus anni 1564. (3) Regulas tradit de prolixiore prolongatione cantus in ultimis syllabis; quin etiam, quæ quantitatis, pronunciationis, & notarum ratio habenda sit, accuratissime docet.

(h) *Che il canto sia regolato con voci unisone*. Sanctus Cyprianus (4) inconditas orantium voces cohibuit; quod non tumultuosa loquacitate preces jactandæ, sed modeste oratio nostra Deo sit commendanda: *quia Deus non vocis, sed cordis auditor est*. Plurimum Conciliorum Canonibus cautum est, ut Clerus consona voce in Ecclesiis canat. Inordinatas effusasque voci-

(1) *Ap. Bolland. To: 1. April. ad diem VI. in Vita S. Notheri Balboli.*
(2) *Chrodogangus in Regula Cap. 5. de Divinis Officiis in noctibus.*
(3) *Synodus Remensis. A. 1564. in V. Congregatione.*
(4) *S. Cyprianus de Orat. do minica.*

vociferationes amandant a Choro Patres Concilii Trullani. Secunda Trevirensis Synodus (1) anno 1549. Ecclesiasticæ melodiæ suam esse energiam probat, modo convenienti modulatione, *& consona voce* devotus & religiosus Cultus Deo exhibeatur. Sed & Innocentius III.(2) cui in restauranda Ecclesiastica disciplina, singula ferè capita percurrenti, optata omnia contigerunt, cantui modum posuit: utque *Cantores consonis præcipue vocibus concinerent*, expressis verbis mandavit.

Cum reipsà perspicuum sit, quid Clericis ad consonam, omnique ex parte respondentem Psalmodiam instituendam præstandum sit, nihilo tamen minus grave Sancti Nicetii (3) testimonium, regulas ad hoc opus accurate tradentis, proferre juvat. *Sed & vox omnium vestrum*, (inquit) *non dissona debet esse, sed consona: non unus insipienter protrahat, & alter contrahat: aut unus humiliter, alter vocem extollat; sed innitatur unusquisque humiliter vocem suam intra sonum Chori concinnentis includere, non extrisecus extollentes aut protrahentes, quasi ad stultam ostentationem indecenter efferre, neque hominibus placere velle......... Qui autem æquare se non potest cæteris, melius est ei, tacere, aut lenta voce psallere*. Cantorum autem voces cujusmodi esse debeant, ut unisonum cantum edant, exquisita diligentia tradit Rabanus Maurus (4).

(*i*) *Che il Coro sia retto da Persone perite nel Canto fermo*. Moderatoris Cappellæ munus accurate describit Concilium Mexicanum (5) anni 1585. Quid ex officii sui instituto servandum illi est, peculiari titulo Concilii ejusdem Patres recensuerunt.

(*l*) *Questo è quel canto, per regolare il quale tanto fatigò S. Gregorio il Grande*. Quam divinorum Officiorum, sacrorum Rituum, Cantusque dignitatem in Romana Ecclesia quotidie intuemur atque admiramur, eam Romani Pontifices induxe-

(1) *Canone V. de Cultu divino: & Canone VI. de Horis Canonicis.*
(2) *Innocentius III. de Sacrific. missæ cap. 2.*
(3) *S. Nicetius de Psalmodia Bon. cap. 3.*
(4) *Rabanus Maurus de Institut. Cleric. lib. 2. cap. 48. de Psalmis.*
(5) *Concilium Mexicanum A. 1585. Statutor. par. 1. cap. 18. §. 1. De Magistri Capellæ offic. & Cantoribus.*

duxerunt. Sanctus Gregorius Magnus, qui cum præcipuis totius antiquitatis, ut pietate, ita & litterarum gloria certare potuit, luculentus ac præcipuus rectæ Psalmodiæ auctor habetur. Ante ejus tempora quænam esse canentium disciplina, quæ modulationis ratio, incompertum est Cardinali Bona. Constantinus Cajetanus (1) primordia Cantus Romanæ Ecclesiæ a Monachis Benedictinis repetit. Scribit, quod tribus prioribus sæculis Romanæ Ecclesiæ Antistites continuis exagitati persecutionibus, ob difficillima tempora, ea, qua par erat, majestate & splendore publice, suoque ordine divina Officia peragere prohibebantur; proximioribus a Silvestro in Hormisdam Pontificibus, qui pace fruebantur, haud parum dimicandum fuit contra immanem Barbarorum Tyrannidem, contra Circenses, Lupercales, Theatrales, aliosque profanos Ritus, ut magnum fuerit difficilisque aleæ negotium rectam Ecclesiæ fidem tueri; non autem vacarit Rei divinæ Majestatem amplificare, & cantui recte instituendo navare operam. Statuit deinde, Sanctum Benedictum fuisse auctorem Hormisdæ, *ut Clerum componeret, & psalmis erudiret*: Monachos ad id opus adscitos esse à Pontifice, qui Clericis sacras. etiam Litteras traderent, & Theologica Arcana declararent: Institutas paulo post ab Hilario Scholas Cantorum, in quibus Clericos Basilicarios Monachi erudiebant ad Cantus instituta, ut statis in Ecclesia diebus festis, per annum recurrentibus, divinas Laudes rite persolverent. Hæc Cajetanus, cui assentitur Angelus a Nuce (2), uterque Benedictini Ordinis Alumnus. Quæ quidem, & si veri speciem ostendant, an veritati etiam censenda sint consentanea, in disputationem nunc non cadit. Id certum, Sanctum Gregorium Magnum eximiam laudem consecutum esse, quod, & si Cantorum scholas primus non aperuerit, novum certe canendi institutum introduxit. Ad ejus namque ætatem varius dissonusque per varias gentes fuit Cantus. In sola enim Africa va-

(1) *Constantinus Cajetanus Commentar. ad Vitam Gelasii II. ap. muratori Rerum Italic. tom. III. pag. 382.*

(2) *Angelus à nuce in notis ad Chronic. Cassinense lib. 4. cap. 37.*

ria fuit consuetudo, teste Sancto Augustino (1). Sanctus Gregorius cantilenam ad ordinem & ad certum Musicæ concentum redegit, & in præstantiorem formam restituit. De hoc Joannes Romanæ Ecclesiæ Diaconus (2) ità scribit: *In Domo Domini, more sapientissimi Salomonis propter musicæ compunctionem dulcedinis, antiphonarium Centonem, Cantorum studiosissimus, nimis utiliter compilavit.* Hic ab Auctore *Gregorianus* appellatur: *Romanus* etiam dictus, quòd a Schola Cantorum in Romana primum Ecclesia usurpari cœpit. His ita se habentibus, duo nobis in hoc Commentario præstanda sunt: primùm, ipsa Gregoriani cantus ratio exponenda: tum, quam longe lateque in alias Orbis Ecclesias propagata sit; demonstrandum.

Alexandrinus Cantus citra apparatum & cultum nimiam simplicitatem redolebat. Orientalium Ecclesiarum concentus miram quamdam & eximiam suavitatem præseferre videbatur. Sanctus Gregorius, media incedens via (3), nec simplicitatem Alexandrinam, nec Orientalis Ecclesiæ suaviorem melodiam omni ex parte adoptavit; sed sic temperavit utrumque, ut miram quamdam suavitati adjunxerit gravitatem. Joannes Albertus Bannius (4) *de Musica* dissertationem edidit, qua ejus ortum, progressum, variamque fortunam erudito fusoque calamo enarrat, atque mirum in modum illustrat; ut superfluum omninò videatur eadem repetere atque recensere.

Ad vocum flexiones, exaltationes, & depressiones in Cantu Gregoriano designandas variis notis veteres usi sunt. Mabillonius (5) tradit, ante sæculum IX. usitatas fuisse litteras Alphabeticas, quæ, eo labente, desierunt. In litterarum Alphabeticarum locum suffectæ sunt notulæ caudatæ, quæ nunc etiam apud Musicos in usu habentur; aberant tamen lineolæ, quæ exaltationis, vel depressionis mensuram in cantu præcise designarent. Sęculo XI. additæ lineolæ, inventique Rhombi a Guidone

(1) *Augustin. Epist. 119. cap. 18.*
(2) *Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii lib. 2. cap. 6.*
(3) *Vide Baron. ad an. 60. n. 43.*
(4) *Bannius, dissertatione Epistolica de Musica natura, origine, progressu, conscripta A. 1636. Extat cum Grotio de studiis instituendis pag. 606.*
(5) *Mabillonius in appendice To: IV. Annal. Benedictin. cap. 7. Observationes in notas musicas.*

done Aretino. Hujus Monachi fortunam enarrare, non ingratum futurum arbitror (1) In Pomposiano apud Ravennam Monasterio florebat sub Guidone Abbate anno 1026. alter Guido Monachus Benedictinus, à Patria Aretinus appellatus, Musicus excellentissimus, qui veterum scriptis ad trutinam expensis, prestantiorem ac faciliorem Musicæ methodum instituit. Hic compendiosam Cantus regulam per sex vulgares Notas adinvenit; quâ, quod vix decennio assequi quis antea poterat, annali imposterum spatio, aut admultum biennio, perfecte edisceret. Quod Aretino magnam apud omnes gratiam conciliare debuerat, gravem invidiam conflavit, eo usque progressam, ut a suo Cœnobio discedere coactus sit. At Joannes XIX. Romam Aretinum accersivit, honorifice excepit, ac tandem ad Pomposianum Monasterium restituit. Berno Monachus Sancti Galli, deinde Abbas, qui claruit hoc eodem sæculo, nimirum anno 1014., quo celebritati Benedicti VIII. P. Henrico II. coronam imponentis interfuit, librum edidit, Sigeberti judicio, ceteris prestantem, & a Mabiollonio (2) laudatum, quem inscripsit *De Regulis Symphoniarum*, & Tonorum. Amplissimam Aretinus viam posteris aperuit, qui aliis aliisque preceptis ad majestatem & delectationem traditis, artem ipsam musicam ad nobiliorem perfectionem deducerent: quod quidem feliciter omnino cessit. Nam, ut Bannius tradit, seculo XIII. Franco Musicus floruit, & seculo subsequenti Franciscus Gaffutius, & Jacobus Faber Stapulensis claruere, qui illustrando systemati Guidonico plurimum studii & diligentiæ contulerunt. In hoc etiam stadio summa cum sui nominis laude desudavit Joannes de Muris in matheseos disciplinis peritissimus, & celebris Antecessor Parisiensis circa A. 1370., qui, ut scribit Antimus Liberatus (3) ad Ovidium Persapegi, octo illas musicæ figuras excogitavit, hoc nomine sonantes, *Maxima*, *Longa*, *Brevis*, *Semibrevis*, *Minima*, *Semiminima*, *Fusa*, *Semifusa*: has po-

G 2 stremas

(1) *Ex Mabillonio Annal. Benedictin. To. 4. ad an. 1026. n. 99.*
(2) *Mabillon. ibidem ad an. 1022. n. 16.*
(3) *Extat inter miscellanea in 4. Bibliothecæ Casanatensis, n. 56.*

ſtremas alio vocabulo Muſici appellant, *Croma*, *Semicroma*. Joſephus Zarlinus, natus Clodięfoſſæ, vulgo *Chiozza*, plures Muſices inſtitutiones tradens anno 1580., magnam ſibi nominis gloriam apud poſteros comparavit. Obiit Venetiis anno 1599., & in Eccleſia Sancti Laurentii ſepulturâ honeſtatus eſt. Ejus laudes cl. vir Teiſſier (1) perſequitur. Zarlini opera brevius complexus eſt Joannes Maria Artuſius Bononienſis. Tandem Erycius Puteanus, duobus editis libellis, artem muſicam ad faciliorem diſcendi methodum redegit. Etenim, ſex vulgaribus notis addita ſeptima, omnes vocum mutationes, quæ pueris majus negotium faceſſebant, de medio abſtulit. Joannes Lucas Confortus, Mileti in Calabria natus, Cappellæ Pontificiæ Cantor ſub Innocentio IX. anno 1591., & muſicæ artis peritiſſimus, qui vocem toto inſtructam Organo fortius fuerat, primus rationem inveniſſe fertur, quâ vox tremula, (vulgò *il trillo*) continenti ſpiritu edita, ad rectas harmoniæ regulas componeretur. Vide Thomæ Aceti annotationes in Barrium (2). Hęc de pręcipuis Auctoribus dicta velim, qui Muſices diſciplinam ingenio ſuo amplificarunt, atque illuſtrarunt. His addi poſſe videtur vir Clariſſimus Leonardus Eulerus, qui intima hujus artis penetrare conatus eſt, ediditque anno 1739. Tractatum hoc inſignitum titulo, *Tentamen novæ Theoriæ muſicæ*, impreſſum Petropoli.

Notas Muſicas a ſęculo XI. ad XIV. ductas, Claveſque Canticorum medii ævi exhibet Joannes Ludovicus Walterus (3), qui ex veteribus Codicibus in ſuum Lexicon Diplomaticum eas tranſcripſit. Huic Operi, quod a vertice ad calcem æneis tabulis conſtat, immortale decus conciliant Alphabeta abſolutiſſima, & integra ſcripturæ ſpecimina, ex Diplomatibus, Cartis, & Codicibus deſumpta, ad veram cujuſque Codicis ætatem cognoſcendam, & ad quodcumque Diploma, vetuſque Monumentum recte æſtimandum, accommodatiſſima.

Ad alteram nunc Commentarii partem accedo, qua mihi propoſueram Gregoriani Cantus pręſtantiam, eo potiſſimum no-

(1) *Teiſſier, les Eloges des hommes Savans, tires de l' Hiſtoire de M. de Thou, avec des additions.*
(2) *Lib. 2. cap 14. n. 9. pag. 157.*
(3) *Jo: Ludovicus Walterus lexic. Diplomaticum edit. Gottingæ anno 1745.*

nomine commendare, quod ab Ecclesia Romana in omnes fere Christiani Orbis Ecclesias transierit. Passim legimus, ceteras Nationes, missis Romam nunciis, Cantuum libros à Romanis Pontificibus impetrasse. Certò etiam constat, Romanos Cantores per Orbem dispersos, disciplina canendi barbaros insigniter instituisse. In plerasque Occidentis Provincias Romani Cantus suavitas evulgata est, ipso Gregorio adhuc vivente; Cantores enim a se bene institutos ad longinquas Ecclesias misit, qui ceteris Clericis eamdem canendi artem traderent. Ratus Sanctissimus Pontifex id quod revera erat, eas in una fide, morum concordia, atque in obsequio erga Romanam Ecclesiam facilius permansuras, si eisdem Ceremoniis, eadem Sacrorum forma, & Psalmodia uterentur, & ad ejus exemplum sese in omnibus componerent.

De Gallis atque Germanis, qui Romanæ modulationis dulcedinem præ ceteris amplexati sunt, commodiori loco sermo nobis erit. Quomodo se gesserint Angli, nunc dicam. In Britanniam cantum Romanum primus induxit Sanctus Augustinus Angliæ Apostolus, & primus Cantuariensis Archiepiscopus, religioso teste Joanne Diacono. Ex his enim, quæ ad ejus Consulta responderat Sanctus Gregorius Magnus (1), satis fuerat assecutus Augustinus, quanta sibi cura incumbendum esset, ut omnes Clerici Romanæ Cantilenæ vacarent. Quinimmo nemo in discrimen revocabit, eosdem Gregorii Magni discipulos, qui divini verbi prçcones fuerunt in Anglia, Laudes Dei more Romano decantandas edocuisse, quos ad ejus fidem traducebant. Sçculo VII. Beatus Benedictus, cognomento Biscopus, Roma in Britanniam remeans, ab Agathone Papa (2) obtinuit, ut socius sibi adjungeretur, *quatenus in Monasterio suo cursum canendi annuum, sicut ad S. Petrum Romæ agebatur, edoceret.* Sunt verba venerabilis Bedæ (3). Socius adjunctus fuit Archicantor Basilicæ S. Petri, nomine Joannes, qui simul Monasterium S. Martini moderabatur. Basilicæ S. Petri proximum tunc

(1) *Jo: Diac. in vita S. Gregorii lib.* 2.
(2) *Mabillon, ibid. Tom.* 3. *ad an.* 679. *n.* 85. (3) *Beda Hist. Anglic. l.* 4. *cap.* 18.

tunc erat hujusmodi S. Martini Monasterium. Itaque Joannes Abbas Britanniam profectus, Romanum Cantum, cęterosque ejusdem Ecclesiæ Ritus Monachis Wiremulensis Monasterii, a Beato Benedicto Biscopo erecti, tradidit. Cęteros etiam Monachos Anglos aliarum civitatum & locorum, iisdem Ritibus, & Cantu Gregoriano instituit Joannes. Addit enim Beda, e cęteris Angliæ Monasteriis plurimos confluxisse ad Romanum Archicantorem audiendum. De his Ritibus & Cantu Romano fertur edidisse librum Benedictus ipse Biscopus hoc titulo (1). *De Celebratione Festorum*. Sed antequam ulterius progrediamur, duo hic nobis notanda sunt. Primo animadvertamus, oportet, Romanæ Ecclesiæ cantum, ordinem, & ritum non fuisse ab Agathone Papa ex lege pręscriptum, sed ab Anglis expetitum. Secundo loco, quanto in honore esset Archicantoris dignitas in Basilica Vaticana vel ex hoc intelligimus, quod Joanni Archicantori eidemque Abbati S. Martini, in Angliam abeunti, ea provincia demandata sit, ut statum fidemque Ecclesiæ Anglicanæ exploraret, & ad summum Pontificem referret. Ea de causa, habito tunc temporis in Anglia Concilio, adfuit Archicantor, ejusque acta Romam detulit, ut Beda etiam commemorat. Quin, tam claræ existimationis erant Cantores, ut inde non immerito metus esset, ne qua superbiendi occasio illis pręberetur: ideo Chrodogangus in sua ad Canonicos regula monet Cantores his verbis: *Ne propter donum sibi collatum, se cæteris superbiendo præferant, sed humiliter socios exhibeant*. Verum, ut unde discessit, eo redeat oratio, quanta cura optimi Antistites allaboraverint ad Romanum Cantum in Angliam evulgandum, aliis monumentis comprobemus. Theodorus ille famâ notissimus, ad Archiepiscopatum Cantuariensem à Vitaliano Papa anno 668. evectus, auctor fuit, ut Angli in Romanos ritus ubique ferè transirent: atque in primis Anglicanam Ecclesiam Romanæ Psalmodiæ accommodavit, & doctrina abunde locupletavit: quam in rem etiam opem omnem pręstitit (2) S. Adrianus Prępectus Monasterii S. Augustini ejusdem Cantuariæ urbis.

Can-

(1) *Croiset in Vitis SS. ad diem 12. Januarii.*

(2) *Beda hist. Anglic. l. 4. c. 2.*

Cantum enim Ecclesiasticum, quem hactenus soli Cantiæ Clerici noverant, ipse (1) in cęteras Angliæ Ecclesias evulgavit.

Sed & aliquid amplius addendum est, in majorem commendationem observantiæ, quà Anglicana Ecclesia Romanam coluit: scilicet nonnulli Angli tanta veneratione prosecuti sunt Romanum canendi institutum, ut Romam ad eam artem addiscendam accesserint. Wilfridus Monachus Anglus, teste Beda (2), adhuc florente ætate ad Urbem properavit, ut purioribus pietatis legibus, fidei, ritus, & Cantus imbueretur. Accæ non minor cura fuit Cantus Gregoriani, & cum Wilfrido eamdem ob causam Romam venit. Uterque deinde Episcopali in Anglia dignitate auctus est. Acca ille fuit, qui censuit nullam Episcopatui turpitudinis notam inferri ex officio Cantoris, quo quandoque perfunctus videtur; *erat enim Cantor peritissimus*. Hęc de cantu Gregoriano in Angliam illato.

In alias regiones cantus Gregorianus temporis successu protendi cępit, atque receptus est. Gregorius II. Concionatoribus Apostolicis, quos in Bavariam delegavit, cum multa pręcepit, tum illud in primis, quod est de Cantu & Officio Romano, commendavit (3). S. Benedictus diversum a Romana Ecclesia psallendi Ritum suis Alumnis tradiderat, *ut Monachi a Clericis non solum conversatione, sed etiam publicarum Orationum modo distinguerentur*. Ita Angelus de Nuce (4).

Idem Psalmodiæ discrimen statuit laudatus Auctor, inter Clericos, & S. Columbani Monachos. Monasterium Cassinense Gregorianum Cantum sęculo tandem undecimo recepit. Cantui enim Ambrosiano, qui *sonorus & fortis est*, hactenus ibi observato, Stephanus IX. ex Abbate illius Cœnobii Romanus Pontifex creatus anno 1057., Romanum Cantum substituit, *quòd magis dulcis & ordinatus esset* (5).

Omnibus fere Occidentis Ecclesiis ad Gregorianum Cantum traductis, nemo prudens culpæ reos non faciet Hibernos

qui

(1) *Bolland. To 1. Januarii ad diem 9.* (2) *Beda ibid. l. 5. c. 20. & 21.*
(3) *Tomasin. de Eccles. Discipl. par. 1. lib. 2. cap. 77.*
(4) *Angelus de Nuce apud Le Cointe Annal. Francor. To. 6. ad an. 789. n. 14c.*
(5) *Mabillon. Annal. Benedictin. To. IV. cap. 7. ad an. 1057. n. 11.*

qui usque ad S. Malachiæ Dunensis Episcopi, aut Henrici II. Anglorum Regis ætatem, qui Imperium tenuit sęculo XII., Ecclesiasticum Romanum Cantum ignorarunt.

A cantu Gregoriano aliquatenus distat Ambrosianus: Hunc esse *sonorum & fortem*, illum magis *suavem & ordinatum*, paulo supra innuimus. Idipsum inter utramque Psalmodiam discrimen jampridem Rodulphus Tungrensis (1) adnotavit. In Mediolanensem Ecclesiam S. Ambrosius, primus ex Ecclesia Gręca traduxit cantum reciprocum, & alternatim ductum. Hanc canendi formam, visione Angelorum expressam, qui alterna voce Deum collaudabant, Antiochenæ Ecclesiæ tradidit S. Ignatius, tertius a Petro Apostolo illius Antistes (2). Alii, cantum reciprocum Flaviano, & Theodoro Presbyteris acceptum referunt, ut videre licet apud Mabillonium (3), & apud Auctorem (4) Notarum ad Canones collectos in *delectu Actorum Ecclesię universæ*. Hęc ipsa traditio in Mediolanensem cęterasque Occidentis Ecclesias defluxit. Institutionis occasionem in civitate Mediolanensi dedit Justina Augusta, Valentiniani Junioris Mater, quæ Arianorum partes tuebatur, & in Ambrosium dire sęviebat. Noctes diesque plebs tota in Ecclesia ducebat, ne suus sibi raperetur Pastor, vel damni quidquam & contumeliæ pateretur. Tunc temporis, ut Hymni & Psalmi canerentur alternis Choris secundum Ecclesiæ Antiochenæ morem, instituit Ambrosius, ne plebs, quæ diuturno tempore in Ecclesia excubabat, tędio & mœstitia animi deficeret. Narrat hęc S. Augustinus; & ex eo Rodulphus Flaviacensis (5). In Mediolanensi Ecclesia cum Lector Scripturas recitabat, vix impetrari poterat silentium: cum Cantores Psalmorum cantu aures permulcebant, obstrepebat nemo, ut animadvertit laudato loco Mabillonius; omnes enim, suavi cantus modulatione capti, silentium agebant.

Qui Gregorianam, & Ambrosianam canendi formam receperant, quadruplicem Psalmorum Cantum frequenti usu ha-

(1) *Rodulphus Tungrensis de Canon. Observantia, proposit. 12.*
(2) *Bolland. To. 1. Februarii ad diem 1. In Vita S. Ignatii M. Antiocheni.*
(3) *Mabillon. disquisit. de Cursu Gallicano: §. 1.*
(4) *To: 2. pag. 416.* (5) *Rodulphus Flaviacensis in Leviticum lib. 17. cap. 7.*

habebant, *directum*, *Antiphonum*, *Responsorium*, & *Tractum*. Singulos hos canendi modos fuse explicat Martene (1).

(*m*) *Come attesta Giovanni Diacono nella di lui Vita*. Joannes Ecclesiæ Romanæ Diaconus, & Anastasii Bibliothecarii familiaris, claruit circa annum 875. Qua occasione conscribendæ Vitæ S. Gregorii Magni manus admoverit, etsi non hujus loci, tamen non erit injucundum meminisse. Precedenti die, quo S. Gregorii memoria recolebatur, perlecta fuit in Ecclesia, præsente Joanne VIII., Vita beati Paulini Episcopi Nolani, ab eodem S. Gregorio in Dialogis descripta. Paululum tunc mente perplexus stetit Pontifex, atque in eam cogitationem venit, neminem ad illud usque tempus monumentis consignasse res gestas a S. Gregorio Præcessore suo sanctissimo, qui aliorum præclara facinora litteris tradiderat. Id cum ægre tulisset Pontifex, hujus negotii curam commendavit Joanni Ecclesiæ Romanæ Diacono, qui concreditum sibi munus, qua par erat diligentia implevit, eoque anno, quo scribere jussus est, primum Vitæ librum absolvit. Tandem S. Gregorii Vitam quatuor libris complexus est, quos eidem Joanni VIII. nuncupavit. Ex hac Gregorii Magni Vita, aliisque libris, non mediocrem nominis celebritatem sibi Joannes conquisivit. Dignus Joannes VIII. qui laudetur, quod tot præclara S. Gregorii gesta, ipsius curâ, litterarum monumentis fuerint commendata. Si enim illustres Sanctorum Vitas describere, egregium & præclarum esse sapientissimi viri censuerunt; potiori jure æternæ memoriæ tradendæ sunt illorum Summorum Pontificum laudes, qui, dignitate ipsa Sanctissimi, paria dignitati facinora ediderunt.

(*n*) *L' Antica Scuola de' Cantori*. Scholæ Cantorum erant Collegia, in quibus Clerici erudiebantur ad Cantum, Psalmodiam, cæterasque Ecclesiasticas functiones, pro Majestate Pontificia obeundas. Ejusmodi Scholæ ad Stationes, Processiones, singulasque diebus festis Ecclesias Urbis conveniebant; ibique sacra Officia, & Missarum Solemnia, Pontifice, vel

(1) *Martene de Antiq. Eccles. Ritib. to: 3. lib. 4. Cap. 3. n. 4.*

Presbytero celebrante, decantabant: Palatii munera obibant; pro Romanæ Ecclesiæ negotiis extra Urbem Ministri mittebantur: ac inde demum Diaconi Cardinales, & Presbyteri assumebantur. Communibus sumptibus vivebat Cantorum Schola, habebatque magnæ in Urbe dignitatis, & existimationis Præfectum, qui *Primicerius*, aliàs *Prior Scholæ Cantorum* vocabatur. Ejus opera optimi Juvenes selecti in Cantu, lectione sacrorum librorum, & optimis moribus instituebantur. In plures Choros dividebatur. Chorus autem, auctore Isidoro, proprie est multitudo Canentium; inde dictus, quod initio in modum Coronæ circum Aram staret, & ita psallerent.

Hujus Scholæ institutionem, quamvis Joannes Diaconus S. Gregorio adscribat, ejus tamen initium ad Hilarium referendum esse, ex Anastasio in vita Hilarii, Panvinius (1) probat: Joannem autem Diaconum de reformatione, seu de restitutione potius intelligendum esse opinatur, quàm de prima Institutione, quæ longe ante Gregorii ætatem vigebat. In Africa ducentis fere ante S. Gregorium annis Scholas floruisse, in quibus pueri cantu, litteris, ac moribus instituebantur, Cardinalis Bona adnotavit (2).

Duas Cantorum Scholas S. Gregorius instituit: alteram prope Lateranum: ad Vaticanum alteram. Eas prædiis, & redditibus auxit, referente Joanne Diacono (3), cujus ætate authenticum Antiphonarium, ipsumque flagellum, quo pueris Pontifex minabatur, Christifideles veneratione prosequebantur. Dimissionem animi Sanctissimi Pontificis, pueros Cantum docentis, admiratur Thomassinus (4) his verbis: *Gregorius ipse, quo Romanos etiam inter Pontifices nemo tam alte se in Theologicorum Dogmatum penetralia, æternorumque contemplationem demersit, ita secum statuebat, haud evilescere summæ in terris sanctissimæque Dignitatis Majestatem, Regnumque ipsum Sacerdotii, si pueris cantum Ecclesiasticum edocendis* ip-

(1) *Panvinius in Opusculo de Interpretatione vocum Ecclesiastic. verb.* Primicerius. *Extat cum Platina de Vitis Rom. Pontific. editionis Lovanii a. 1572.*
(2) *Card. Bona Rerum Liturgic. lib. 1. cap. 25. n. 30.* (3) *Joannes Diaconus lib. 2. cap. 6.*
(4) *Thomassin. Eccles. Discipl. par. 1. lib. 2. cap. 31. n. 9.*

ipsemet incumberet. Vetustate fatiscentes Cantorum Scholas sæpe Summi Pontifices restituerunt. Id præcipue præstitit Sergius II., inauguratus Pontifex anno 844. ut habet auctor (1) Vitæ ejus. Cantorum nomen magnâ apud omnes fuisse in existimatione, vel apud ipsos Summos Pontifices, satis prodit Benedictus Basilicæ Vaticanæ Canonicus (2), qui Romanæ Ecclesiæ Cantor erat, & Ordinem Romanum XI. conscripsit antè annum 1143., à Mabillonio evulgatum. Videndus etiam Andreas Adami in Præfatione Historica præfixa observationibus, de ratione & ordine psallendi in Pontificio Sacello (3). Quo autem tempore ejusmodi Cantorum Romana Schola, & Præfectura Primicerii desierint, obscurum est Cardinali Bona (4); qui utramque sæculo XIII. adhuc viguisse, ex quodam illius ævi Instrumento probat. Cl. Vir Dominicus Georgius (5), de Re liturgica optime meritus, ait, sæculo XIII. & XIV. non semel in Apostolicis Sanctionibus, & in Ritualibus S. R. E. libris, occurrere Primicerii, & Scholæ Cantorum mentionem.

Ab Ecclesia Romana ad alias Ecclesias Scholæ Cantorum Institutio propagata est. Lugdunensis Antistes Leidradus ad Carolum Magnum scribens, ei aperit, se Cantorum Scholas enutrire, quorum plerique ita canendi arte erant eruditi, ut alios etiam erudire possent. Crodogangus Metensis Episcopus in sua ad Canonicos Regula cap. 50., de Cantorum Schola plura commemorat. Capitulare Aquisgranense anni 789. cap. 72. in singulis Diœcesibus Cantorum Scholas erigendas constituit, in quibus pueri Psalmos ediscerent, Notas, Cantum, Computum, atque Grammaticam. Aquisgranense Concilium anni 811. cap. 137., ut idem Institutum late pateat, summis optat votis. Collapsam canendi disciplinam in Ecclesiis Gallicanis ad intermissum ejusmodi Scholarum usum refert Concilium Valentinum III. anni 855. (6)

(o) *Questo è quel Canto, che eccita alla divozione*. Utrum-

 que

(1) *Auctor Vitæ Sergii II. apud Labbeum To. 5. Concil. pag. 1796. edit. Lugdun.*
(2) *Benedictus Canonic. in Præfat. ad Ord. Roman. XI. ap. Mabillon. Musæi Italici to: 2.*
(3) *Andreas Adami Præfat. historica præfixa Observat. ad Cap. Pontific.* (4) *Card. Bona ibid. n. 20.*
(5) *Georgii Dissertat. 1. de Hierarchia S. R. E. to: 2. cap. 6.* (6) *Canone 18.*

que Cantus genus, Melodicum, & simplex, fuit veteribus usitatum; utrumque pro sua utilitate commendatur. Excitandis piis in Deum affectibus cantus melodicus plano cantui prestat; pia enim Cantica audientium animos ad pietatis officia accendunt. *Dum per Psalmodiam compunctio effunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Jesum in fine pervenitur*: ait S. Gregorius Magnus (1). Eximia Ecclesiastici Cantus encomia recensent Eusebius Cesariensis (2), S. Basilius (3), S. Joannes Chrysostomus (4), S. Augustinus (5), S. Ambrosius (6) & Cassiodorus (7). Quanta verò sit Psalmodiæ utilitas, pia hominum corda experiuntur, quorum spiritus mira suavitate repletur, omnique merore & tædio ejecto, magna effusus alacritate, ad contemplanda Divina evehitur, persepe transfixis precordiis. Cressolius (8), omnium Patrum collectis sententiis, totam Psalmodiæ vim in intima pietate ac devotione reponit: *Sed Ecclesiasticæ* (inquit) *Psalmodiæ fructum præcipuum ego pono cum divinis Patribus in devotione, qua voce non tantùm intelligo dulcem animi sensum intima suavitate colliquescentis, verùm etiam pietatem, compunctionem, ardorem quemdam animi celsi & invicti, Deo servire cupientis.* Ad Psalmodiæ commendandam utilitatem, operam curamque suam ex recentioribus precipue impenderunt, Maphæus Vegius (9) Laudensis, Datarii munere functus sub Pio II. in lib. *de Perseverantia Religionis*; Rabanus Maurus (10); Radulphus Tungrensis (11); Amalarius (12); & religiosissimus Ludovicus Blosius (13) pluribus in suorum Operum locis; qui non posse se sacri melodici Cantus laudes pro dignitate recensere, aperte fatetur. In Prefactione enim Tracta-

tûs

(1) *S. Gregorius in Ezechielem lib. 1. homil. 1. n. 15.*
(2) *Euseb. Cæsariens. Comment. in ps. 163. edit. à Monfaucon pag. 673.*
(3) *S. Basilius in ps.*
(4) *S. Jo: Chrysostomus in ps. 41. 134. 145. & 146.*
(5) *S. Augustin. Confess. lib. 4. cap. 14.*
(6) *S. Ambros. præfat. in ps.*
(7) *Cassiodorus Tot 2 operum cap 5. de musica.*
(8) *Cressolius Mystagog. l. 3. cap. 27. sect. 2. de Sacri Cantus Utilitate.*
(9) *Maphæus Vegius de Perseverantia Religionis l. 5. cap. 3. de Psalmodia. Extat in Max. Biblioth. PP to: 26. pag. 729.*
(10) *Rabanus Maurus de Institut. Cleric. l. 3. c. 24. de Musica.*
(11) *Radulphus Tungrensis de Canonum observantia proposit. IX.*
[12] *Amalarius de Eccles. Offic. lib. 3. cap. 11.*
[13] *Ludovicus Blosius, Defensionis veræ Fidei cap. 5. & in Tract. Paradisus Animæ Fidelis par. 2. cap. 18. de Psalmodia Cura.*

tûs, qui inscribitur *Medulla Psalmodiæ Sacræ*, intimam sui animi sententiam his verbis prodit: *Multi quidem multa in laudem Psalmodiæ sacræ præclare dixerunt; nullus tamen pro dignitate & merito illam adhuc commendavit, nec aliquis commendabit unquam*. Ingenti deinde laudum cumulo Cantum prosequitur, quarum summa hęc est: mirum in modum illum valere, non ad exhilarandos recreandosve tantum auditorum animos; sed, quod caput est, ad corruptos hominum mores emendandos, & ad honestatis ac virtutis studium à vitiorum fæditate traducendos.

Ingentes, quas commemoravimus, utilitates ex Psalmodia Ecclesiastica eo usque consecutæ sunt, donec importuna Musicorum levitas, & improvida auditorum curiositas quoddam harmoniæ genus invexit, delicatum, effęminatum, molle, & theatricum, cujus est aures dumtaxat demulcere, inanique voluptate pascere; ac pietatem extinguere, & animum rapere ad terrena. Quo primum tempore contra Ecclesiæ mentem hęc vitia irrepsere, statim illata sunt damna gravissima in Cantus disciplinam, ex quo quidem quamplurima absurda effluxerunt. Adversus ejusmodi pessimos abusus insurgit Auctor Notarum ad Canones, congestos in Libro, cui titulus: *Delectus Actorum Ecclesiæ* (1), vehementi justoque stylo sic scribens: *Nota tertio quoad canendi methodum hodiernam, eam in Ecclesia risu potius, quàm plausu prorsus esse dignam; utpote quæ non nisi theatrica & profana dici queat*.

(*p*) *E questo è quello, che i Monaci hanno imparato dai Preti Secolari &c.* Psalmodiam, quam Monachi a Clero sæculari adoptarunt, præstantiorem deinde reddiderunt. Nudam Psalmorum recitationem nonnulli Monachorum imitati sunt, quibus ideo sola Psalmorum recitatio placuit, quia humilitati, animique compunctioni exprimendæ magis congruere videbatur. Sed eos etiam *Melodiis* delectatos fuisse, Martene (2) luculentissimis testimoniis probat. Sancto Benedicto utrumque psallendi genus

(1) *In notis ad Canonem 75. Trullanum, pag. 416.*

(2) *Martene de antiq. Monachor. ritibus l. 1. cap. 2. n. 51.*

nus arrisit. Attamen, à figurato cantu, & Musicorum vocibus, seu potius clamoribus, & a Musicalibus etiam cujusque generis instrumentis, Monachorum disciplina longe absuit. Liceat, illustre in hanc rem testimonium ejusdem clarissimi viri Edmundi Martene (1) proferre: *Ab his abhorruere*, inquit, *quotquot unquam solidæ pietati, & religiosæ simplicitati studuerunt Monachi*.

Severam veterum Monachorum Psalmodiam accuratè recenset Cassianus (2). Sive enim corporis situm, sive silentium, sive modestiam spectes, omnia erant ad austerum orandi genus, & ad auditorum ædificationem composita. Uno stante, eoque Psalmum canente, cæteri humilibus sedibus insidebant, in psallentis verba omni cordis intentione defixi, eorumque sensum animo volvebant atque meditabantur. De vario corporis situ, & an memoriter, vel ex libro psalmos Monachi expedirent, multis alio loco disserit laudatus Martene (3). In frequentioribus dumtaxat Cœnobiis certus Monachorum numerus eligebatur, qui alternis choris caneret, cæteris auditu dumtaxat fungentibus. Hæc in remota antiquitate. Successu autem temporis, omnes fere Monachi sensim utriusque Chori Psalmodiam instituere, & alterno cantu divina Officia celebrare cœperunt, si paucos excipias, qui veteri consuetudini mordicùs adhærentes, auribus cordeque intimo excipiebant, quæ unicus ille Monachus stans è Psalmis recitabat. Nonnulla Græcorum Monachorum Cœnobia veterem hunc canendi morem etiamnum servant, atque sectantur.

Magno miroque silentio Rei sacræ operam dabant veteres illi Monastici Ordinis Professores. In ingenti Monachorum multitudine, ad Officia divina convenientium, præter illum, qui stans Psalmos decantabat, alium nullum in Ecclesia adesse crederes. *Non sputum emittitur*, (scribit Cassianus) *nec excreatio obstrepit, non tussis intersonat, non oscitatio somnulenta trabi-*

(1) *Idem in Regul. S. Benedicti ad cap. 19.*
(2) *Cassianus lib. 2 cap. 4. & 21.*
(3) *Martene de antiquis Monachor. ritib. lib. 2. cap. 2. & Commentar. in Regul. S. Benedicti cap. 9.*

trabitur, nulli gemitus, nulla suspiria, adstantes immeditura, promuntur, nulla vox auditur. Ad elucidandam veterum Monachorum Psalmodiam multum studii contulit Le-Cointe (1) in Annalibus. Sed præstantiora sunt, quæ exhibet, vir undequaque clarissimus, Mabillonius (2), qui apud Orientales duo præcipua Psalmodiæ genera distinguit: unum eorum, qui in Ægypto, & Thebaide: alterum eorum, qui in Palæstina, & in Mesopotamia versabantur. S. Hieronymus (3), cum perfectum Monachum describit, recteque canendi præceptis instituit, eum adhortatur, ut Psalterium memoriter addiscat, Psalmumque ordine suo recitet, *in quo non dulcedo vocis sed mentis affectus quæritur*. Profecto Monachus psallendo non vacabat vocis suavitati, quæ audientium aures feriret, sed studio pietatis, quæ eorum cor pervaderet. Intelligebant enim pii illi Patres, magnam fieri spiritualis gratiæ jacturam, cum cantus suavitas aures dumtaxat demulcet. Hoc cùm cæteri, tum maxime S. Benedictus sedulo cavendum curavit. Suis enim Monachis canendi disciplinam præscribens, hortamenta geminat, ut id muneris præstent tanta humilitate, gravitate, & tremore, ut auditores ad pietatem ac religionem trahere valeant (4).

Ad veterum Monachorum exemplar, Psalmodiæ disciplinam, quantum pro ratione temporum licuit, recentiores Ordinum Institutores exprimere curarunt. Rejectis enim asperioribus nonnullis legibus, vota sua huc omnes intenderunt, ut sui Alumni rectum ducerent Cantum, quo pietas excitaretur, Christifidelium mentes raperentur ad cælestia, gratusque Deo exhiberetur cultus. Hinc iidem in suis Institutis crimini obnoxios fecerunt eos, qui Psalmos præciderent, qui verba dimidia transilirent, qui non integra proferrent: uno verbo, qui nec mediocritatis, nec gravitatis modum servarent. Inter Ordinis Cisterciensis Leges, præstat hîc illam referre, quâ vitia, in Psalmodia facile incurrere solita, coercentur: *ne ullus in* Cho-

[1] *Le Cointe Annal. Francor. ad. an. 536. n. 27.*
[2] *Mabillon. de Cursu Gallicano § 2.*
[3] *S. Hieronym. Epist. ad Rusticum.*
[4] *Martene in Regul. S. Benedicti ad cap. 47.*

Choro ante alios incipiat, & nimis currat, aut post alios pneumà trahat, vel punctum teneat. Et illa deinde: *Mediocritatem servandam, quæ gravitatem redoleat, & devotionem conservet*. Huc pertinet illustre illud Sancti Bernardi assertum, qui duplici labe Psalmodiam infici posse animadvertens, *lascivia*, & *rusticitate*, de utraque cavenda Monachos admonuit; eoque cantu eos uti præscripsit, *qui sic mulceat aures, ut moveat corda*. Quam ad rem præclara ipse recenset ad Psalmodiam recte instituendam, non solum in Epistola 312. sed etiam in Sermone 47. in Cantica. Cæterum ad asserendam Cantus simplicitatem majestati conjunctam, quam Monachi à sæcularium Ecclesiis ad suas traductam, religiose tuentur, pluribus non necesse habeo. Provoco ad experientiam. Ipsa enim re & ratione facilè potest quisque veritatem explorare. Si eorum Ecclesias divinis personantes Officiis adieris, incurrit statim in oculos singularis Religiosorum virorum ore habituque modestia, in aures gravis distinctaque modulatio, in cor dovotus animi sensus, atque compunctio.

Hactenus de cantu Monachorum. Nunc ad Monalium Psalmodiam convertenda oratio est. Constat ex S. Hieronymo (1), Virginibus illis, quibus Parentis & Magistræ loco præerat Paula, morem fuisse, statis cujusque diei horis Officii divini pensum absolvendi. Die tantum Dominico ad Ecclesiam procedebant, ex cujus latere habitabant. Nullæ adhuc Ecclesiæ in his Virginum Monasteriis extabant. Dominico die cum laicis pergebant ad communem Ecclesiam: quod etiam ipsum de complurimis illius sæculi Monachis æque constat. Non licebat cuiquam illarum Virginum ignorare Psalmos; & non de Scripturis sanctis quotidie aliquid discere. Simul itaque divina Officia cantabant in privatis ædibus. In communi deinde Ecclesia Fidelium vocibus suas adjungebant. Ad talem rationem veterum Monialium accedit propriùs institutum traditum Sancti Cæsarii Arelatensis Regula. Is ad Moniales instituendas Regulam evulgavit suæ-

(1) *S. Hieronym. in Epitaph. Paulæ*.

suæque Sorori Cæsariæ tradidit, quæ Sanctimonialium Cœnobiis præerat in Gallia. Ubi ergo de Psalmodia agit §. V. divinorum Officiorum cantum modumque simul canendi præscribit: *Psallant*, inquit, *sapienter*. Quibus quidem verbis hoc significatur, ut reverenter, distincte, devoteque psallant. Concilium Cabilonense II. (1) anno 813. Horarum Canonicarum recitationem & cantum Sanctimonialibus commendat. Eadem fere verba deinde usurpavit Concilium Aquisgranense anno 816. cùm Canonicis idem Horarum pensum absolvendum præscripsit. Grancolas (2) veterem, ac recentiorem morem refert, quo in nonnullis regionibus receptum est, ut Moniales alterno cantu cum Ecclesiasticis, vel Regularium Ordinum professoribus, divina celebrent Officia. Cantus vero figuratus, & musica instrumentalis, sacrarum Congregationum Decretis vetita est Monialibus: (3) cantus Gregorianus, & organorum pulsatio permissa. Alexander VII. (4) in ea Constitutione, qua Musicam priori formæ restituere curavit, de Monialibus sic statuit: *Volentes, ut Festivitates hujusmodi* (scilicet Monialium) *absque Musica exteriori omnino celebrentur, adhibito tantum in Choro intentiori cantu, Gregoriano nuncupato; sive etiam figurato, quoad Antiphonas Vesperorum, pro currenti Festo, aut Canticum Magnificat, pleno tamen Choro.*

(q) *Il Sacro Concilio di Trento....... ove parla dell' istituzione de' Seminarj, fra le altre cose, che prescrive doversi insegnare a' Chierici Seminaristi, annovera ancor quella del Canto.* Psalmorum recitatio, & canendi in Ecclesia cura, Clericis dumtaxat hodie concredita est. In remota antiquitate aliam viguisse disciplinam, satis compertum habent eruditi. Primis enim nascentis Christianæ Religionis incunabulis, Clericorum Psalmodiæ, sæculares vocem suam, devotique animi contentionem adjungebant. (5) Pro Ecclesia Orientali extat

I lucu-

[1] *Canone 59.*
[2] *Grancolas in Breviar. Roman. lib. 1. cap. 18.*
[3] *Apud Nicolium in Flos. n. 15, verb.* Musica, *& verb.* Cantus; *Vide Angelum à Lantusca in Theatro Regularium, Verb. Cantus Figuratus.*
[4] *Alexand. VII Constitut. incipien.* Pro commisso: *die 24. Sept. a. 1657. §. 2.*
(5) *Consule Card. Baronium ad an. 58. n: 71.*

luculentum S. Joannis Chryſoſtomi (1) teſtimonium, qui promiſcuum Populi Clerique cantum ſua ætate uſitatum à temporibus Apoſtolicis repetit: *Conveniebant olim omnes, & pſallebant communiter. Hoc nunc quoque facimus*. Ad eamdem conſuetudinem in latina Eccleſia aſſerendam, conſpirat illuſtris Sancti Ambroſii locus (2), ubi ait: *Pſalmorum cantu Virorum, Mulierum, Virginum, Parvulorum, conſonus undarum fragor reſultat*. Sapienti prudentique conſilio Viri tunc temporis Apoſtolici id permiſerunt, cùm alias ob cauſas, tùm etiam, ut importunas in Eccleſia loquacitates coercerent. Verùm, ut ſanctiſſima quæque inſtituta in perniciem animarum verſa ſunt; ita in hanc laudabilem diſciplinam abuſus paulatim irrepſerunt. Duo enim potiſſimum incommoda inde conſequebantur: Primum, quod delicatæ mulierum in tota turba canentium flexiones, virorum potius animos, quàm cælum ferirent; illorumque corda, luxurioſâ fere dixerim modulatione in templis reſonante, reducerent ad vitium. Tradit hæc Sanctus Iſidorus Peluſiota (3), qui ſæculo V. claruit. Τῇ δὲ τοῦ μέλους ἡδύτητι εἰς ἐρεθισμὸν παθημάτων χρώμενοι, οὐδὲν αὐτὴν ἔχειν πλέον τῶν ἐπὶ σκηνῆς ᾀσμάτων, λογίζονται: *Suavitate cantus ad irretandas libidines abutentes, nihilo eum ſcenicis cantilenis præſtantiorem exiſtimant*. Alterum vitium in eo verſabatur, quod in roboanti vocum varietate promiſcuoque cantu, Eccleſiarum moderatores ſæpe animadvertebant præpoſteram confuſionem, & imperitorum ineptias, quæ potius ad riſum, quàm ad fletum, & concipiendam animo religionem, inducebant. Harmonicam enim illam, & Eccleſiaſticæ dignitati congruentem Pſalmodiam, incompoſito ſono corrumpi dolebant, quotquot divini cultus ardebant ſtudio. Ne proinde ejuſmodi licentia in tot deflecteret crimina, juſſæ præcipue mulieres, ut ſe a publico cantu cohiberent. Pſallere quidem vel legere permiſſæ, ſed tacite ita, ut labia quidem lo-

(1) *S. Jo: Chryſoſt. homil. 35 in 1. Corinthior. vid. hom. 1. in cap. 8. Iſaia.*
(2) *S. Ambroſius lib. 3. in Hexameron cap. 5.*
[3] *S. Iſidorus lib. 1. Ep. 90.*

loquerentur, vox autem alienas aures non feriret. In antiquis Scriptoribus passim prostant hujus veritatis documenta. Sed contenti erimus testimonio Sancti Cyrilli Hierosolymitani (1), qui claruit sæculo IV. Postquam S. Cyrillus mulierum loca a locis virorum in Ecclesia separanda esse statuit, quod attinet ad Cantum, animi sui sensum aperit his verbis: *Mulierem loqui in Ecclesia non permitto: & nupta quoque similiter agat, & oret, labia movendo*. Satis nimia diligentia expendit hæc verba Theophylus Raynaudus in Tractatu *de Sobria alterius sexus Frequentatione* (2). Renascentem in Gallia abusum Antisiodorense Concilium anni 578. (3) suffocav; vetuit enim, ne puellæ in Ecclesiâ cantica exercerent. Ecclesiasticis deinde decretis definitum est, ne omnibus indistincte Psalmos in Ecclesia recitare liceret; sed per certos in hoc opus adscriptos, & Ecclesiæ ministerio alligatos, id explendum esset. Concilii Laodiceni hæc sunt (4) verba, circa annum 320. vel ex aliorum sententia circa annum 372. celebrati: Περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλέον τῶν Κανονικῶν ψαλτῶν, τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων, καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν Ἐκκλησίᾳ: *Quod non oporteat, præter Canonicos Cantores, qui pulpitum ascendunt, & de Codice legunt, alium quemlibet in Ecclesia canere*. Equidem Cantores, quò commodius a populo audirentur, in eminentiorem locum ascendebant, & ex libris pro cantu conscriptis, & in suggestu collocatis, canebant. Id scilicet sibi volunt illa verba, *qui Pulpitum ascendunt, & de Codice legunt*. Horum sonus pronunciationi magis, quàm cantui accedebat. Vocem quodammodo inflectebant, fere ut hodie in Collectis, Præfationibus, atque Psalmis fieri solet.

Hosce Cantores Confessorum & Canonicorum nomine sæpe Conciliorum Canones cohonestant. Ideo *Canonicos* dicunt, quia lege quadam constituti sunt; vel quia *Canoni*, id est,

 Ca-

(1) *S. Cyrillus Hierosol. Præfat. in Catechef. 14.*
(2) *Cap. 8. Consule etiam cap. 15.*
(3) *Concil. Antisiodorense Can. 9.*
(4) *Concil. Laodicenum Can. 15.*

Catalogo Ecclesiæ essent adscripti: *Confessores* autem appellant, quia confiteri in Sacris Litteris perinde sit, ac laudes Deo psallere. In Euchologio Græcorum prostat Ritus, quo quis Cantorum numero accenseri solet. Cantoris, & Lectoris diversum est apud Græcos officium, quòd unus legat, alter psallat; sed idem nihilominus Ordinationis ritus, hoc inter utrumque interjecto discrimine, quod alteri liber Epistolarum, alteri Psalterii codex præbeatur. Maronitis alia Lectoris, alia Cantoris ordinatio. De Lectoris in latina Ecclesia ordinatione & officio, & quam ob causam ordinibus minoribus additi sint Cantores, egregie Thomasinus (1). Clarus Vir Edmundus Martene (2) censet, Psalmistarum ordinem ab annis circiter trecentis fuisse extinctum, & ad meram insignium Ecclesiarum dignitatem redactum. Crevit quidem in dies dignitas Cantoris, & eò demum venit, ut in Ecclesiis Cathedralibus primaria functio esset divinorum Officiorum decantatio. Ne Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cantorum munere fungerentur, Sanctus Gregorius Magnus (3) decrevit; sed Subdiaconos, & minores Ordinum Clericos huic ministerio addixit; Diaconos vero Eangelicæ lectionis officio inter Missarum solemnia exsolvendo mancipavit. Gregorii Decretum de solo cantus studio, & accurata vocis modulatione intelligendum est, non de publica in Choro Psalmodia; recte enim animadvertit Sanctissimus Pontifex, plus studii hactenus collatum fuisse in cooptanda Ecclesiæ blanda voce, quàm in adscribendo Clericorum Catalogo, viro bonis moribus ornato. Censuit præterea, salva decoris lege, assumi non posse Diaconum, ætate ac dignitate gravem, ad suavissime canendum: Cantoris officium in pueris & junioribus Clericis potiùs consistere, quos non dedecet suavi mudulationi vacare.

Sed ad Canonem Laodicenum, unde parumper discessimus, redeamus. Nec statim, nec ubique eum fuisse receptum, fidem

(1) *Thomasin. Eccles. discipl. par. 1. lib. 2. cap. 30. n. X. & cap. 73. n. XI.*
(2) *Martene de Antiq. Eccles. Ritib. to. 2. lib. 2. cap. 8. art. 8. n. 4.*
(3) *S. Gregor. M. relat. à Gratiano dist. 92. can. 2. In Sancta.*

dem faciunt plura Sanctorum Patrum testimonia. Sanctus Joannes Chrysostomus (1), psallentis populi cacophoniam & immodestiam vehementiori stylo redarguens, non eum admonet, ut silentium agat, sed ut scite modesteque concinat. Idem Doctor, tum Basilius, & Hieronymus, Festorum solemnium vigilias ex populorum cantu atque frequentia describunt. Sanctus Cæsarius Arelatensis (2), ut laicis occasionem adimeret fabulas in Ecclesia effutiendi, inepteque blaterandi, eos compulit ad promendum Psalmos & Hymnos, quos alta & modulata voce, instar Clericorum, canerent. Itaque veri similius videtur, plerasque Ecclesias sæculo VI. Laodiceni Concilii Canonem adoptasse: ad sæculum autem usque sextum Cantores, a Laodicena Synodo designatos, cantum ad minus moderatos fuisse, populoque ad ea, quæ canenda erant, præivisse, ego quidem censeo (3). Valida sunt argumenta, quibus evincatur, solos Clericos eo jam tempore ad canendum fuisse adlectos: & quidem de Ecclesia Constantinopolitana constat ex Divali Justiniani Constitutione (4), quâ Clericos ad suum psallendi munus recte implendum, gravissimis verbis urget: quinque enim & viginti Cantores ibi constituerat Justinianus. In Gallia promiscuus omnium fidelium Cantus describitur a Venantio Fortunato, qui claruit anno 560., in carmine ad Clerum Parisiacum, his verbis: *Pontificis monitis, clerus, plebs psallit, & infans*. At à plerisque Gallicanis Ecclesiis in fine sæculi Sexti, seu paucis post Cæsarium annis, ille Ritus rejectus videtur. Cæsarius, qui populum ad canendum excitaverat, obiit anno 542. (5). At Antisiodorensis Concilii (habiti anno 578.) Canone IX. cautum est: *non licere in Ecclesia Choros sæcularium vel puellarum, cantica exercere*. Itaque, vel ante Antisiodorense Concilium

pau-

(1) *S. Jo: Chrysost. Tom. 1 in Verba Isaiæ*, Vidi Dominum.
(2) *Cypr. anno in Vita S. Cæsarii Arelatensis*.
(3) *Vide Auctorem Notarum ad Canones collectos* in delectu Actorum Ecclesiæ Universalis, to. 2. *pag.* 61.
(4) *L. omnem* 49. 6. *de Episc. & Cleric.*
(5) *Cave de Script. Eccles. in Cæsario Arelat.*

paucis post Cæsarium annis promiscua canendi consuetudo fuerat ablata, ut censet Cardinalis Bona (1), & renascentem abusum Concilii Sanctio compressit: vel ea primum sanctione novum Ecclesia ritum adoptavit. Utcumque de re ista statuas, Antisiodorensis Canon non arrisit aliis per Galliam Ecclesiis; nam subsequente ætate idem abusus iterum emersit. Quid hac in re decernendum esset, non videbat Pipinus; hærebatque animo, num esset permittenda mulieribus in Ecclesia Sacrarum Scripturarum lectio, & cantus. Quare Summum Pontificem Zachariam sciscitatus est, utrum *liceat, eas ad Missarum solemnia, aut Sabato Sancto, publice lectiones legere, & ad Missas psallere, vel alleluja, vel Responsorium*. De Monachis, id est, Ancillis Dei rogavit Pipinus: at de omnibus fæminis legem ferens Zacharias (2), *nefas esse*, respondit, *fæminas sacris Altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officiis deputata, præsumere*. Laudat Pontifex quoddam S. Gelasii decretum; tùm renascentem abusum in Gallia detestatur, atque redarguit: *nihilominus* (ait) *impatienter audivimus tantum sacrarum Rerum subiisse despectum, ut fæminæ sacris Altaribus ministrare ferantur; & cuncta, quæ nonnisi virorum famulatui deputata sunt, sexum, cui non competit, exhibere*.

Longe aliam inivit rationem Capitulare Caroli Magni (3). Cum enim experientiâ compertum esset, rem eò redactam, ut ad tollendas paganicæ superstitionis reliquias, quæ in Ritu funerum apud Gallos adhuc supererant, promiscuus virorum & mulierum cantus esset permittendus, ab usitato per Ecclesias more aliquandiu recedendum fuit, permissæque mulieres in pompa funebri alternis choris cantare cum viris, donec Galli purioribus Christianæ Religionis ritibus essent undequaque perfecte instituti. Nec propterea Ecclesiasticæ disciplinæ vulnus inflictum est. Usus rei indiferentis ad tempus ali-

cu-

(1) *Card. Bona Rer. liturgic. lib. 1 cap. 25. n. 19.*
(2) *Epistola Zachariæ ad Pipinum apud Harduinum to. 3. Concil. pag. 1889.*
(3) *Capitulare Caroli M. 197. Inter Capitul. Reg. Francor. collecta per Balutium lib. 6 pag. 997. Vide Grancolas in Breviar. Roman. l. 1 cap. 18.*

cubi permissus, disciplinam non evellit, nec destruit, quando præsertim insequens ætas novas Constitutiones exhibet, antiquiori rectæ consuetudini robur adjicientes. Theodorus etiam Cantuariensis Archiepiscopus sæculo VII., cui prima cura fuit Ecclesiæ Anglicanæ faciem pulchriorem reddere, inter selecta apud Dacherium Capitula, statuit, *quod laicus in Ecclesia non debeat recitare lectionem*. Extat insuper Leonis P. IV. (1) nono sæculo Decretum ad Episcopos & Presbyteros, quo severissime animadvertendum censuit in eos, qui cantum & choros mulierum in Ecclesia, ejusve atrio haberi sinunt.

Rejectis igitur ab Ecclesia mulierum & laicorum virorum vocibus, Clerici dumtaxat Psalmodiæ addicti fuerunt. Hos idcirco Ecclesiasticis disciplinis, cantusque arte instituendos in Seminariis, Tridentinum Concilium decrevit. Quam quidem canendi disciplinam tam nobilem esse, utilemque tradit Rabanus Maurus (2), ut eum qui ea caruerit, Ecclesiasticum munus recte implere non posse fateatur. Hinc plurimarum Synodorum Sanctionibus cautum est, neminem, qui cantu Gregoriano edoctus non sit, sacris Ordinibus inaugurandum. Vide Synodicon Beneventanum (3), & Concilium Provinciale Romanum anni 1725. *Tit.* 111. Hujus quidem disciplinæ multa se nobis offerunt in remotiori etiam ætate vestigia, a quibus recensendis abstineo. S. Gregorius Magnus (4) Episcopatui in Samnio quemdam eo facilius præfecit, quod Psalmodiæ studio laudaretur. At severiori censura usus idem Sanctus Pontifex, Episcopos & Presbyteros urget, ut Psalterium memoriter teneant. Ideo Joannem Presbyterum Episcopali infula ornare recusavit (5), quod Psalterium non didicisset: & alteri Joanni in Episcopum electo manus ad consecrationem tandiu imponere detrectavit, quamdiu rescivit quo studio psalmos esset assecutus (6). Profecto dederat operam Pontifex Hormis-

(1) *Leo IV. Epist. de Cura Pastorali ap. Labbeum Concil. General. edit. Paris. To. VIII. pag* 37.
[2] *Rabanus Maurus de Instit. Cleric. lib. 3. cap* 24. *de Musica.*
[3] *Synodicon Beneventan. par. 1. tit. 4. cap. 4. tit. 29. cap. 6. & par. 2. notificat. 4. 1705.*
[4] *Greg M. lib. 9. Ep.* 13.
[5] *Idem lib. 1. Ep.* 45.
[6] *Idem lib. 8. Ep.* 34.

missa (1), ut Clerici Psalterium memoriæ commendarent; & Gregorius III. (2) hoc ornatur encomio, quod Psalmos omnes memoriter teneret.

Tridentinum Concilium mitius agens, non postulat a Clericis, ut Psalterium memoriæ commendent; sed ut cantûs disciplinam ediscant. Illius autem mens non eò recidit, ut Clerici fallant tempus, molli otiosaque segnitie diffluant, inanique voluptate pascant aures; sed laudatissimum illud Decretum hanc habet rationem, ut iidem Clerici cælestes delicias degustare, & fidelium ad Ecclesiastica officia confluentium excitare valeant pietatem. Hinc Moderatorum culpæ adscribendum est, si cùm pueros, Parochorum aut Concionatorum numero suo tempore accensendos, instituunt, plus diligentiæ conferunt in cantus, quàm in sacrarum Litterarum, & Canonum disciplina eis tradenda. Etenim ex Sancto Thoma (3) nobilior modus est provocandi homines ad devotionem per doctrinam & prædicationem, quàm per cantum. Et quidem Caroli Magni Capitulare (4) in eos Episcopos & Monachos accusationes struit, qui plus studii impendunt, ut sui Clerici vel Monachi bene cantent, quàm ut sacris Litteris vacent. Nemo prudens non dolet eorum Cantorum sortem & ignaviam, qui à teneris unguiculis ætatem omnem ad canitiem usque terunt voci acuendæ, frangendæ, expoliendæ; totique in eo sunt, ut aures suas & alienas inani modulatæ vocis voluptate titillent: *& ob hoc*, inquit Agobardus in suo Antiphonario, *ventosi & inflati incedunt*. De pueris Choristis integrum Titulum exhibet Concilium Bituricense anni 1584. Eos recte instituendos hanc ob causam præscribit, ne Ecclesiæ extraneos Cantores ad divina Cantica celebranda admittere cogantur: *Ut Ecclesiæ bene eruditorum filiorum numero exornatæ, errones Cantores, offendiculi occasionem præbere solitos, admittere non cogantur*.

§. IV.

[1] *Anastas Bibliothecar. in Hormisda.*
[2] *Id. in Gregorio III.*
[3] *S. Thom. 2. 2 q. 91. art. 2. ad 3.*
[4] *Carolus M. in Capitul. a. 811.*

§. IV.

LA terza cosa, che è d'uopo che da Noi sia le avvertita, si è, che essendo già introdotto nelle Chiese il canto musicale (*a*), accompagnato coll'organo e cogli altri strumenti, esso almeno non sia profano o teatrale. Non è in tutto il Mondo Cristiano vigente l'uso dell'organo, e degli altri strumenti musicali nelle Chiese. Non parliamo del rito Greco de' Russi (*b*), che nelle loro Chiese non tengono organo, nè altri strumenti musicali, come attesta il P. le Brun *nel tom. 2. della Spiegazione della Messa, alla pag.* 215. La nostra Pontificia Cappella (*c*), com'è noto ad ognuno, ammette il canto musicale, ma senza l'organo: il che anche vien' avvertito dal P. Mabillon nel suo Museo d'Italia *tom* 1. *pag.* 47. §. 17.: *Dominica Trinitatis Cappellæ, ut vocant, Pontificiæ interfuimus &c. nullus organorum musicorum usus in hujusmodi Sacris, sed sola vocum musica, eaque gravis, cum plano cantu admittitur*. Riferisce il Grancolas *nel suo Commentario istorico sopra il Breviario Romano al cap.* 17. che anche oggidì nella Francia si ritrovano alcune Chiese insigni, che non vogliono organo o canto figurato: *Sunt tamen ad hanc diem insignes in Gallia Ecclesiæ, quæ organorum & musices usum ignorant*. La gran Chiesa di Lione (*d*), che sem-

pre è ſtata alle novità contraria, ſino al giorno d' oggi ſiegue la traccia della Pontificia Cappella, nè ha mai voluto l' uſo dell' organo. *Conſtat igitur ex dictis, nec ſtatim ab initio, nec ubique recepta fuiſſe muſicalia inſtrumenta; nam etiam nunc Romæ in Sacello Summi Pontificis ſemper ſine inſtrumentis Officiorum ſolemnia celebrantur, & Eccleſia Lugdunenſis, quæ novitates neſcit, ſemper organa repudiavit, neque in hunc diem aſcivit*: ſono parole del Cardinal Bona nel ſuo Trattato *de Divina Pſalmodia al cap.* 17. §. 2. *num.* 5. E però non vi vuol molto a comprendere il concetto, che faranno di noi que' foreſtieri (*e*), che venendo da que' paeſi, ne' quali non uſano nelle Chieſe gl' iſtrumenti muſicali, ne ſentiranno il ſuono nelle noſtre Chieſe in tutto e per tutto ſimile a quello de' teatri. Capiteranno pure foreſtieri, che vengono da' paeſi ne' quali ſi canta e ſi ſona nelle Chieſe loro, come per appunto ſi canta e ſi ſona preſentemente nelle noſtre. Ma, ſe queſti ſaranno uomini di buon ſenno, non potranno non deplorare di non aver ritrovato nel canto e ſuono delle noſtre Chieſe il rimedio a quel male, che hanno richieſto, e non ottenuto nelle loro: imperocchè, ciocchè ſiaſi della gran controverſia ſopra il canto figurato (*f*) e ſopra l' uſo degl' iſtrumenti nelle muſiche delle Chieſe, nel che alcuni l' hanno riprovato e lo riprovano, altri l' hanno lodato

to

to e lo lodano: non v'è però veruno, che non condanni il canto teatrale nelle Chiese, e non richieda una gran differenza fra il canto Ecclesiastico, e quello delle scene.

COMMENTARIUS.

De plana & simplici canendi disciplina hactenus egit Pontifex. Nunc de Musica, & de Instrumentis, cantui musico accommodatis, sermonem instituit.

(a) *Essendo già introdotto nelle Chiese il Canto Musicale accompagnato coll' Organo, e cogli altri Strumenti, esso almeno non sia profano, o teatrale.* Prima ætate Ecclesiæ Christianorum nec suavi modulatione, nec musicis instrumentis perstrepebant. Constat enim per priora tria Christianæ Religionis sæcula, Psalmos ita modico vocis flexu decantatos fuisse, ut psallens pronuncianti vicinior esset quàm canenti: quod & alibi observavimus. Musicis primum numeris Psalmos conclusos fuisse tradunt, cum hæretici cantu musico, musicisque instrumentis, tamquam aurium lenociniis, uti cœperunt, ut Catholicos ad eorum templa adeunda allicerent, atque invitarent. Sanctissimi Catholicorum Antistites, ut imbecillium hominum aures, harmonico sonui nimium indulgentes, a Templis hæreticorum lustrandis coercerent, Choros musicos, ad harmoniam canentes, suis in Ecclesiis instituendos esse censuerunt, uti Nicephorus (1) scribit. Profectò Theodoretus (2) memoriæ prodidit, Hammonio hæretico, plures Syros in partes suas attrahente ob cantum musicum, suis in Conventibus usitatum, Sanctum Ephræm Syrum Musices disciplinam in Ecclesia instituisse, qua populum in Catholica fide retineret. Eadem de causa musicos in suis Ecclesiis modos cantionibus hæreticorum opponere coactos fuisse sanctissimos Præsules, Flavianum, nem-

(1) *Niceph. hist. lib. 9. cap. 16.*
(2) *Theodoretus lib. 2.*

nempe Antiochiæ, Chryſoſtomum Conſtantinopoli, & Ambroſium Mediolani, Chriſtianus Lupus, Creſſolius, & Sarnellus produnt ex veteribus monumentis. Conſule etiam Mabillonium in diſquiſitione de Curſu Gallicano. Jam verò Leonis Magni ætate modulationes vocum ad ſymphoniam flectebant. In Sermone enim de Cathedra S. Petri (1), quò major feſtivitati veneratio conciliaretur, optavit Sanctus Pontifex, ut omnes ſua vioribus concentibus eam ſtuderent concelebrare: *Hinc ergo ſuaviter modulantium ſymphoniæ reſonent*.

Nunc de muſicorum Inſtrumentorum uſu in cultu Eccleſiaſtico. Serius illa quidem, quàm armonica modulatio, in Eccleſias invecta fuiſſe, fatentur omnes. De tempore controverſia eſt. In re tamen ancipiti id ratum definitumque eſt, a muſicis inſtrumentis abhorruiſſe prima ætate Chriſtiani nominis cultores, quòd ea Infideles in Theatrorum, Sacrificiorum, aliarumque id genus feſtivitatum uſum traducerent. Hinc e veſtigio occurrunt veterum Patrum gravia dicta, muſica Inſtrumenta omnino improbantium, aut eorum uſum certis cautionibus circumſcribentium. Chriſtianus Pædagogus (2), quamvis vetet Chriſtianis eſſe communia, quæ in Ritibus Gentilium ſunt uſitata, atque in univerſum inſtrumenta muſica improbare videatur, cenſeatque *ſolius vocis humanæ cantum* in re eccleſiaſtica eſſe adhibendum; nihilominus, ſi eiſdem inſtrumentis recte pieque, ut Chriſtianam modeſtiam decet, Fideles utantur, illa ut in uſum deducant, ultro permittit. Ait enim: *Et ſi ad Lyram, & Citharam canere, & pſallere noveris, nulla in te cadat reprehenſio*. Aurelius Prudentius, qui claruit anno 390. in Apotheoſi adverſus Judæos, Organa *diſparibus calamis*, cæteraque muta inſtrumenta, ad Chriſtum Dominum laudandum invitat his verbis, *muta etiam fidibus ſanctis animata loquantur*. Hinc tamen æſtimare non licet, perſonaſſe tunc temporis muſicis inſtrumentis Chriſtianorum Eccleſias. Hoc tantum ſane colligitur, organa, quæ diſparibus con-

[1] *Cap. 2.*
[2] *Clemens Alexandr. in Pædagog. cap 4. lib. 2.*

constabant calamis, quarto Christi sæculo viguisse.

Inter Leonis Magni opera aliquod Ecclesiasticæ musice instrumentalis nonnullis sese offert vestigium. Testimonium S. Leonis (1) est hoc: *Insidioso sono, & mollibus ictibus pulsantur auditus, ut animi soliditas illecebrosa modulatione solvatur, & lethalium consuetudine suavitatum, incauta & parum sobria corda capiantur*. Verùm, ut libere dicam quod sentio, integram Sanctissimi Pontificis orationem accurate percurrenti, plane constabit, nil inde nostrum argumentum juvari posse. Non enim ad sonos Ecclesiæ musicos pertinent S. Leonis verba, sed ad alios quoscumque, quibus, tamquam telis, Christianorum corda ad mortiferam plagam Cacodæmon petere solet.

Ad sæculum itaque sextum progredientibus, in oculos statim incurrit illustris Venantii Fortunati (2) Pictaviensis Episcopi locus, ex quo assequi certò licebit, aliquas saltem tunc temporis Ecclesias musicis instrumentis perstrepuisse. In amplissimi Cleri Parisiensis laudes erumpens Venantius, ejus in primis majestatem in sacris obeundis muneribus, sonoris carminibus commendat. Tum Germanum Antistitem sacris indutum vestibus, & Clericorum corona circumfusum, repræsentat. *In medio Germanus adest Antistes honore..... Velut alter Aaron*. Pergit, & populi ad Ecclesiam sese effundentis frequentiam enarrat: *colligit ad caulas Pastor opimus oves*. Tandem Psalmorum Cantum, inter Musicorum strepitus resonantem, his versibus celebrando, prosequitur:

Stamina Psalterii lyrico modulamine texens
Versibus orditum carmen amore trahit.
Hinc puer exiguis attemperat Organa cannis;
Inde senex largam ructat ab ore tubam.
Cymbalicæ voces calamis miscentur acutis,
Disparibusque tropis fistula dulce sonat.
Tympana rauca senum puerilis tibia mulcet,
Atque hominum reparant verba canora lyram.

Quod

[1] *Sermone 4. de Jejunio septimi mensis.*
[2] *Venantius Fortunatus lib. 2, carmine 19. ad Clerum Parisiacum.*

Quod probandum mihi sumpsi, exscripti versus (ni mea me fallit opinio) luculenter demonstrant. Inde etiam sapientissimorum Antistitum studium in res sacras clarius elucet. Scilicet Sancti Patres, cum Templi reverentiam amplificarent, ad mores hominum instituendos, atque perinde ad animos exultatione virtutis in cultum Domini trajiciendos, non concentuum dumtaxat, sed & instrumentorum modos adaptarunt. Illud etiam vel hinc plane intelligi potest, quod musica hujusmodi modulatio fuerit præsertim instituta, principiò hæretica fraude doloque; & magis, quàm pro piis hominibus, pro carnalibus sanè & profanis; recepta dein ab Ecclesia, *ut* (quemadmodum ait Rabanus Maurus,) (1) *qui verbis non compunguntur, suavitate modulaminis moveantur.*

Vix prodit in lucem hoc harmonicæ modulationis genus; cum in theatrales concentus, ac molliorem omnino cantilationem, quàm postulat Templorum Majestas, non modo degeneravit, sed cultum etiam sacrum deturpare cœpit.

Quare, statim hæc vitia declamationibus suis insectati sunt Sancti Patres, magnamque adhibuerunt diligentiam, ut Cantus Ecclesiasticus, omnibus numeris absolutus, ad rectam rationem componeretur. Auctor Quæstionum, quæ S. Justino tribui solent, S. Hieronymus, S. Isidorus Pelusiota, Rabanus, & alii quamplurimi, de mollioribus & effæminatis cantibus in divina Officia invectis, acerbiùs conquesti sunt, gravique censura, ac vehementiori stylo Musicos unà & Auditores objurgarunt: illos de levitate, quod corruptos ac effæminatos cantus, loco gravis & modesti concentus, introduxissent, hos de vana curiositate, quod oblectationis aurium rationem potius haberent, quàm spiritualium animæ affectuum. Hinc S. Athanasius personantem per omnes Ecclesias sacram Symphoniam statim ac in theatralem abire animadvertit, eam exulare jussit ab Ecclesia Alexandrina; & pristinum virilem cantum, qui parum a simplici pronunciatione distaret, veluti posti-

(1) Rabanus lib. 2. de Instit. Clericor. cap. 48.

liminio revocavit, teste S. Augustino (1). Parum imo absuit, quin idem S. Augustinus, ut ipse scribit (2), fractas has modulantium voces, gutturisque minutitiones a suo Hipponensi Clero ablegaret. Quod igitur mirari debes, non hæc tantum nostrorum temporum vitia sunt; sed vel ipso æræ Christianæ sæculo IV. nata, ac mox deplorata fuerunt. Mitius hac in re agendum censuerunt Concilia, quæ, Musices disciplina retenta, saluberrimis Decretis immodestæ cantilenæ occurrerunt; & priscum Ordinis decorem ad Divinæ Majestatis obsequium revocare studuere. In promptu essent plurium Synodorum Constitutiones, quas, ne nimis vagari videar, lubens omitto. Unum exhibeo luculentum Synodi Avenionensis (3) anno 1594. testimonium, cujus verba sunt: *Musices numeros ad pietatis sensum permovendum salubriter adhibet Ecclesia. Quapropter ejus studium in cunctis Ecclesiis non solum permittimus, verum etiam in dies augere exoptamus. Ea tamen observatio habenda est, ut non ad modulos profanarum cantionum tum Psalmi, tum cætera Ecclesiastica occinantur.*

De eviratione puerorum, cantus tantummodo gratia, quid decernendum sit, quærere quis posset. Sermo non est de iis, qui Barbarorum injuria, vel necessaria Medicorum ope excisi sunt, quos permanere in Clero, vel etiam ad ipsum assumi, si fuerint clari virtutibus, Synodus Nicæna (4) permittit. Sed de Eunuchis spontaneis dicendum, qui ad suavissimum vocis lenocinium aut comparandum aut retinendum, & ob necessitatem vocis acutæ ad musicos concentus, sive ad lucrum inde captandum, audaciores evadunt sui homicidæ, suaque fere manu in propria membra armatâ dire sæviunt; quos quidem irregularium Classi Concilia adscribunt. Sunt ex Casuistis, qui tradunt, licitam esse exectionem, si vitæ periculum absit: si pueri sui juris sint, polleantque usu rationis, atque in exectionem consentiant. Theophylus Raynaudus immor-

(1) *S. Augustin. lib. 10. cap. 33. Confession.*
(2) *Ibidem.*
(3) *Tit. 35. de Cantu Ecclesiastico.*
(4) *Synodus Nicæna a. 325. can. 1.*

mortalis nominis vir, in Tractatu *De Triplici Eunuchismo*; contendit, & gravibus quidem rationibus adductus, contrariæ sententiæ omnino adhærendum. Si enim ad servandam continentiam, & ad damnum spirituale vitandum exectio improbatur, potiori jure illicita censenda est ob inopiam vitandam, & ob lucrum temporale captandum, sive ob diuturnius vocis acumen, ad musicos concentus necessarium, retinendum. Quædam crimina, ex ipsorum Barbarorum legibus, exectione tamquam pœna fuisse mulctata, erudite tradit Christianus Lupus (1), qui ad rem nostram sic statuit (2): ***Longe minus evirandi sunt pueri, ut mimice in Ecclesia cantent, & extra illam flagitiosissime vivant. Evirationis facinus ùt verum homicidium damnant Romanæ leges; adeoque talis in Ecclesia cantus quid aliud est, nisi barbaro quorumdam Gentilium more, proprios Deo filios immolare?*** Consule eumdem in Scholiis ad Can. 1. Nicænum. Quod Musicorum voci raro concinant mores, ante Christianum Lupum etiam alii conquesti sunt. Diogenes Cynicus (3) Musicos in Jus vocabat, quod cum lyræ chordas congrue aptarent; animi mores inconcinnos haberent. Alvarus Pelagius (4) scribit, ***vix vidisse bonum Cantorem, quin fuisset incarceratus propter immunditiam***. Ac tandem, ut ab aliis recensendis abstineam, Durandus (5) adversus Musicos sui temporis, eos præsertim, qui canebant in Ecclesia, hanc instituit querelam: ***Hodie, dolenter refero, in Ecclesiis Musici, qui Cantorum vice funguntur, omnium hominum dissolutissimi sunt: adeo ut adagium populo dederit, musice vivere, hoc est, dissolute & effeminate***. Hæc de moribus Musicorum superioris ævi dicta velim.

(*b*) *Non parliamo del Rito Greco de' Russi, che nelle loro Chiese non tengono Organo, nè altri strumenti musicali*. Nullam Græcæ Ecclesiæ Liturgiam, nullum Ritualem librum osten-

(1) *Christianus Lupus dissertat. de S. Leonis IX. actis, to. 4. pag. 405.*
(2) *Id. in notis ad Can. 75. Concilii Trullani, to. 3. pag. 138.*
[3] *Laertius lib. 6.*
(4) *Alvarus Pelagius de Planctu Ecclesiæ lib. 2.*
[5] *Durandus de Ritibus lib. 3. cap. 21.*

ostendas, qui musicalium Instrumentorum mentionem habeat. In vetustissimis sæculis nullum eorum vestigium se nobis offert. Ignota itaque ea fuisse Græcis in cultu Ecclesiastico, dicendum est. *An Organa* saltem fuerint in usu, addubitari potest. Codinus quidem eorum in Ecclesia personantium, aperte meminit. Verum, cum nullum verbum apud alios Scriptores Byzantinos occurrat, sicuti Dufresne (1) notavit, iis perpetuo caruisse Græcos quisque prudens statuet. Vetera enim monumenta silent; & sine testibus idoneis de antiquarum rerum veritate decernere, prudentis viri non est. Hactenus de Organo in cultu Ecclesiastico nobis sermo fuit. Nam ad profanum usum adhibitum fuisse organorum sonum Constantinopoli, nemo in discrimen vocat. Instrumenta Organica in Urbe illa fuisse primum adinventa, Walafridus Strabo (2) scribit; inde verò in Galliam invecta fuisse, alio loco probabimus.

Notis certe Musicis non caruerunt Græci. Earum specimina sæculi XI. exhibet Montfauconius (3). Extant in Vaticana Bibliotheca nonnulli hujusmodi Notarum Codices manu exarati. Plures se vidisse refert laudatus auctor in aliis Italiæ & Galliæ Bibliothecis. Et quidem antiquæ Musicæ octo auctores Græcos edidit, restituit, notisque explicavit Marcus Meibomius typis Elzevirianis. Ætenim canendi rationem Græci instituunt sonoram, planam, & gravem, cum modico gratoque flexu vocis; sed ita quidem, ut rerum, quæ cantantur, sensum voce, pietatem ore repræsentent. Ad majorem etiam suavitatem efficiendam, melicam canendi artem in suis Orientalibus Ecclesiis cum musicarum notarum varietate quandoque Græci exercent, sed quiescente cujusque generis Instrumentorum strepitu.

(c) *La nostra Pontificia Cappella, come è noto ad ognuno, ammette il Canto Musicale, ma senza l'Organo.* A solemnibus

L Sa-

[1] *Dufresne Glossar. Med. & infim. Latinitat. Verb.* Organum.
(2) *Walafridus Strabo Descript. Basilica Aquisgranensis.*
(3) *Montfaucon. Paleograph. Graca lib. 3. cap. 3. de notis musicis.*

Sacris Romani Pontificis, atque a Pontificio Sacello Inſtrumenta muſica & Organa omni ætate abfuerunt. Honoris & prærogativæ jura, quæ Summi Pontifices Collegio Cantorum attribuerunt, recenſet Andreas Adami in Præfatione hiſtorica præfixa Obſervationibus de ratione & ordine pſallendi in Pontificio Sacello. Idem auctor nonnullos Collegii ejuſdem Primicerios, Epiſcopalibus infulis ornatos, atque ſolii Pontificii, ùt vocant, Aſſiſtentes, ab Innocentio VIII. ad Sixti uſque V. Pontificatum enumerat. Sixtus V. anno 1583. (1), hac dignitate in ordinem redacta, Cantorem unum ex ipſa Schola, ſingulis annis eligendum, Cantorum magiſtrum conſtituit: ac Præfectum, unum ex S. R. E. Cardinalibus deſignavit, in cujus clientelam Cantorum Scholam adſcivit. Ejuſmodi Cardinalium Catalogo, quem exhibet Andreas Adami, accenſendus eſt Eminentiſſimus Alexander Albani, ſingularis prudentiæ, humanitatis, cæterarumque virtutum laude præſtantiſſimus. Innocentius XI. (2) anno 1687. prohibuit, ne libri Muſici ex Archivio Cappellæ Pontificiæ extrahantur. Alexander VIII. (3) anno 1690. pro tutiori librorum cuſtodia quædam Decreta edidit. Innocentius XII. (4) anno 1699. quamplurimis decretis, è Collegio Cantorum Cappellæ Pontificiæ variis temporibus ad rectum ipſius inſtitutum vulgatis, robur adjecit. Antimus Liberati (5), ex cantoribus Pontificii Sacelli, refert ſe Alexandri VII. juſſu elucubraſſe Tractatum de ſtatu Collegii Cantorum, quem eidem obtulit, & in Ghiſianam Bibliothecam invectum fuiſſe ait.

(*d*) *La Gran Chieſa di Lione, che ſempre è ſtata alle novità contraria*. Lugdunenſis Eccleſia, quæ novitates neſcit, antiquiſſimis ſuis inſtitutis tam mordicus adhæſit, ut vel ſolam contrariam exiſtimationem à ſe amoliri curaverit. Illius Sedis Antiſtites eorum audaciam fregerunt, qui ſimile quidquam ſcri-

(1) *Sixtus V. Conſtit. 55.*
(2) *Innocen. XI. Conſtit. 189.*
(3) *Alexander VIII. Conſtit. 32.*
(4) *Innocen. XII. Conſtit. 184*
(5) *Antimus Liberati, in Reſponſione ad Ovidium Perſapegi. Extat inter miſcellanea in Bibliotb. Cajana. t. nſi to. 56.*

scribere tentarunt. Ineptus quidam censor (quem Baluzius Amalarium fuisse putat) Lugdunensem Ecclesiam verbo scriptisque lacerabat, quasi non recte nec more majorum divina Officia perageret. Agobardus Archiepiscopatui suffectus anno 816. insulsam calumniam excussit, suæque Ecclesiæ antiquam in cantando observantiam adversus scioli objectiunculas, erudite defendit. Librum inscripsit *de Divina Psalmodia*. Idem fere argumentum versat in altero opusculo, *De Correctione Antiphonarii*: ubi Amalarii librum carpit stylo nimis aculeato. In eumdem insurgit in alio Opusculo, cui titulus: *Contra Libros quatuor Amalarii, scilicet de Divinis Officiis*. Consule Bibliographiam criticam clarissimi viri Michaelis a S. Joseph (1), Superioris Generalis Ordinis Excalceatorum Sanctissimæ Trinitatis Redemptionis Captivorum, qui pietate non minus quàm doctrina conspicuus, & ob egregia opera typis evulgata de re litteraria optime meritus, ad eam illustrandam diuturnos adhuc labores sibi assumit. Agobardi Opera, ut & hoc addam, multiplici eruditione referta, per aliquot retro sæcula tenebris sepulta jacuerunt; sic equidem in æternum mansura, ait Guilelmus Cave (2), nisi Papirius Massonus jurisconsultus in Bibliopegi cujusdam Lugdunensis tabernam casu & fortuna ingressus, exemplar eorum manu scriptum, idque unicum, ut videtur, quod temporis injuriæ superearat, penes eum offendisset; quod quidem ipse Bibliopegus, tanti thesaurii ignarus, mox dilacerandum sibi proposuerat. Sed Codicem arripuit Massonus, & in lucem emisit Lutetiæ anno 1665. Agobardi deinde Opera emandavit, notis illustravit, ediditque Stephanus Baluzius, Parisiis anno 1666.

(c) *E però non vi vuol molto a comprendere il concetto, che faranno di noi que' Forestieri, che venendo da que' Paesi, ne' quali non usano nelle Chiese gli stromenti musicali, ne sentiranno il suono nelle nostre Chiese in tutto e per tutto simile a quello de' Teatri*. Extranei populi, qui ad excolendam pieta-

L 2 tem

(1) *P. Michael a S. Joseph Bibliographia Verbo* Agobardus.
(2) *Guilielm. Cave de Script. Eccles.* in Agobardo.

tem Romana Templa convenient, ſi muſicam audient fractam & mollem, ſonos ad tripudium exultantes, & indecoros in animis cientes motus, horror ingens eos perſtringet: & non ſine ſtomacho & offenſione in ſuas ſe regiones recipient; meritò apud barbaros, apud ignotos, apud homines in extremis atque ultimis oris poſitos, nobile ac illuſtre Italorum, Romanorum præcipuè, nomen, cujus in deſertam quamque oram magna ſpecies, magnaque majeſtas eſt, in infamiam traducent: ſcilicet, quod per ſummam incogitantiam hæc Itali mirantur, hiſce plaudunt; & tunc illis videntur Feſta & ſacra Officia eo ſolemnius peracta, quando plures vocum & Inſtrumentorum ſtrepitus exhibentur, ut illuc tota aurium atque animorum intentio rapiatur. Timendum valde, ne confluentes populi, aut verbis referendo, aut litteris conſignando, vivis ſpirantibuſque, ut ita loquar, ac tetris coloribus pingant illud Muſicæ genus, quod Creſſolius (1) S. I. Theologus, cum Romæ verſabatur, *ſe multorum admiratione audiviſſe* teſtatur: nimirum, muſicales Cantus ad aurium ſolummodo voluptatem compoſitos, ac devotione omnino vacuos. Quî fieri poteſt, ut, cum divinorum Verborum majeſtate cohæreant venatica illa diverticula, cum duo ita canunt, ut unus præeat quaſi lepuſculus, (inquit Creſſolius) tum venator paribus ſequatur veſtigiis? elabatur ille & fugiat, hic avolet a tergo & captare contendat? Cyrillus Franchi, cui ampliſſimi Hoſpitalis S. Spiritus in Saxia commenda & adminiſtratio concredita fuit, in Epiſtola data anno 1549. ad amicum Ugolinum Gualteruzzi (2), hoc Muſicæ genus, his, quæ ſequuntur, italicis verbis acriter inſectatur. *Pongono oggi i Muſici tutta la loro beatitudine in fore, che il Cantore ſia bene aſtretto alla fuga; e che nel medeſimo tempo, che uno dice Sanctus, dica l' altro Sabaoth, e l' altro Gloria tua, con alcuni urli, mugiti, gargariſmi, che ſembrano più gatti di Gennajo, che fiori*

(1) *Creſſolius Myſtegog. lib. 3. cap. 27. Sect. 4.*
(2) *Extat inter miſcellanea in 4. in Biblioth. Caſanattenſi to. 56.*

fiorì di Maggio. Qui transverſis oculis omnia noſtra intuentur; qui odio iraque & ſimultate ab Apoſtolica Sede disjuncti ſunt; qui Italiam peragrant, ut ſtercora colligant, quod olim fecit Miſſonius Anglus; auribus exhorreſcerent, ſi quamplurium ac diverſorum Inſtrumentorum ſtrepitus, ſi argutas lepidaſque modulationes, ſi modificatos ſonos per tenerum guttur molliùs eliquatos, modeſtiæ frena relaxantes, ſi denique mollem & effæminatam illam muſicam audirent, quam vel ipſi ethnicorum Philoſophi e cœtu populi eliminandam, utì ſurdam animorum corruptricem, cenſuerunt. Pugnant hæc adverſus exactas diſciplinæ morumque regulas. Si mala hæc atque inordinata fatemur, cur non tolluntur? cur forti, brachio non excinduntur? cur falces non adhibentur?

Nemo negaverit, Muſicæ voluptatem, ac ſuavitatem a Sanctis Patribus commendari. Verùm *eam voluptatem* commendant, quæ *utilitati conjuncta ſit*: ita S. Joannes Chryſoſtomus (1). Eam *ſuavitatem* probant, quæ audientium *animos excitat ad compunctionem*: ita S. Iſidorus Hiſpalenſis (2). Illas *aurium blanditias* influi ſinunt, *quæ moveant corda*: ita S. Bernardus (3). Cæterum in vaniſſimo cantionum & inſtrumentorum ſtrepitu, Eccleſiarum quidem profanationem, animarum periculum, pietatis imminutionem, peſſimique exempli argumentum facile inſpicies: utilitatem verò aut compunctionem nullam. Omnia ſunt ad delectationem compoſita; nihil ad devotionem trahit.

Hinc ne quid damni populorum pietati inferretur, peculiari ſtudio Sancti Patres curarunt. S. Joannes Chryſoſtomus (4) talem in Eccleſia Muſicam conſtituit, ut Ἐκκλησίαν οἰκοδομῇ: *Eccleſiam ædificet*. S. Benedictus (5) a Cantoris munere ablegat eum, qui non ita canit, ut *ædificet audientes*. B. Theodorus Studita (6) Cantores ita pſallere oportere ait, ut *exemplum aliis ſit lucu-*

(1) *S. Jo. Chryſoſtom. in pſ.* 134.
(2) *S. Iſidorus Hiſpalenſis Origin. lib.* 7. *c.* 12.
(3) *S. Bernardus ap. Martene in Regul. S. Benedicti ad cap.* 19.
(4) *S. Jo. Chryſoſt. Homil. in illud* Dominus regnavit.
(5) *S. Benedictus ap. Le-Cointe Annal. Francor. to.* 1. *ad an.* 544. *n.* 62.
(6) *B. Theodorus Studita Serm. Catechet.* 99. De Pſalmodia.

luculentum. Idipſum ſcribit Sugerius Abbas (1) in epiſtola ad Eugenium III. *Ne*, ſcilicet, *cantus in ſcandalum Regularium & Irregularium emergat*. Tandem Benedictus XII. inter leges Minoritis præſcriptas, hanc etiam tradidit: *Ut fructus labiorum canentium, non ſolum eorum, qui pſallunt, ſed etiam auditorum ædificatio eſſe debeant*.

Si itaque omnibus Eccleſiarum moderatoribus curandum eſt, ne Muſices diſciplina in fidelium offenſionem incurrat, id ſtudio contendant, oportet, quàm licebit maximo, Præfecti ipſi Eccleſiarum Urbis Romæ, quæ quidem cum multiplici nomine niteat, ad ejus laudem præcipue accedit, quod Deus Optimus Maximus Catholicæ Religionis caput, & unitatis centrum, infallibilem Fidei Catholicæ veritatem, morumque magiſterium, in hac Urbe Sedem perpetuo habere conſtituerit. Hæc illa Urbs eſt, quæ Sanctorum Apoſtolorum Liſpanis nobilitatur: *nec ita ſplendet cælum, cum Sol radios emittit* (celebris eſt S. Joannis Chryſoſtomi (1) ſententia) *ut Romanorum Urbs, duas illas lucernas habens, per totum Orbem lucem emittentes*. Sanctus etiam Leo M. pro ſua ſumma copia, & ſingulari facultate dicendi, urbis Romæ dignitatem, quam à Sanctis Apoſtolis conſecuta eſt, graviter ornateque amplificat in Sermone 1. de Natali Apoſtolorum Petri & Pauli. Hæc tandem Urbs eſt, in quam S. Carolus (2) Borrhomæus cætera omnia præconia, quæ quis uberius complecti poſſet, paucis his verbis derivavit: cujus *tellus*, inquit, *muri*, *aræ*, *Eccleſiæ*, *Martyrum ſepulchra*, *& quidquid oculis obverſatur*, *ſacrum quid animis ingerit*.

(*f*) *Canto figurato*. Figuratus cantus Græcis dicitur χρωματιζόμενος: *coloratus*: quod peregrinis & adſcititiis modulis, veluti colorum varietate, naturalem vocis habitum, communemque canendi rationem adumbret.

§. V.

---

(1) *Extat. in Concil. General. Labbai to. X. pag. 1061. editionis Lugdunenſis.*
(2) *S. Chryſoſt. Hom. 32. in Epiſt. ad Roman.*
(3) *S. Carolus in Epiſtola conſcripta a. 1576, cujus fragmentum latinitate donatum exhibet* BENEDICTUS XIV. *in Epiſt. Encyclica, de Præparatione ad annum Jubilæi pag. XII.*

§. V.

Abbiamo detto, esservi chi ha riprovato (*a*), e chi anche riprova l'uso del canto figurato con gl'istrumenti musicali nelle Chiese. Capo di questi può dirsi che fosse l'Abbate Aelredo, coetaneo e discepolo di S. Bernardo, che *nel lib.* 2. della sua Opera intitolata *Speculum Charitatis*, *al cap.* 23. *nel tom.* 23. della Biblioteca de' Padri *pag.* 118. così scrive: *Unde, cessantibus jam typis & figuris, unde in Ecclesia tot organa, tot cymbala? Ad quid, rogo, terribilis ille follium flatus, tonitrui potius fragorem, quàm vocis exprimens suavitatem? Ad quid illa vocis contractio & infractio? Hic succinit, ille discinit; alter supercinit, alter medias quasdam notas dividit & incidit*. Non c'impegneremo a dire, che nel tempo di S. Tommaso d'Aquino non vi fosse in alcune Chiese l'uso della musica (*b*) con gl'istrumenti: ma bensì diremo, che non v'era nelle Chiese, delle quali esso avea la pratica; e che perciò non ne fu esso parziale. Tratta il Santo Dottore *nella* 2.2. *quæst.*91. *art.* 2. il punto, *Utrum in divinis Laudibus sint cantus assumendi*; ed al quesito risponde di sì. Ma facendosi in quarto luogo l'opposizione, che la Chiesa non ammette gl'Istrumenti ne'suoi canti, per non mostrar di giudaizzare, giacchè *nel Salm.* 32. si legge:

Con-

Confitemi Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi: risponde, che i musici strumenti (*c*) muovono l'animo al diletto, più che ad altra cosa, e che nell'antico Testamento ve n'era l'uso, *quia populus erat magis durus & carnalis, unde erat per hujusmodi instrumenta provocandus*. Oltre di che, nel Testamento vecchio gl'istrumenti figuravano qualche cosa, del che non v'è bisogno nel Testamento nuovo: *tum etiam quia hujusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant*. Del gran Pontefice Marcello II. si legge, ch'era risoluto di levare la musica dalle Chiese, riducendo il canto Ecclesiastico al canto fermo; come può vedersi nella di lui Vita scritta da Pietro Polidori ultimamente defunto, Beneficiato della Basilica di S. Pietro, ed uomo cognito fra i Letterati. Si sa, che nel Concilio di Trento era già stato formato il Decreto coerente all'idea del Pontefice Marcello II. E ne' giorni nostri abbiamo veduto, che il Venerabile Cardinale Tomasi, uomo di santa vita, e di profonda letteratura nelle materie rituali, non volle nella sua Chiesa Titolare di S. Martino a' Monti nel giorno della Festa del Santo la musica con gl'istrumenti ne' Vesperi, e nella Messa, che fece cantare da varj Religiosi col canto fermo, e da Coro.

COM-

COMMENTARIUS.

(*a*) **A** *Bbiamo detto esservi chi hà riprovato, e chi anche riprova l' uso del canto figurato con gli stromenti Musicali nelle Chiese*. Horum numero, qui musicam harmonicam ab Ecclesiis proscribendam censuerunt, laudatur Franciscus Petrarca. Incipienti enim Dialogum XXIII. his verbis: *Cantu delector, ac fidibus*; respondet: *Ah quanto melius lacrymis, atque suspiriis! Præstat enim flendo ad gaudium, quàm gaudendo ad gemitum pervenire*. Post Concilii Tridentini Decretum, cujus mentio paulo post occurret, si quis modulationem secundum artem Musices ductam, devotam quidem, religiosam, atque ad pietatem compositam redargueret, damnandæ temeritatis culpa minime careret, & a communi Ecclesiæ sensu recederet, ut scite Molanus (1) notavit.

(*b*) *Non c' impegnaremo a dire, che nel tempo di San Tomaso di Aquino non vi fosse in alcune Chiese l' uso della Musica con gli stromenti*. Binghamus (2), & Wanespen (3) probare contendunt, Organorum usum post Sancti Thomæ Aquinatis tempora fuisse in Ecclesiis receptum, laudantque Navarrum, & Cajetanum, qui suæ sententiæ adstipulantur. Utriusque Auctoris Binghami, & Wanespen sententiam falsitatis nota aperte inurit Wolstani Monachi testimonium. In metrica enim descriptione Templi, ab Elfego Episcopo Wintonensi in honorem Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli consecrati, organa Musica ab eo confecta laudat. Vivebat Elfegus anno 984. Memorat hæc Joannes Mabillonius (4) in Annalibus Ordinis S. Benedicti. Quin, Martene (5) præclara monumenta profert ad probandum, Organorum usum longe ante Sancti Thomæ tempora illatum fuisse in Ecclesias: & Na-

(1) *Molanus de Canonicis lib. 2. Tit. de musicis Canteribus.*
[2] *Bingham. origin. Eccles. to. 3 lib. 8. §. XIV. pag. 275.*
[3] *Wanespen, de Horis Canonic. par. 1. cap. 4. §. 7.*
(4) *Mabillon. ad an. 984. n. 60. To. IV. Annal.*
(5) *Martene ad Regul. S. Benedicti, ad cap. 19.*

varri in contratriam sententiam abeuntis inscitiam redarguit.

(c) *Risponde, che i Musici strumenti muovono l'animo al diletto, più che ad altra cosa, e che nell'antico Testamento ve n'era l'uso, quia Populus erat magis durus.* Ad excitandos animos infirmos, & ad removendum tædium ex prolixitate Psalmorum oriri solitum, musicis instrumentis (1) Hebræi utebantur. Theodoretus (2), Cyri urbis in Syria non incelebris Episcopus, memoriæ prodidit, veteri Hebræorum Synagogæ Musica instrumenta fuisse usitata, ut Judæi ab Idolorum Fanis, ubi talium illecebrorum erat usus, avocarentur. Pari ratione Christianos è mundi volupatibus ad Cælestium amorem musicis instrumentis provocandos, Bunderius a Gandavo (3) demonstrat. Amalarius Fortunatus (4), Metensis Diaconus, ait, eos, qui pietatis sunt expertes, & inani rerum specie delectantur, sonoro melodiæ concentu ad divina Officia provocandos: *At si adhuc aliquis surdus, obturatis auribus cordis, torpescit, veniat Cantor cum excelsa tuba, more Prophetarum, sonetque in aures ejus dulcedinem melodiæ: forsitan excitabitur* (5).

§. VI.

Abbiamo detto, esservi stati, ed ancor esservi taluni che hanno approvato ed approvano il canto musicale con gli strumenti ne' Divini Officj. Nello stesso secolo, in cui visse il citato Abbate Aelredo, visse ancora Giovanni Sarisberiense, Vescovo Carnotense, che *nel lib.* 1. *Polycratici al cap.* 6. lodò la musica istrumen-

(1) *Bellarminus de bonis operibus in particul. to. IV. cap.* 16.

(2) *Theodoretus in ps.* 40.

(3) *Bunderius a Gandavo, in Compendio Concertationis super erroribus sui temporis tit.* 25. *art.* 5.

(4) *Amalarius de Ecclesiast. offic. lib.* 3. *cap. XI.*

(5) *De veterum Hebræorum cantu, vide Albinum Flaccum* de divin. Offic. Tit. de Ecclesiastico ordine: *Rabanum maurum, de Instit. cleric.* l. 2. cap. 47. de Cantico, & c. 48. de *Psalmis. Et Amalarium Fortunatum* de Eccles. offic. lib. 3. c. 16.

mentale: *Ad mores itaque instruendos, & animos exultatione virtutis trajiciendos in cultum Domini, non modò concentum hominum, sed & instrumentorum modos censuerunt Sancti Patres Domino applicandos, cùm Templi reverentiam dilatarent*. S. Antonino *nella sua Somma alla par. 3. tit. 8. cap. 4. §. 12.* non rigetta il canto figurato ne' divini Officj: *Cantus quidem firmus in divinis Officiis a Sanctis Doctoribus institutus est, ut Gregorio Magno, Ambrosio, & aliis. Biscantus autem in Officiis Ecclesiasticis quis adinvenerit, ignoro; prurituі aurium videtur magis deservire, quàm devotioni, quamvis pia mens etiam in his fructum referat audiendo*: e poco dopo ammette ne' divini Officj non solo l' organo, ma ancora gli altri strumenti musicali: *Sed & pulsatio organorum, vel aliorum instrumentorum ad divinam laudem initium virtutis habuisse a Propheta David*, con quel che siegue. Fu certamente pensiere di Marcello II. il bandire dalla Chiesa la musica, e gl' istrumenti musicali; ma avendogli il celebre Giovanni Pier Luigi di Palestrina (*a*), Maestro di Cappella della Basilica di S. Pietro, fatto sentire una Messa composta in musica sì, ma in musica molto divota, fu dal Pontefice abbandonata l' idea di levare dalle Chiese la musica, giusta ciò che da antichi monumenti ricavò Andrea Adami nelle sue Osservazioni alla Cappella Pontificia *nella Prefazione Storica pag.* 11. Nel Concilio di

M 2 Tren-

Trento si pensó senza dubbio a levare la musica dalle Chiese ; ma avendo fatto rappresentare da' suoi Ambasciadori l' Imperadore Ferdinando (*b*), che il canto figurato riusciva sovente d' incitamento alla divozione, fu temperato il progettato decreto, come si legge *nella sess.* 22. nel Decreto *de observandis & evitandis in celebratione Missæ*, ove furono rigettate dalle Chiese le musiche, *ubi sive organo*, *sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur*. Il fatto è riferito dal Grancolas *nel citato Commentario alla pag.* 56., e dal Cardinale Pallavicino *nella Storia del Concilio al lib.* 22. *cap.* 5. *num.* 14. I nostri Ecclesiastici Autori di gran grido vengono volentieri in questo sentimento. Il Venerabile Cardinal Bellarmino *nel tom.* 4. *delle sue Controversie al lib* 1. *de bonis Operibus in particulari cap.* 17. *in fine*, insegna, doversi ritenere nelle Chiese l' uso degli organi, ma non doversi così facilmente dar l'adito agli altri istrumenti musicali: *Ex quibus omnibus illud efficitur, ut organa propter infirmos in Ecclesiis retinenda sunt, ita non facilè alia instrumenta esse introducenda*. Per la stessa strada cammina il Cardinaie Gaetano nella sua Somma, alla parola *Organum*, ove così scrive: *Organorum usus in Ecclesia, licèt sit novus, in cujus signum Ecclesia Romana adhuc non utitur eis coram Pontifice, licitus tamen est pro carnalibus adhuc fidelibus imperfectis*. Il Venerabile Cardi-

dinale Baronio *all' anno di Cristo* 60. così lasciò scritto: *Verùm, quod post multa sæcula usu receptum sit, ut in Ecclesia adhiberentur organica instrumenta disparibus cannis simul junctis confecta, haud jure quis poterit improbare*. Il Cardinal Bona *de Divina Psalmodia cap.* 17. parlando degli organi, che si sonano nelle Chiese, dice: *Non tamen damnari debet moderatus eorum usus &c. lætificat organorum concentus tristes hominum mentes, & supernæ Civitatis insinuat jucunditatem, sollicitat pigros, recreat diligentes, provocat justos ad amorem, peccatores ad compunctionem*. Il Suarez *nel tom.* 2. *de Religione al lib.* 4. *de Horis Canonicis cap.* 8. *num.* 5. riflette, che sotto nome d'organo, non si comprende solameute quel particolare musico istrumento, che oggidì chiamiamo organo, il che anche prima di lui fu ben avvertito da S. Isidoro *lib.* 2. *Originum cap.* 20.: *Organum, vocabulum est generale vasorum omnium musicorum*; e che però, ammesso l'organo nelle Chiese, debbano ancora dirsi ammessi gli altri istrumenti musicali. Ed il Silvio *nel tom.* 3. *delle sue Opere sopra la* 2. 2. *di S. Tommaso quæst.* 91. *artic.* 2. non rigetta il canto figurato nelle Chiese: *Ideoque magna cura habenda est cantus Ecclesiastici, tum ejus qui planus seu Gregorianus dicitur, qui propriè est Ecclesiasticus, tum ejus qui postea in Ecclesiam est introductus, & vocatur figuratus, sive armonicus*; e poco dopo: *Nihilo-*

lominus, *quod post multa sæcula usu receptum sit*, *ut in Ecclesiasticis Officiis instrumenta musica adhiberentur*, *nullo modo est improbandum*. Il Bellotte sopra i Riti della Chiesa Laudunense *alla pag.* 209. *sotto il num.* 8. dopo aver ampiamente discorso de' musici istrumenti, che si sonano alle volte ne' divini Officj; e dopo aver dimostrato non esservi stato anticamente l' uso de' medesimi nelle Chiese, attribuisce di tutto ciò la cagione alla necessità che allora avevano i Cristiani di star lontani dai riti profani de' Gentili, che ne' loro teatri, conviti, e profani sacrifizj, si prevalevano de' musicali istrumenti: *Proinde nequaquam instrumentorum musicorum vitio vertendum est*, *quod posterioribus tantùm sæculis usa sit Ecclesia musicis cantoribus & musicalibus instrumentis*; *sed quod a Gentilibus ejusmodi musica instrumenta in turpibus ac sordidis usibus*, *nimirum in theatris conviviis ac sacrificiis consueverint adhiberi*. Il Persico nel suo Trattato *de Divino & Ecclesiastico Officio al dub.* 5. *num.* 7. così scrive del canto figurato nelle Chiese: *Dico secundò*, *quamvis in cantu organico seu figurato multi possint abusus obrepere*, *sicut in omnibus aliis Ecclesiasticis ceremoniis accidit*, *ipsum tamen per se*, *si debitè religiosè & decenti moderatione fiat*, *licitum esse*, *nec ullo jure prohibitum*: ed *al dub.* 6. *num.* 3. sostiene, che *organorum & aliorum instrumentorum universalis usus in divinis Officiis secundùm se laudabilis est*, *&*

ad

ad imperfectorum animos ad Dei contemplationem elevandos valde utilis. E si è tant'oltre avanzato l'uso del canto figurato, e de' musicali istrumenti nelle Messe, ne' Vesperi, e nelle divine Funzioni, ch'è giunto fino al Paraguai, essendo que' nuovi fedeli Americani dotati d'un'ammirabile abilità per la musica delle voci, e degl'istrumenti musicali, cioè per apprendere tutto ciò, che spetta al canto ed al suono, ed essendosi approfittati i Missionarj di questa congiuntura per indurli coi canti divoti alla Fede di Cristo, e non essendovi ormai ne' divini Officj divario nemmeno quanto al canto ed al suono fra le Messe ed i Vesperi delle nostre Regioni, e quelli delle sopraddette, giusta ciò che da veridiche relazioni rapporta l'Abbate Muratori *nella sua Descrizione delle Missioni del Paraguai al cap.* 12.

COMMENTARIUS.

(*a*) *AVendogli il celebre Giovanni Pier Luigi da Palestrina fatto sentire una Messa.* Missam ad planam gravemque modulationem a memorato Auctore compositam, cecinit Schola Cantorum Sacelli Pontificii, die Resurrectioni Christi Domini sacra: eam deinde typis edidit Petrus Aloysius Praenestinus, & Paulo IV. inscripsit. Hinc eum Pontifex in Cantorum collegium cooptavit, addixitque muneri compositiones musicas in Sacello Pontificio elucubrandi. Plura de eo Lectori curioso suppeditabit Antimus Liberati (1), qui ejusdem Pe-

(1) *Antimus Liberati Epist. ad Ovidium Persapegi.*

Petri Aloysii laudes prosequitur ; recensetque viros, qui ejus disciplinæ sese tradiderunt.

(*b*) *Avendo fatto rappresentare da suoi Ambasciatori l'Imperatore Ferdinando, che il Canto figurato riusciva sovente d' incitamento alla Divozione*: Præter ea, quæ multis in hujus Commentarii locis abunde protulimus ad probandum, cantui figurato vim inesse atque virtutem excitandi pietatem, hoc etiam addendum est, dulcedinem, & audiendi jucunditatem divinis Officiis fuisse admixtam, ut sacrorum Eloquiorum utilitatem latenter perciperemus: non secus ac sapientes Medici, (apposite ad rem nostram ait S. Basilius) (1), *qui nauseantibus potionem amariorem daturi, sæpius calicem melle circumliniunt: ideo concini illi Psalmorum concentus excogitati nobis sunt, ut qui pueri sunt ætate, aut etiam omnino moribus juvenes, in speciem quidem cantent, revera autem animis erudiantur*. Cantus suavitas ad Dei laudes celebrandas invitat, quos ad id opus simplex fortè recitatio non traheret. Hanc ob causam divina Præconia carmine a Prophetis descripta sunt ex ejusdem S. Basilii sententia, ut *sine tædio, imo cum voluptate & delectatione frequentarentur*. Ad hæc, cum ea cantantur, non animos aurésque prætervolant, ut ferme fit, cum leviter recitando attinguntur; sed feriunt animos, permovent affectus, & audientium simul ac recitantium memoriæ penitus insident. His consentanea est S. Joannis Chrysostomi (2) sententia. Et hæc est quidem vera voluptas, quippe quæ virtutis comes est. His accedit, Ecclesiastica Cantica ad mores hominum informandos plurimùm valere, cum præceptorum vitæ admixtione componantur. Veteres simpliciores Manachi instrumentorum sono cantuque adeo se ad pietatem excitari atque inflammari sentiebant, ut, cùm illis carebant, spiritualem Citharæ pulsationem in deliciis haberent. S. Walterus de Birlacke Ordinis Cisterciensis, sæpe sub Cuculla citharizabat (3): *Quando*

(1) *S. Basilius Serm. 2. de Doctrina, & admonitione.*
(2) *S. Jo: Chrysost. in compendio Psalmor. Tom. V. edit. PP. Maurin.*
(3) *Ap. Bolland. to. 2. Januarii ad diem 22.*

do, ajebat, *non possum habere devotionem sub Cucullа, digitos more citharizantis moveo, & chordas corde tango; sicque mentis torporem ad devotionem excito.*

§. VII.

ABbiamo finalmente detto (*a*), non esservi veruno, che non condanni il canto teatrale nelle Chiese, e non richieda una gran differenza fra il canto Ecclesiastico, e quello delle scene. Celebre (*b*) è il testo di S. Girolamo, riferito *nel Can. Cantantes dist: 92.: Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Audiant hæc adolescentuli. Audiant ii, quibus psallendi in Ecclesia officium est. Deo non voce, sed corde cantandum; nec in tragædorum morem guttur & fauces dulci medicamine liniendæ sunt, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica.* Si prevalevano di questo testo coloro (*c*) che arditamente volevano bandito dalla Chiesa qualsivoglia sorta di canto: ma S. Tommaso *nel luogo citato*, rispondendo alla seconda obbiezione ricavata dal detto testo di S. Girolamo, così soggiugne: *Ad secundum, dicendum, quod Hieronymus non simpliciter vituperat cantum, sed reprehendit eos, qui in Ecclesia cantant more theatrico.* S. Nicetio (*d*) *nel lib. de Psalmodiæ bono al cap. 3. nel tom. 1.* dello Spicilegio, così descrive il canto, che deve adoprarsi nelle Chiese: *Sonus etiam vel melodia consentiens sanctæ Religioni psallatur: non quæ tragicas difficultates exclamet, sed quæ in vobis ve-*

 ram

ram christianitatem demonstret, non quae aliquid theatrale redoleat; sed compunctionem peccatorum faciat. I Padri del Concilio Toletano tenuto *l'anno* 1566. *nell'Azione* 3. *al cap.* 11. *nel tom.* 10. della Collezione de' Concilj dell' Arduino, dopo aver molto ragionato della qualità del canto da usarsi nelle Chiese, così conchiudono: *Sed & illud maximè cavendum erit, ne ipsius musicae sonus quid theatrale, aut impudicos amorum, bellorumque classicos modulos referat, in Dei laudibus decantandis imitetur*. Nè mancano eruditi Scrittori, che severamente riprendono il sopraddetto modo di cantare e sonare nelle Chiese, domandando, che una volta sia tolto di mezzo. Vegganfi il Casalio *de veteribus sacris Christianorum Ritibus al cap.* 34. ed il sopraccitato Abbate Lodovico Antonio Muratori *nel tom.* 1. della sua Liturgia Romana Antica nella Differtazione *de Rebus Liturgicis al cap.* 22. *in fine*. E per imporre fine al presente assunto, che è tanto chiaro, che non ha bisogno di prova, basterà l'accennare, che tutti quelli, che di sopra sono stati riferiti come favorevoli al canto figurato ed all'uso degl' istrumenti nelle Chiese, si protestano d'aver ciò scritto ma colla dichiarazione, che non debba intendersi del canto e suono proprio delle scene e de' teatri, che essi ancora riprovano; ma del canto e suono proprio delle Chiese, e che eccita il popolo a divozione, giusta ciò che si può leggere appresso i medesimi.

COM-

COMMENTARIUS.

(a) A*bbiamo finalmente detto, non esservi veruno, che non condanni il Canto teatrale nelle Chiese*. Si quis sincere in tanti momenti re secum agat, eamque attente consideret, quamplurima statim in uno pessima vitia, & vitiosam deformitatem inspiciet. Thetrales moduli ad pompam & ostentationem compositi, cum se auribus insinuant, animam in fraudem inducunt, & ad exitiosas cupiditates detorquent. Cantus harmonicus, qui ad inflammandos fidelium animos ad pietatem plurimum valet, abutentium malitia eo redactus est, ut mentis virtutem oblectamento vocis enervet, animique vigorem solvat. Cum præmolles modulationes, ad theatralem cantum flectentes, audieris, Sirenarum concentum, non hominum modulationem esse putes. Canoras has theatrales voces graphice describit Joannes Sarisberiensis (1). Nemo, qui mentem Ecclesiæ exploratam habet, istud flagitiosissimæ Musicæ genus tolerabit. Quis continuò non exclamet improbandum esse tot vocum & instrumentorum in Ecclesia strepitum; ac tam ingeniosam, ne dicam luxuriosam, modulationem? S. Joannes Chrysostomus (sive quisquis sit auctor argumenti Psalmorum (2), quod inter spuria Chrysostomi rejicit Montfauconius) non spiritualibus canticis hæc accenset, sed profanis, quibus *anima lascivior & pejor efficitur, molliorque simul & infirmior*. Sententiis hujusmodi, ipsaque rei experientia commotum Senonense Concilium (3), anno 1528. sanxit: *In Ecclesiis prætextu musici cantûs non sunt audiendæ publicæ cantilenæ, vel lasciva*. Et post pauca: *Nolumus itaque, quod Organicis instrumentis resonet in Ecclesia, impudica vel lasciva melodia*. S. Agobardus (4) Lugdunensis Ecclesiæ fulgentissi-

(1) *Jo: Sarisberiensis de Nugis Curial. cap. 6. de Musica, & instrumentis, & modis, & fructu eorum.*
(2) *To. V. operum S. Jo: Chrysostomi.*
(3) *Concilium Senonense Can. 16.*
(4) *S. Agobardus de correctione Antiphonarii n. 18.*

mum ſydus, multa prodit in ſcenicas modulationes, & in theatrales ſonos in Eccleſiis perſtrepentes. In re notiſſima, ab aliis auctoribus recenſendis abſtineo. In tantum ejuſmodi peſtem ab Eccleſiis removere curarunt veteres Patres, ut ne circa ipſas quidem Eccleſias turpe quidquam aut luxurioſum canticum ageretur, Concilii Moguntini decreto (1) anno 813. cautum fuerit.

(*b*) *Celebre è il Teſto di S. Girolamo*. Sanctus Hieronymus acriter hîc perſtringit Cantores, qui ad leniendam vocem, & conciliandam ſuavitatem, medicamine utuntur. Severiori ſæculo vixit Sanctus Doctor. Cum enim Cantus referatur ad incendendam animi pietatem, vociſque dulcedo ad id plurimum valeat; tuendam eſſe vocem, nec repudianda honeſtiſſima adjumenta, viri magni cenſuerunt. Iſidorus (2) refert, Cantores leguminibus uſos fuiſſe, ut vocem mollem redderent, & audientium animos ad dulcedinis oblectamentum incitarent. Leguminum enim uſu vox ipſa convaleſcere exiſtimabatur. Hinc pſallentes *Fabarii* dicti ſunt. *Pſalmiſtam* enim, ait Iſidorus, *& voce, & arte præclarum illuſtremque eſſe oportet, ita ut oblectamento dulcedinis animos incitet auditorum*. Hoc idem Sancti Hieronymi teſtimonium notis, & obſervationibus illuſtrat Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis in libro *de Correctione Antiphonarii*.

(*c*) *Si prevalevano di queſto Teſto coloro, che arditamente volevano bandire dalla Chieſa qualſivoglia ſorta di canto.* Quidam hæretici Eccleſiaſticum Cantum male habent. Tantæ inſaniæ auctores illis fuere Waldenſes, & Viclephiſtæ, qui ad ſuam ſententiam confirmandam laudato S. Hieronymi teſtimonio male utebantur. Waldenſes Horis Canonicis decantandis fruſtra tempus teri effutiebant. Wiclephus adeò Cantui detraxit, ut Sacerdotes Dei laudes cantantes, ſacerdotes *Baal vocaret*. Thomas Waldenſis (3) per multa capita hunc veſanum errorem con-

(1) *Concilium Moguntinum Can.* 48.
(2) *S. Iſidorus lib.* 2. *de divin. offic. cap.* 12.
(3) *Thomas Waldenſis lib.* 3. *tit.*

confutat. Calvinistæ, veterum hæreticorum asseclæ, Wiclephi exemplo Catholicis Presbyteris *Baalismum* propter cantum objiciunt. Erasmus (1) & ipse quamplurimis in locis Ecclesiasticam Psalmodiam insectatur. *Tempore Pauli* (inquit) *nondum Cantus erat, sed pronunciatio dumtaxat, vixque a posterioribus receptus Cantus. At nunc in multis regionibus totas dies psallitur in Ecclesiis, nec modus, nec finis cantionum. Quid enim aliud auditur in Monasteriis, Templis, ac Collegiis, quàm vocum strepitus?* In Erasmi deliria integrum tractatum edidit Albertus Pius Carpensis (2). Sane qui sunt a Catholica Religione extorres, & Erasmus ipse, immerito de Cantus antiquitate certant. Morem canendi hymnos in Ecclesia, Christo Domino, & Apostolis acceptum refert S. Augustinus (3), qui proinde earum rerum numero, quæ ex sacris Litteris defendi possunt, Ecclesiasticam Psalmodiam accenset.

Nec Apostoli verba ad Ephesios scribentis (4), quæ indicata videntur ab Erasmo, *Psallentes, & cantantes in cordibus vestris*, quempiam cogere debent, ut sibi suadeat, Apostolorum ætate cantu dumtaxat *cordis*, non autem *oris* usos fuisse Christianos. Ideo enim Apostolus non meminit *vocis*, sed *cordis* tantùm, quoniam non erat necesse homines admonere, ut *voce* cantarent. Nemo enim proprie sine voce cantat. Admonere autem, ut *corde* psallerent, omnino necesse erat, quia multorum vitium est, ut solis labiis Deum honorent: unde cantare *in cordibus* perinde est, *ac non ore tantum canere*. Par est, ut perfectum omni ex parte obsequium Deo præstantes, non *animo* solum ardentissimis votis, sed & *corpore* clarissima voce, ejus laudes celebremus. Hæc est ratio divinarum Laudum, quæ communibus fidelium votis in Ecclesia celebrantur. Cum autem de privata oratione quam quisque in Ecclesia fundit, res est, aliter statuendum. Submissa enim tacitaque voce orandum est, exemplo Annæ depre-

can-

(1) *Erasmus in Annotationibus.*
(2) *Albertus Pius Carpensis lib. 6. adversùs Erasmum.*
(3) *S. Augustinus Epist. 119. cap. 18.*
(4) *Ad Ephesios cap. 5.*

cantis in Templo *in corde suo*, ut in sacris Litteris habetur; ne scilicet alios eodem in loco orantes quisque suo clamore turbet. *Solo* etiam *corde* is orare dicitur, qui lingua laborat. S. Notherus Balbulus, qui habuit defectum linguæ nitebatur semper corde orare, ut memoriæ prodidit auctor ejus Vitæ (1). Plura non addo. Cantum enim Ecclesiasticum ab hæreticorum calumniis, multa vi solidisque rationibus, eorum etiam cavillationibus in re manifesta protritis, egregie vindicarunt, ejusque vetustissimam consuetudinem perspicuam reddidere Theologi Polemici, aliique Scriptores, præsertim Bunderius a Gandavo (2) Ordinis Prædicatorum, qui claruit anno 1549. in Compendio Concertationum super erroribus sui temporis: etiam Bellarminus (3), Baronius (4), Garzias Loaysa (5), Cardinalis Bona (6), Casalius (7), Thomassinus (8), & Christianus Lupus (9), qui quidem sigillatim probat, Vviclephistas recte ab Ecclesia fuisse damnatos, quòd Ecclesiasticum Cantum proscripserint.

(*d*) *S. Nicetio nel libro de Psalmodiæ bono*. Duo Antistites eodem Nicetii nomine nuncupati, sanctitatis fama illustres, eodem sæculo V. claruere: uterque Ecclesiasticum Cantum in ordinem redegit. Alter Episcopus Lugdunensis (10), qui suæ Ecclesiæ cantum in meliorem formam restituit, & vita functus est anno 573. Alter Archiepiscopus Trevirensis, qui e vivis decessit anno 568. Hic inflexo animi rigore usus in disciplina Ecclesiastica tuenda, satis brevem de bono Psalmodiæ Tractatum conscripsit, quem Nicetæ Dacorum Episcopo diu tributum, Nicetio Trevirensi vindicavit, ediditque Dacherius (11).

§. VIII.

(1) *Ap. Bolland. to. 1. April. ad diem VI.*
(2) *Bunderius cap. 27. de Cantu Ecclesiastico.*
(3) *Bellarmin. de Bon. operib. in partic. lib. 1. c. 16. & 17.*
(4) *Baronius ad An. 60. §. Et si hac.*
(5) *Garsias Loaysa in notis ad Concilium Toletanum IV. A. 633.*
(6) *Bona de divin. Psalmod. cap. 17. §. 2. & Rer. Liturgicar. lib. 1. cap. 25. n. 19.*
(7) *Casalius de Sacr. Veter. christian. Ritibus cap. 44.*
(8) *Thomasin. de Eccles. disciplina par. 1. lib. 2. cap. 73. n. 12.*
(9) *Christianus Lupus ad Can. 75. Trullanum To. 3. pag. 135. & p. 138.*
(10) *Vide Bolland. ad diem XI. April.*
(11) *Dacherius Spicilegii To. 3. Edit. Parisien. in 4. A. 1659.*

§. VIII.

STabilito, che essendo già introdotta la consuetudine del canto figurato e de' musici istrumenti ne' canti Ecclesiastici, non ne sia riprovato, che l'abuso, come anche riflette il Binghamo, benchè Autore eterodosso, *nel tom. 6. delle Origini Ecclesiastiche al lib.* 14. §. 16. succede l'esaminare, quale sia il retto uso, e quale l'abuso. Riconosciamo, che per ciò adempire avressimo bisogno della perizia musica, di cui furono dotati alcuni nostri Santi ed insigni Predecessori [a] Gregorio Magno, i due Leoni II. e IX. e Vittore III. Ma ancorchè della musica protestiamo d'essere affatto ignari, nulladimeno c'ingegneremo d'additarle alcune cose, che abbiamo ricavate dalle Costituzioni d' altri Nostri Predecessori, e da' savj e zelanti Scrittori. E per camminare con ordine, discorreremo in primo luogo di ciò che dee cantarsi nelle Chiese, del modo con cui dee cantarsi, degl' istrumenti musicali proprj della Chiesa, e del suono de' medesimi. Visse Guglielmo Durando nel Pontificato di Nicolò III. ed essendo sino in quel tempo vigente l'uso del canto de' motetti, esso lo riprovò, come può vedersi nel suo Trattato *de Modo generalis Concilii celebrandi, al cap.* 19. *Videtur valde honestum esse, quod cantus indevoti & inordinati motetorum, & simi-*

lium,

lium, *non fierent in Ecclesia*. Dopo il lasso di più d'un secolo fu pubblicata da Giovanni XXII. la sua Decretale, che incomincia *Docta Sanctorum*, fra le Stravaganti comuni, *al tit. de vita & honestate Clericorum*, nella quale si mostra contrario al canto de' motetti: *Motetis vulgaribus nonnunquam inculcant*. Assunto l'esame del canto de' motetti nelle Chiese da' Teologi, il Paludano *nel* 4. *dist.* 15. *quæst.* 5. *artic.* 2. ridusse il canto de' motetti ad una specie di canto teatrale, riprendendo chi li canta: *qui cantant motheta in festis, quia cantus non debet esse tragœdicus*. Parziale de' motetti fu il Suarez *nel tom.* 2. *de Religione lib.* 4. *de Horis Canonicis cap.* 13. *num.* 16. ancorchè fossero composti in lingua volgare, purchè siano gravi e divoti. Porta in prova del suo assunto la pratica di alcune Chiese governate da' saggi Prelati, che non li disapprovano. Ed aggiugne, che se una volta ciaschedun fedele nella Chiesa cantava i divoti inni che avea composti, da questa consuetudine resta giustificata la pratica de' motetti. E prevedendo l'opposizione, che da questo canto resta interrotta la continuazione del canto Ecclesiastico de' Salmi, così ad essa risponde: *Nec interruptio illa, vel mora, quæ tunc fit inter partes alicujus Horæ, reprehensibilis est, quia moraliter veluti continuatur in devotione, quæ per cantum illum excitari intenditur, & ita cantus ille potest censeri veluti dispositio ad sequentia,*

&

& solemnis ac congrua terminatio praecedentium, & ornatus totius Horæ. Il Pontefice Alessandro VII. *nel* 1657. [*b*] fece la sua Costituzione, che incomincia *Piæ sollicitudinis*, ed è *la* 36. fra le sue, in cui avendo ordinato, che nel tempo de' divini Officj, o quando pubblicamente è esposto nelle Chiese il Santissimo Sagramento, non si cantassero chè parole ricavate dal Breviario o (*c*) dal Messale Romano: *in Officiis de proprio vel de communi pro currenti cujusque diei festo, vel Sancti solemnitate præscribuntur*: o pure parole ricavate dalla Sacra Scrittura, o da' Santi Padri, che dovessero però prima essere rivedute ed approvate dalla Congregazione de' Riti, come prosiegue la detta Costituzione, sembrò appovare i motetti composti ed esaminati, come sopra. Fu la Costituzione Alessandrina confermata con Decreto del Venerabile Servo di Dio Innocenzo XI. *sotto il giorno* 3. *di Dicembre* 1678. Ma essendo nata qualche confusione sopra l'intelligenza non meno della Costituzione Alessandrina, che del Decreto confermatorio, la felice memoria d'Innocenzo XII. *sotto il giorno* 20. *d' Agosto* 1692. pubblicò un nuovo Decreto, che è *il* 76. del suo Bollario, in cui ponendo in chiaro il tutto, vietò generalmente il canto di qualunque motetto o composizione; non ammise, che nelle Messe (*d*) oltre il canto del Gloria e del Simbolo, quello dell' Introito, Graduale, o Offertorio cor-

rente, e ne' Vespri le Antifone che occorrono avanti, o dopo il Salmo che si canta, senza una minima alterazione; volendo, che i musici s'uniformino totalmente al Coro (*e*); e che, siccome nel Coro non è permesso l'aggiungere cosa alcuna all' Officio e Messa, così pure ciò sia interdetto e proibito ai musici, e non ammettendo altro, che il canto di qualche motetto cavato dagl'Inni di S. Tommaso, o di Antifone (*f*) registrate nel Breviario e Messale Romano per l'Officio e Messa, che si celebra nella Solennità del Santissimo Sagramento, senza veruna mutazione di parole, quando nella Messa si fa l'elevazione dell' Ostia, o quando si espone alla pubblica vista il Venerabile, per eccitare la divozione de' fedeli.

COMMENTARIUS.

(*a*) R*Iconosciamo, che perciò adempiro, averessimo bisogno della perizia musica, di cui furono dotati alcuni nostri santi ed insigni Predecessori, Gregorio Magno, i due Leoni II. e IX., e Vittore III.* Walafridus Strabo (1) memoriæ prodidit, Summos Pontifices Leonem II. Siculum, Benedictum II. & Sergium I. cantus scientiâ fuisse præstantes. De Gregorio autem III. velutì inauditum quiddam & novum referri, quod omnes Psalmos memoriter tenuerit. Sergius I. & II. Gregorius II. Stephanus III. & Paulus I. a tenera ætate Scholæ Cantorum traditi sunt. Hujus rei testem habemus Scriptorem sub nomine Anastasii, de Vitis Romanorum Ponti-

tifi-

(1). *Walafridus Strabo de Reb. Eccles. cap. 25.*

tificum. Ex his Claudius Jolyus (1) colligit, non solum in cantu, sed etiam in litteris eruditos fuisse, qui Scholæ Cantorum antiquitus adscribebantur.

(*b*) *Il Pontefice Alessandro VII. nel 1657. fece la sua Costituzione, che incomincia Piæ sollicitudinis.* Musico cantui Ecclesiastico ut modum poneret Alexander VII., in examen adduxit musices disciplinam, quæ in Urbis Ecclesiis vigebat. Congregationem idcirco, seu Visitationem instituit anno 1665. in qua Secretarii munere fungebatur Prosper Fagnanus. Latum inde fuit Edictum die 30. Julii anni ejusdem, cujus præcipua capita recenset Sarnellus (2): integrum autem transcripsit Crispinus (3), & in Concilio Romano anni 1725. confirmatum legitur. Quæ cum ita sint, vel hinc solum manifestò constat, quanto studio, quantaque cura præteritis etiam temporibus Romani Pontifices adversus Musicæ Ecclesiasticæ corruptelas egerint. Disciplinæ ab Alexandro VII. restitutæ splendori lucem eripuit, immo obscuritatem & tenebras induxit sive vituperanda Præpositorum Ecclesiis incuria, sive fatalis illa rerum humanarum conditio, ut optima quæque non sint diuturna; sed vix nata, perpetuâ statim oblivione deleantur, atque ab hominum memoria excidant.

(*c*) *Non si cantassero, che parole ricavate dal Breviario, o dal Messale Romano, oppure ricavate dalla Sacra Scrittura, o da' Santi Padri.* Compertum est, exploratumque cuique, olim Episcopo facultatem fuisse hymnos precesque condendi, Ecclesiasticis deinde Officiis inserendas. Sibi enim licere putabant Antistites, novis Orationibus suas Ecclesias instruere; easque pro ratione temporum, prout ipsis magis idoneum videbatur, ad augendam Sacramentorum venerationem, Populique Christiani pietatem, amplificare. Hinc multi Sancti Patres hodie laudantur Hymnorum auctores. Agobardus in libro de Divina Psalmodia stylum acriter distrinxit in quem-

 dam

(1) *Jolyus in Syntagmate de Scholis Episcopal. & Ecclesiast. cap. 13.*
(2) *Sarnelius lib. 1. Epist. 9.*
(3) *Crispinus Visita Pastorale par. 3. §. XI. pag. 884.*

dam Anonymum, qui præter Sacras Scripturas, alia etiam in divinis Officiis eloquia recitari posse autumabat. Probare enim contendit Agobardus in Ecclesiasticis Officiis nihil canendum, quod non sit e Sacris Scripturis depromptum. Eamdem sententiam prodit Lugdunensis Antistes in libro *de Correctione Antiphonarii*, quem suæ Ecclesiæ Cantoribus inscripsit. Ultra æqui rectique metas aliquantulum progressus est Agobardus, cum ex libris Ritualibus proscripsit quæcumque non essent ex Sacræ Scripturæ eloquiis contexta. Etenim Ecclesiastica Officia, quibus Ecclesia fere universa utitur, concinnata sunt, partim ex precationibus, seu Psalmis, & Canticis, partim ex lectionibus piis, per Patres Sacram Scripturam declarantes, editis. His enim alloquitur nos Deus, & nos Deum alloquimur. Laudi quidem dandum erat Ecclesiæ Lugdunensi, quod eum servaret ritum antiquissimum; at non erat vertendum vitio aliis Ecclesiis, quod alia instituta sectarentur. Rodulphus Tungrensis (1), Christianus Lupus (2), & Garzias Loaysa in notis ad Concilium Toletanum IV. celebratum anno 633. suæ eruditionis vires extenderunt ad probandum, jure & merito Ecclesiam in divinis persolvendis Officiis, Sacrarum Scripturarum lectioni alias etiam a Patribus editas adjungere. Ad idem argumentum exornandum se nuper contulit Ludovicus Antonius Muratorius (3), qui rem liturgicam summa cum sui nominis laude pertractavit, & antiquissima Sacramentaria exornavit, jampridem parata & accepta à Josepho Blanchino Oratorii Romani Presbytero, viro, in re præcipuè Ecclesiastica, exquisitâ revera & reconditâ litteratura ornatissimo, quem egregia Opera typis evulgata satis commendant. Cæterùm communi omnium Ecclesiarum voto receptum est, nihil in Ecclesia canendum aut recitandum esse, quod depromptum non sit ex sacris Litteris, aliisve probatissimis scripturis. Ne tamen licentia in abusus deflecteret, Ecclesia Romana aliis etiam justissimis

---

(1) *Rodulphus Tungrensis de Canonum Observantia proposit. XI. & XIII.*
(2) *Christ. Lupus ad Can. 75. Trullanum.*
(3) *Muratori de Liturgia Romana Veteri To. 1. cap. 2. pag. 11. & cap. 6. pag. 66.*

ſimis cauſis adducta, jampridem publicarum precum examen & approbationem ſibi reſervavit. Sic Clemens VIII. (1) novas Litanias, quiſquis earum eſſet auctor, vetuit in Eccleſia recitari.

(*d*) *Non ammiſe, che nelle Meſſe, oltre il canto del Gloria e del Simbolo, quello dell' Introito*. Vulgata quidem, & in omnes fere Eccleſias invecta probataque conſuetudo eſt, ut Symbolum Fidei a muſicorum Choro cum Organo decantetur. Nihilominus ſanctiſſimam noſtræ Fidei profeſſionem in ſolemni Miſſæ celebratione emittendam eſſe a Clericis omnibus, cujuſque generis inſtrumentis, ipſo etiam Organo ſilente, nonnullis Patribus viſum eſt. Concilium Rhemenſe anni 1564., quod cæteroquin Organorum uſum permittit, Symbolum Fidei *vocaliter* decantandum præſcripſit. S. Carolus in tertio Concilio Provinciali ſtatuit: *Symbolum Fidei totum à Choro, non alternatim, Organo canatur*. Congregatio Parochorum Patavii, Organo aliiſque Muſicis Inſtrumentis quieſcentibus, Symbolum canit, teſte Clericato (2).

(*e*) *Volendo, che i Muſici s' uniformino totalmente al Coro*. Optandum eſſet, ut Muſici, quemadmodum ad exemplum canentium in Choro in eo ſe componunt, quòd præter hymnos preceſque in libris Ritualibus præſcriptas, aliud quidpiam cantare prohibentur; ita etiam Clericorum more, dum divinas Laudes effundunt, Clericales veſtes & ſuperpellicea induerent. Ita ſtatuit S. Carolus in primo Mediolanenſi Concilio (3). Hoc ipſum Romæ, ſumma cum Eccleſiarum Baſilicarum laude, & gratâ populorum ad eas confluentium admurmuratione ac plauſu, ſervari videmus. Nonnullis Urbis Venetæ, & Patavinæ Eccleſiis hoc etiam laudis accedit, quod Muſici, qui laicorum numero accenſentur, & ſæculari habitu incedere alias ſolent, Clericales veſtes ſeu ſuperpelliceum ſuperinducunt (4), cum Cantorum munere in illis funguntur.

(*f*) Non

(1) *Conſtitut. 122. Clementis VIII.*
(2) *Clericatus de Miſſa Sacriſic. deciſ. 37. n. 38.*
(3) *Par. 2. tit. 51 de Muſica & Cantoribus.*
(4) *Clericat. de Sacriſic. Miſſæ deciſ. 49. n. 60.*

(*f*) *Non ammettendo altro, che il Cantico di qualche mottetto, cavato dagl' Inni di S. Tomaso, e di Antifone registrate nel Breviario o Messale Romano.* Si præter ea, quæ in Breviario & in Missali Romano descripta sunt, aliud quidquam, etiamsi sit sacrum, Musicis canere non licet; potiori jure ab eorum Choro sæcularia cantica proscripta censentur. Gregorius Cedrenus (1) Theophylacto Patriarchæ C. P. culpæ notam inurit, quod in Ecclesiam id genus Cantica introduxerit. Abusum eumdem, sæculo XV. vigentem, Concilium Basileense sibi curandum duxit radicitus evellere; sanxitque, *ne in Ecclesiis cantilenæ sæculares admiscerentur*.

§. IX.

POsto sistema ai motetti, non può negarsi, che non si sia fatto qualche passo per tener lontano dalle Chiese il canto teatrale. Ma è d' uopo il confessare, che ciò non basta per l' intento; potendosi cantare, ed anche cantandosi il Gloria, il Simbolo, l' Introito, il Graduale, l' Offertorio, e quanto si può lecitamente cantare nelle Messe e ne' Vespri, giusta ciò che poc' anzi si è detto, con canto da teatro. Il gran Vescovo Guglielmo Lindano *nella sua Panoplia Evangelica al lib.* 4. *cap.* 78. non è contrario alla musica delle Chiese; ma disapprova le tante repetizioni (*a*), la confusione delle voci; e propone, che nella Chiesa si adopri un' altra musica adattata alle cose che si cantano: *Quamquam non me fugiat, quibusdam musicam*

cum

(1) *Cedrenus hist. cap.* 9.

eum organis & musicis rectiùs videri retinendam; quibus equidem perlibenter assentiar, si unà pro isto musices genere, quod nunc passim Ecclesias occupat, aliud introducatur, & gravius, & rebus ipsis convenientius; & si non, ut oportet, pronunciationi quàm cantui vicinius, saltem rebus, quæ canuntur, aptius atque accommodatius. Il Drexellio nella sua Opera *della Rettorica celeste al libr. 1. cap. 5.* così al nostro proposito esclama: *Hic pace vestra dixerim, o Musici, nunc Templis cantandi genus dominatur novum, sed exorbitans, concisum, saltatorium, & parum profectò religiosum, theatro aut choreis convenientius quàm Templo. Artificium quærimus, & perdimus priscum precandi ac cantandi studium. Curiositati consulimus, sed reverà negligimus pietatem. Quid enim novitia hæc & tripudians cantandi ratio, nisi comœdia est, in qua cantores velut actores sunt, quorum modo unus prodit, modò duo, modò simul prodeunt omnes, & modulatis vocibus colloquuntur, mox iterum unus triumphat solus, cæteris brevi secuturis*. Il moderno Benedetto Girolamo Feijo, Maestro Generale dell' Ordine di S. Benedetto di Spagna, *nel suo Teatro Critico universale al discorſ.* 14. addita coi fondamenti delle note musicali il modo, con cui può e dee ridursi la musica della Chiesa al vero suo stato, in tutto e per tutto differente dalla musica de' teatri. Ma Noi qui ci contenteremo d' insinuare colla scorta de' sagri Concilj, e di

ap-

approvati Autori, che, se la musica de' teatri, per quanto ci vien riferito, è diretta in un modo, che chi la sente, gode la melodia, gusta il metallo della voce, si compiace dell' arte; ma non intende le parole; tutto il contrario dee succedere nella musica della Chiesa, *(b)* che essendo introdotta per elevare gli uomini a Dio (*c*), come dice S. Isidoro *nel lib.* 1. *de Ecclesiasticis Officiis al cap.* 5.: *Psalterium idcirco cum melodia cantilenarum suavium ab Ecclesia frequentatur, quò faciliùs animi ad compunctionem flectantur*; ciò non può ottenersi, se non s' intendono le parole. Nel Concilio Cameracense *del* 1565. *al tit.* 6. *cap.* 4. *nel tom.* 10. della Collezione dell' Arduino *alla pag.* 582. così viene stabilito: *Cæterùm quæ in Choro cani debent ad instructionem, ea canantur voce, ut intelligantur mente*. Nel Concilio primo di Milano, tenuto *l' anno* 1565. *part.* 2. *num.* 51. nella sopraddetta Collezione *pag.* 687. così si legge: *In divinis Officiis, aut omnino in Ecclesiis nec profana cantica sonive, nec in sacris canticis molles flexiones, voces magis gutture oppressæ, quàm ore expressæ, aut denique lasciva ulla canendi ratio adhibeatur. Cantus & soni graves sint, pii ac distincti, ac Domui Dei ac divinis laudibus accomodati, ut simul & verba intelligantur, & ad pietatem auditores excitentur*. Grave è in tal proposito il ragionamento de' Padri radunati nel Concilio Toletano

te-

tenuto *l'anno* 1566. *all' Azione* 3. *cap.* 2. nella citata Collezione *pag.* 1164. *Cùm ea, quæ in Ecclesiis cantantur ad Dei laudem celebrandam eo debeant cantari modo, quo populi intelligentia, quantum fieri possit, erudiri valeat, & religiosa pietatis ac devotionis moderatione, piorum auditorum mentes ad Divinæ Majestatis cultum, & cœlestia desideria excitari queant; caveant Episcopi, ne, dum in chorum musicorum modulos, vocum omnis generis discrimine confusos, admittunt, Psalmorum, & aliorum, quæ cantari solent, verba obscurentur, ac simul strepitu incondito sensus sepeliatur. Sic denique musicam, quæ organica dicitur, retineant, ut eorum, quæ cantantur, verba & intelligi possint, & potius pronunciatione, quàm curiosis modulis, audientium animi divinis laudibus afficiantur.* Il che giustifica i lamenti del sopraccitato Vescovo Lindano *nel luogo allegato*: *Non enim nunc suo cantu Musici auditorum animos tam ad pietatis cultum, cœlestiaque excitant desideria, quàm avocant, avertunt, alienant. Scio enim aliquando divinis me interfuisse Laudibus, cùm vel attentissimus auscultarem ecquid forte psalleretur, ne unum quidem potuisse intelligere verbum: ita erant omnia syllabarum repetitionibus commixta, vocibus confusa, clamoribus potius horridulis & incondito boatu, quàm cantu, obscurata*. Giustifica il pio desiderio, e la savia esortazione, che si fa ai Musici dal Drexellio *nel luogo ci-*

tato. Reviviscat, obsecro, saltem aliquid priscæ religiositatis in sacra musica. Quod si cordi est & curæ divinus honor, hoc agite viri, hoc laborate, ut quæ cantantur verba, simul etiam intelligantur. Quid enim mihi varius in Templo sonus, quid multiplex concentus, si desit ei nucleus, si sensum & verba, quæ concentu sunt instillanda, percipere nequeam? E giustifica finalmente l'enfatico discorso, che fece il Cardinale Domenico Capranica al Sommo Pontefice Nicolò V. dopo che aveva assistito ad una sacra funzione, ed ai divini Officj cantati in musica, senza che ne avesse inteso le parole; qual risposta può leggersi nel Poggio nella Vita del detto Cardinale appresso il Baluzio *al Lib.* 3. *Miscell.* §. 18. *pag.* 289. Il gran Padre (*d*) S. Agostino *nel lib.* 9. *delle Confessioni al cap.* 6. attesta, che, sentendo cantare soavemente gl' inni nella Chiesa, piangeva dirottamente: *Quantum flevi in hymnis & canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquebatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat. Inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis.* Ma poi essendogli venuto scrupolo (*e*) del gran diletto, che provava sentendo cantare gl' inni nelle Chiese, e portandolo la severità a disapprovare il detto canto, ritornò nel primo pensiere d'approvarlo, per motivo che l'animo suo si commo-

mo-

moveva, non dal canto, ma dalle parole accompagnate col canto, come può vederſi *nel lib.* 10. *delle Confeſſioni al cap.* 33.: *Veruntamen cùm reminiſcor lacrymas meas, quas ſudi ad cantus Eccleſiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, & nunc ipſo quod movear, non cantu, ſed rebus, quæ cantantur, cum liquida voce & convenientiſſima modulatione cantantur, magnam inſtituti hujus utilitatem rurſus agnoſco.* Piangeva S. Agoſtino di tenerezza, ſentendo cantare nelle Chieſe, e ben intendendo le parole accompagnate dal canto. Piangerebbe forſe ancor oggidì, ſe ſentiſſe qualcheduna delle muſiche delle Chieſe: ma non piangerebbe per tenerezza; piangerebbe per dolore di ſentire bensì il canto, ma di non intenderne le parole.

COMMENTARIUS.

(*a*) D*Iſapprova le tante repetizioni.* Repetitus eorumdem verſuum ſeu verborum concentus, non ſolum mæſtorum animos non recreat, quod eſt Muſicæ officium, ſed etiam alacribus nimietate ſua faſtidium importat, ait, Radulphus Flaviacenſis (1).

(*b*) *Tutto il contrario dee ſuccedere nella Muſica delle Chieſe.* Cum inter Eccleſiaſticam, & theatralem muſicam longum latumque diſcrimen deprehendatur; profecto, ſi Muſici divina Eloquia in Eccleſia cantantes, dulcioribus modulis præter Religionis gravitatem, vocem frangant, immodeſta levi-

(1) *Radulphus Flaviacenſis in Leviti. lib.* 17. *cap.* 5.

levitate utantur, aut liberiùs, quàm par est, exultent: si tinnulis fucataque nimium arte laborantes, hominibus plusquam Deo placere studeant; Paganorum, non Christianorum Ritus se consectari intelligant. *Absit*, inquit Amalarius (1), *ut Musica vigorem Christiani animi in mollitiem caducam possit convertere, quod genus etiam ipsi Gentiles vitabant*. Petulans nimiaque fractio vocis animum frangit, teste Dionysio Cartusiano (2): nec minus crispatio crinium in maribus, & corrugatio vestium in mulieribus reprehensioni obnoxia sunt, quàm fractio vocis in Cantantibus. Recte proinde Rabanus Maurus (3) ad Dei Laudes celebrandas vocem postulat, *quæ habeat melodiam sanctæ religioni congruentem: non quæ tragicam exclamet artem, sed quæ Christianam simplicitatem in ipsa modulatione demonstret: neque quæ musico gestu, vel theatrali arte redoleat, sed quæ compunctionem magis audientibus faciat*. In universum, si musici monito Sancti Ambrosii animum serio adjicerent, tota Musices disciplina ad optatam emendationem statim esset restituta. Apta quadam, & rotunda verborum conclusione comprehendit Sanctissimus Doctor, quæ fusius a nobis sparsim dicuntur. *In ipso canendi genere* (4), inquit, *prima disciplina, verecundia est*. Non sui ipsius ostentatio, sed divini cultus obsequium, & Ecclesiæ decor, canentium animo obversetur. Cum omnis ejusmodi causa a Musicis plerumque ducatur, futura est populi ædificatio aut offensio, quam ipsi facient.

(c) *Essendo introdotta per elevare gli uomini a Dio..... ciò non può ottenersi se non s' intendono le parole*. Cantum Ecclesiasticum, musicis Instrumentis attemperatum ad pietatem excitandam plurimum valere, alio loco adnotavimus. His ad cælestium amorem & contemplationem statim se raptos nonnulli, experientiâ magistrâ, cognoverunt. S. Ambertus Ar-

(1) *Amalarius de Eccles. Offic. lib. 3. cap. 11.*
(2) *Dionysius Cartusian. in opusculo de Vita Ecclesiastica.*
(3) *Rabanus Maurus de Instit. Cleric. lib. 2. cap. 48. de Psalmis.*
(4) *S. Ambrosius lib. 1. cap. 18.*

Archiepiscopus Rhotomagensis (1), cum diversa musicæ artis instrumenta chordis & tibiis personantia audiret, mente statim assurgebat in Deum, eumque collaudabat, quòd tantam mortalibus præberet industriam, ut ex his nonnulli peritia artis ac suavitate cantilenæ, aliorum animos ad cælestia traherent. Sed plurima in hanc rem sunt exempla, quæ facile omnes norunt.

Quod autem nunc divina Cantica amore sapientiæ plerumque non afficiant auditores, id, cum ad alias causas referendum est, tum præcipue Musicorum culpæ adscribendum videtur. Hi enim cum Psalmos concinunt, cohibentes verba inter dentes, boatu sepellientes aut exilitate vocis vix emittentes, non communi, *sed peregrina lingua* Cantica divina proferunt. *Peregrinam* linguam, illam dico, cujus sonus cum auditur, nec verba, nec sensus percipitur. *Barbaram* jure & merito potius appellares. Nam ex Apostolo (2) *si nescicro virtutem vocis, ero ei, cui loquor, Barbarus; & qui loquitur mihi, Barbarus*. Quin, si Musicorum voces, syllabas elidentium, horridisque clamoribus confundentium, psittacorum voces diceres, nullus propterea tibi jure succenseat; cum hujus sententiæ Sanctum Augustinum proferre possis auctorem. *Psallentes* (3) inquit, *quæ proferimus, ut humano more, non quasi avium voce cantamus. Nam & Meruli, & Psittaci, & Corvi, & Picæ, & hujusmodi volucres, sæpe ab hominibus docentur sonare, quæ nesciunt. Scienter autem cantare, naturæ hominis divina voluntate concessum est: quod & ipse Psalmista commendat. PSALLAM, ET INTELLIGAM.* Radulphus Flaviacensis (4) Musicos vana garrulitate perstrepentes alloquitur, & luculentissimo sermone ferit, quod suo psallendi modo in auditorum pectora pietatem non influant, sed vanam curiositatem inducant: Ait. *Vos: aerem istum verbis im-*

(1) *Belland. to. 2. Februarii ad diem IX.*
(2) *Ad Corinth. cap. 14. v. 11.*
(3) *S. Augustin. in Ps. 18. Enarrat. 2.*
(4) *Radulphus Flaviacens. in Levitic. lib. 17. c. 4.*

impletis, corde vacui. Cantica omnia divina sine sensu percurritis, & cum multis labor in vestro sit, anima tamen vestra fraudatur. Vestra quippe Psalmodia nec spiritualem affectum germinat, nec sacræ meditationis farinam creat. Has ob causas Eunuchos e Choro dejici optabat Gandentium Præsul Willelmus Lindanus (1). Ad vitiosam hujusmodi Psalmodiam emendandam, rotundum ac sonorum verborum sonitum edendum esse, Sancti Patres inculcarunt. S. Bernardus (2) tam clare dilucideque verba pronuncianda esse monet, *ut Cantus sensum litteræ non evacuet, sed fœcundet*. Rationem ducit a jactura spiritualis gratiæ, quam patitur, qui canentis verba auribus non excipit: *Non est levis jactura gratiæ spiritualis, levitate cantus abduci a sensuum utilitate, & plus sinuandis intendere vocibus, quàm insinuandis verbis*. S. Fulgentius, plene pronunciandi curam suis Clericis commendavit. Aquisgranensis sub Ludovico Pio Synodus distinctum atque sonorum cantum postulat a Cantoribus. Id ipsum & Patres apud Theodonis Villam in Capitulari edito anno 805. decreverunt. Sed & illustres artis musicæ Scriptores, rem ad ejus normam accuratè expendentes, non vanum garritum, inutilemque vocum strepitum, sed claram distinctamque verborum pronùnciationem à Musicis postulant. *Ars cantandi*, optimè Bannius (3), *est lectio, seu pronunciatio modulationis singularum vocum, ex signis sonituum notulis descriptorum, facta. Hanc claram, distinctam, fluidam vocis amænitate, & concinnata verborum & sonituum recitatione esse oportet, ut oratoris effectum sortiatur*. Oratoris officium est, non docere solum, sed delectare, & movere auditorum animos. Delectare suavitatis est: movere seu flectere, victoriæ. Atque hic demum est verissimus eloquentiæ & musicæ triumphus. Numquid ad optatos exitus sua consilia perducent orator & musicus, cum verborum tinnitum, non verba ipsa, auditores auribus per-

(1) *Lindanus Panoplia Evangel. lib. 4. cap. 78.*
(2) *S. Bernard. Ep. 312.*
(3) *Bannius loc. cit. cap. 16.*

percipiunt? An potius probanda sententia sapientissimi Cardinalis Dominici Capranica (1), qui vocabulo usus nimis aculeato, quoddam Musicorum Collegium videri sibi dixit *sacculum porcellis plenum*, quòd *clamantium strepitus audiretur, sed nihil ex eo percipi posset?* Polydorus Virgilius (2) in vitia Musicorum latius excurrit, quod, elisis verbis, voce perstrepunt in Ecclesia. Auditorum etiam levitatem carpit, qui melodicæ cantus suavitati indulgentes, de vi verborum nihil curant. Longior quidem est locus, escribendus tamen. *Hodie* (inquit) *nihilo plus e republica nostra esse apparet, quando Cantores nostri ita in Templis constrepunt, ut nihil præter vocem audiatur; & qui intersunt, ejusmodi vocum concentu, quo eorum aures maxime calent, contenti, de vi verborum minime curant. Unde eo ventum est, ut apud vulgus omnis fere divini cultus ratio in istis Cantoribus sita esse videatur, quos bona pars populi, ut audiat, in sacras Ædes velut in Theatrum concurrit, eos pretio conducit, eos fovet, eos denique solos domui Dei ornamento esse existimat; tanto molliores & delicatiores in cantu flexiones, & ficlæ voculæ vulgus magis delectant, quàm certæ, & planæ; ac ei gratior est sonus, qui tremulo e gutture funditur, quàm qui cum gravitate editur.* Fieri nihilominus potest, & plerumque contingere fertur, ut tales Musici apud parum peritos rerum judices maximam gratiam aucupentur.

(d) *Il Gran Padre S. Agostino attesta, che sentendo cantare soavemente gl' Inni nella Chiesa, piangeva dirottamente*. Etsi virum Christianum non modulatio vocis, sed divina verba commovere debeant, contingit tamen aliquando, ut ex canentis modulatione cordis compunctio nascatur. Compertum est, multos cantus suavitate commotos, spirituque contritionis abreptos, in uberes lacrymas erupisse, ex quo non verborum, sed Psallentium jucundissima dulcedo eorum animos per-

(1) *Baptista Poggius laudatus in hac Epistola, in vita Cardinalis Dominici Capranica, apud Baluzium lib. 1. Miscellan. pag. 289.*
(2) *Polydorus Virgilius de Rerum Inventor. lib. 6. c. 8.*

pervaserit. S. Adelardus Abbas Corbejensis (1), cum dulciorem musicam inter divina Officia audiret, a lacrymis temperare non poterat. Dulcedo forte cælestis Sanctos Viros, in divinorum Eloquiorum sensum introspicientes, in uberrimas lacrymas solvebat.

(e) *Essendogli venuto scrupolo dal gran diletto, che provava sentendo cantare gl' Inni nelle Chiese; e portandolo la severità a disapprovare il detto canto, ritornò nel primo pensiere d' approvarlo per il motivo, che l' animo suo si commoveva non dal canto, ma dalle parole accompagnate col canto.* Quàm proni sint homines ad cantum, quantaque voluptate ob armonicam modulationem afficiantur, satis superque compertum est. Minimum, ac pene nullum intervallum inter suavem modulationem, & aurium delectationem interjacet. S. Joannes Chrysostomus (2), suos auditores hortaturus ad Cantum, Orationem ducit ab hominis natura, quæ usque adeo Canticis & Carminibus delectatur, tantamque cum eis habet necessitudinem, ut vel infantes, ab uberibus pendentes, si fleant, ea ratione sopiantur. Hac agendi arte Viri sanctissimi ab illecebris mundi ad pietatem nonnullos traduxerunt. Meminit Beda (3) Monachi Angli, qui cælesti quodam afflatu excitatus, extemporanea fundebat carmina de rebus ad Religionem spectantibus; eaque ipsemet modulabatur tanto pietatis sensu, ut eo quidam deliniti, sæculo nuncium remitterent, & ad Christi castra convolarent. S. Ladislaus, ex Ordine Minorum concionator celeberrimus, piis cantilenis delectatus, hymnos & carmina (4) certis ligata numeris, & rhytmico concentu conclusa, pietatis ardore, divinique amoris dulcedine condita, latino & vernaculo idiomate digessit; eaque in Ecclesiis ante & post conciones, & in scholis cani & addisci curavit. Mirum, quanta inde pietate populus fuerit inflammatus, quantoque ardore ad rerum spiritualium dulcedinem commotus.

(1) *Bolland. To. 1. Januarii, ad diem 11.*
(2) *S. Jo. Chrysostomus in ps. 41. Vide etiam homil. in ps. 134.*
(3) *Beda hist. Anglic. l. 4. c. 24.*
(4) *Bolland. To. 1. Maii ad diem IV.*

tus. Auctor ejus vitæ rem istam prædicat *optimam inventu, sanctam successu, eventu etiam fructuosam & utilem*. Sic enim illectus populus, plura pietatis officia exhibebat. Exploratum namque est, cantilenas, auribus licèt raro exceptas, memoriæ magis inhærere, quàm prosas sæpius repetitas. S. Adalbertus Pragensis (1), ut Polonos ad Christum traduceret, Fideique dogmatibus facilius sensimque imbueret, suavissimas cantilenas Fidei mysteriis immixtas confecit, quas omnium ordinum turbæ canora voce recitabant.

Cum itaque naturali quadam ratione Cantus animos hominum lætitia & gaudio afficiat, nil mirum videri debet, si Sanctus Augustinus, cum suæ conversionis primordiis Mediolani versaretur, & Psalmorum cantui interesset, fateatur se varios pietatis sensuumque motus ea de causa expertum fuisse. Adduci prima fronte non potuit ad laudandum, neque ad rejiciendum cantum melodicum, qui contrarios hosce effectus parebat. Tandem pro cantu pronunciat, hac tamen conditione adjecta: *cum res liquida voce, & convenientissima modulatione cantantur*. Et mox: *Ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat*. Ad quod præcipue intendens S. Philippus Nerius, almæ hujus nostræ Urbis Apostolus jure meritoque nuncupatus, ejus potissimum generis musicam in Oratorii sui Congregatione tanta cum laude, tantoque cum audientium fructu exercitam voluit, ut nostris etiam temporibus experientia docti fateri debeamus, quod infirmior animus eorum, qui in Ecclesia S. Mariæ in Vallicella divinis Laudibus, musicis numeris attemperatis, intersunt, per oblectamenta aurium in affectum pietatis assurgunt.

§. X.

AL canto succede il suono dell' organo e degli altri strumenti musicali già introdotti nelle Chiese, (*a*) come di sopra si è detto:

Q

(1) *Belland. ibidem*.

to : e di questi pure è d' uopo il dire qualche cosa ; perchè se il canto non deve essere teatrale, non meno lo deve essere il suono. Non avevano bisogno gli Ebrei di questa indagine, cioè di stabilire differenze fra il canto ed il suono de' teatri, e quello del Tempio ; risultando bensì dalle Divine Scritture l' uso del canto e degli strumenti nel Tempio ; ma non già ne' teatri, come ben riflette il Calmet nella sua Dissertazione *sopra la musica degli Ebrei*. Noi bensì abbiamo bisogno di stabilirne la differenza, adoprandosi il canto figurato col suono degl' istrumenti, tanto ne' teatri, quanto nelle Chiese: ed essendoci ingegnati di stabilirla nel canto, ora procureremo di far lo stesso nel suono. E per camminare con ordine, discorreremo degli strumenti, che possono ammettersi nelle musiche delle Chiese, del loro suono che accompagna il canto, e del suono disgiunto dal canto, che è lo stesso che dire delle sinfonie.

COMMENTARIUS.

(a) AL *Canto succede il suono dell' Organo, e degli altri stromenti musicali già introdotti nelle Chiese*. Organorum vetustatem produnt testimonia, tum Venantii Fortunati, qui anno 570. florebat; tum S. Augustini, qui Organorum, quæ follibus inflantur, meminit ; tum Aurelii Prudentii, qui in Apotheosi adversus Judæos, Organa, quæ disparibus calamis constabant, carmine laudat. Ad Ecclesiasticum cul-

cultum Organa traducta fuisse dicuntur, dum Romanam Cathedram tenebat Vitalianus, qui Pontificatum obtinuit anno 657. Vide quæ diximus supra *ad § V. litt b. pag. 89.* Organa fuisse Ecclesiæ Veronensi Carolo Magno imperante, docent aliquot Instrumenta descripta ab Ughellio. Cl. Vir Scipio Maffæus (1), præclara eruditione ornatissimus, qui ad illustrandam eam amplissimam Urbem, tot egregia monumenta tenebris erepta evulgavit, Organi in ea usum à remotiore Longobardorum & Gothorum ætate repetit. Sæculo VIII. Organis & Organistis Romanæ Ecclesiæ adeo erant instructæ, ut Cantores Romani in Galliam migrantes, auctore Monacho Engolismensi (2), Gallos *in arte organandi* instituerint. At labente sæculo IX. urbs Roma optimis Organis, & Organistis caruisse videtur. Siquidem Joannes VIII. Annonem Episcopum Frisingensem rogat, *ut optimum Organum cum artifice, qui hoc moderari & facere ad omnem modulationis efficaciam possit ad instructionem musicæ disciplinæ, sibi aut deferat, aut mittat.* Organorum usum in Ecclesiis commendant Concilia quamplurima, & Auctores quotquot ritus Ecclesiasticos exornare aggressi sunt. Ratum etiam eum habet Franciscus Burmannus (3), licet a recto Fidei dogmate alienus; quòd utilem in cantu publico dirigendo inflammandoque operam conferant organa musica, *ut quotidiano Ecclesiarum nostratium*, ait, *experimento constat.*

De Organorum pulsatione in Monachorum Cænobiis, non ingratum futurum arbitror, si aliqua adjiciam. Sæculo X. Monachi Angli musicis Organis assueverant. Horum tamen usum probatum non fuisse omnibus Monachis labente sæculo XI. ex veteribus monumentis collegit laudatissimus Mabillonius (4). Nonnulla statuta a Congregationibus Ordinis Sancti Benedicti lata sunt, quibus sapientissimi Patres Organorum aliorumque Instrumentorum strepitum in Ecclesiis severissime

Q 2 probi-

(1) *Verona illustrata to: 1. lib. XI. pag 674.*
(2) *Monachus Engolismensis in Vita Caroli M. apud Duchesne to: 2. pag. 25.*
(3) *Burmannus in Synopsi Theolog. Christ. par. 2. lib. 7. cap. 17. num. 13.*
(4) *Mabillon. Annal. Benedictin. to: 2. ad an. 757. pag. 161. n. 29.*

prohibuerunt. Quin Monachis ipsis vetitum, ne figuratum cantum aut ediscerent, aut docerent. Tradit hæc Edmundus Martene (1); qui etiam censet in Gallicanis Monachorum Ecclesiis *non visa fuisse Organa ante trecentos, aut ad summum ante quadringentos annos*.

Hodiernos Monachorum mores in examen adducit Mabillonius (2). In nonnullis Benedictinorum Ecclesiis Organorum pulsationem receptam esse scribit, non in omnibus; nec deesse addit hoc ævo pios viros, quibus ea minime probatur: alios tamen media incedentes via, existimare, tolleranda esse organa, ubi jam sunt, non inducenda ubi non sunt.

§. XI.

Quanto agli strumenti, che possono ammettersi nelle Chiese, il sopraccitato Benedetto Girolamo Feijoo *nell' allegato disc.* 14. §. 11. *num.* 43. ammette gli organi, ammette altri strumenti; ma vorrebbe banditi i violini, perchè le loro arcate quantunque armoniose, sono strilli, che eccitano ne' nostri spiriti una vivezza quasi puerile, e lontana molto da quella decorosa e savia attenzione, che si deve a i nostri sacri Misterj. Il Bauldry *nel Manuale delle sacre Cerimonie par.* 1. *cap.* 8. *num.* 14. non vorrebbe nelle Chiese coll' organo, chè le trombe e gli strumenti da fiato: *Nec alia instrumenta musicalia cum organo pulsentur, nisi tubæ, tibiæ, aut cornua*. Per lo contrario i Padri del primo Concilio Provincia-

(1) Martene in Regul. S. Benedicti ad cap. 19.
(2) Mabillon. ibid.

ciale di Milano sotto S. Carlo Borromeo *nel tit. de Musica & Cantoribus*, bandiscono dalla Chiesa nominatamente gl'istrumenti da fiato: *Organo tantùm in Ecclesia locus sit: tibiæ, cornua, & reliqua musica instrumenta excludantur*. Non abbiamo tralasciato di ricercare il consiglio in Roma, e fuori di Roma, d' uomini assennati, ed insigni Maestri di Cappella: e coerentemente al loro consiglio, quando nelle sue Chiese sia introdotto l' uso degli strumenti, non ammetterà coll'organo, altro che violini, violoncelli, fagotti, viole, e violini, che servono per rinforzo maggiore di quelli che cantano; e bandirà i timpani, (*a*) i corni da caccia, le trombe, gli oboè, i flauti, i flautini, i salterj moderni, i mandolini, e simili istrumenti, che non servono, che per rendere la musica teatrale. Quanto all' uso de' sopraddetti permessi (*b*) strumenti, altro non sappiamo additarle, se non che, dovendosi adoprare per ravvivare maggiormente il canto e la parola, eccitando in questa maniera l' interiore affetto verso Dio, come bene riflette il Valenza *nel tom. 3. sopra la 2. 2. di S. Tommaso disput. 6. quæst. 9. punct. unic.* ove discorrendo dell' utilità della musica e degli strumenti musicali nelle Chiese, così scrive: *Ad excitandum interiorem affectum tum proprium, tum etiam aliorum, præsertim vulgarium, qui interdum adeo infirmi sunt, ut non modò vocum cantu, sed etiam*

er-

organis, & *musicis instrumentis ad sensum rerum spiritualium concitandi sunt*: ogni qual volta non lasciano, come pur troppo oggi si pratica, libero l'adito, che ai trilli del musico, ed opprimono e seppelliscono le parole di chi canta, l'uso loro non solo resta inutile, ma ancora riprovato. Il Pontefice Giovanni XXII. nella citata sua Estravagante *Docta Sanctorum*, fra gli abusi della musica delle Chiese annovera il seguente: *Melodiam hocqueti intersecant*: cioè coi singhiozzi, giusta ciò che Carlo du Fresne nel suo Glossario addita, che è lo stesso che dire coi trilli. Il gran Vescovo poi Lindano *nel luogo citato* non lascia d'inveire contra l'abuso d'opprimere col suono le parole. *Tubarum clangore, cornutorum stridore, alioque strepitu vario, ne quid prætermittere videantur, quod cantici verba semel obscuret, sensumque sepeliat & obruat*. Il pio e dotto Cardinal Bona nel più volte citato Trattato *de Divina Psalmodia al cap.* 17. §. 2. *num.* 5. così scrive al nostro proposito: *Desino, si prius admonuero Ecclesiasticos cantores, ne ad usum illicitæ voluptatis assumant, quod Sancti Patres ad effectum pietatis instituerunt. Talis enim debet esse sonus, tam gravis, tam moderatus, ut non totum animum ad sui rapiat oblectationem; sed eorum, quæ cantantur, sensui, & pietatis affectui majorem relinquant portionem*. Finalmente, quanto alle sinfonie, ove l'uso sia intro-

troppo, potranno tollerarsi, purchè siano gravi, e colla loro lunghezza non rechino noja o grave incomodo a quelli, che sono nel Coro, o assistono all' Altare ne' Vespri e nelle Messe. Parla di queste sinfonie il Suarez *nel cit. tom. 2. de Religione al lib.* 4. *cap.* 13. *num.* 17.: *Unde etiam intelligitur, non esse per se damnabilem usum intermiscendi in Divinis Officiis sonum organorum sine ullo cantu, solum cum suavitate musicæ instrumentorum, ut fit interdum in Missa solemni, vel in Horis Canonicis inter Psalmos; quia tunc ille sonus non est pars Officii, & fit ad solemnitatem & reverentiam ipsius Officii, & ad levandos animos fidelium, ut facilius ad devotionem assurgant, seu disponantur. Quamvis autem ad illum sonum nihil voce cantetur, oportet, ut sonus ipse gravis sit & aptus adexcitandam devotionem* — non potendosi però, nè dovendosi tralasciare di suggerire, esser cosa malfatta, e non tollerabile, (*c*) che in alcuni giorni dell'anno si facciano sinfonie, si facciano musiche suntuose ne' sacri Tempj, che per lo più non sono adattate a que' sacri Misterj, che la Chiesa in que' tempi propone alla venerazione de' suoi fedeli. Esclama con molto zelo il più volte nominato Maestro Generale dell' Ordine di S. Benedetto di Spagna *nell' allegato discorso* 14. *al* § 9. contra le arie e recitativi, che pur troppo alle volte si sentono nelle musiche della Chiesa nelle Lamentazioni, che si

can-

cantano nella Settimana Santa, nelle quali ora si piange la desolazione di Gerusalemme per gli Caldei, ora la strage del Mondo per gli peccati, or l'afflizione della Chiesa militante nelle persecuzioni, or l'angustia del nostro Redentore ne' suoi martirj. Nel Pontificato del nostro Santo Predecessore Pio V. (*d*) era la Chiesa di Lucca governata da Alessandro Vescovo molto zelante dell'Ecclesiastica disciplina. Avea questi osservato, che nella Settimana Santa si facevano nelle Chiese musiche solennissime con isciegliere bravi professori di canto e di suono, il che non era compatibile colla mestizia praticata in que' giorni nelle sacre Funzioni, oltre gli scandali, che pur troppo seguivano pel gran concorso delle persone dell' uno e dell'altro sesso. Publicò il Vescovo un Editto proibitivo, e che comprendeva tutta la Settimana Santa, incominciando dalla Domenica delle Palme, e che anche s'estendeva ai tre giorni di Pasqua. Pretesero gli esenti dalla di lui ordinaria Giurisdizione di non restar obbligati dal detto Editto: ed avendo il Vescovo fatto ricorso al sopraddetto Sommo Pontefice S. Pio V. questi in un suo Breve spedito *ai* 4. *di Aprile del* 1571. dopo aver nel proemio deplorata la cecità degli uomini, che non solo ne' giorni sacri, ma anche in quelli, ne' quali specialmente si celebra la memoria della Passione di Gesù Cristo, si lasciano trasportare dal pia-

ce-

cere del Mondo, e mettono da parte la pietà e la purità della mente: *Quod cum in omnibus ſacris temporibus, tum in eo præcipuè cavendum vitandumque eſt, quod Dominicæ Paſſionis memoriæ recolendæ ab eadem Eccleſia ſtatutum aſſignatumque fuit, in quo ipſo tempore maximè decet omnes Chriſtifideles tota mente ad contemplandum tale tantumque Redemptoris noſtri beneficium converſos, ſe ipſos ab omni cordis ſenſuſque impuritate immunes liberoſque præſtare*: riferiſce l' abuſo introdotto in Lucca di fare ſcelta nella Settimana Santa di bravi muſici, ed unione d'ogni ſorta di ſtrumenti: *Nuper non ſine magno animi noſtri dolore intelleximus, in iſta Civitate, cujus Epiſcopatum geris, abuſum quemdam valde deteſtabilem irrepſiſſe, exquiſitiſſimas omnis vocum inſtrumentorumque generis muſicas in Eccleſiis per Hebdomadam Sanctam adhibendi; ad quas potius, quàm ad divina Officia audienda, omni utriuſque ſexus juventute magna frequentia cupidiſſimè confluente, gravia peccata, nec minora ſcandala committi, experientia comprobatum eſt*: commenda l' Editto del Veſcovo, ed inerendo ai ſentimenti del ſacro Concilio di Trento, dichiara ad eſſo ſottopoſte le Chieſe quantunque eſenti dalla di lui autorità Ordinaria. E nel Concilio ultimo Romano tenuto *l' anno* 1725. *al tit.*15. *num.*6. ſi leggono varj ſtabilimenti ſopra l' uſo della muſica e degli ſtrumenti nell'

Templa; & auditores quamplurimi, veluti atra caligine mersi, inter bellicorum fere dixerim Instrumentorum strepitus gestirent, & exultarent in Ecclesia. Omni ope ergo curandum Moderatoribus Ecclesiarum, ut ejusmodi excessus avertant; falcemque ad tot scandala omnino improbanda adhibeant. Suo muneri deesse intelligant, nisi ea intrepide, & sine mora avveruncare curent; & nisi eam musicam suis in Ecclesiis instituant, quæ (1) *audientium animos deliniet, & excitet ad devotionem, compunctionemque, non lasciviam, cordisve, aut animi titillationem*. Quare tandem intelligas, justas Benedicto XIV. adfuisse causas amandandi ab Ecclesia ea Instrumentorum genera, quorum ope Musica in theatrales modos & concentus, tanta cum populorum offensione, deflectit.

(*b*) *Quanto all' uso de' sopradetti permessi stromenti, altro non sappiamo additarle, se non che, dovendosi adoprare per ravvivare maggiormente il canto, e la parola, eccitando in questa maniera l' interiore affetto verso Dio &c.* Hic præcipuus Ecclesiasticæ Musices finis, huc etiam tendunt geminata Benedicti XIV. hortamenta: scilicet, cantum musicum Instrumentis ita temperandum, ut pietas & religio auditoribus concilietur. Sanctus Joannes Chrysostomus (sive quisquis sit auctor homiliæ in illud: *Dominus regnavit*) Davidis Citharam commendat, quod sonos daret, οὐκ ἀκοὰς θέλγοντας, ἀλλὰ ψυχὰς ἐκπαιδεύοντας: *non aures demulcentes, sed animam erudientes*. Molanus (2) Instrumenta musica sic adhibenda monet, *ut spiritus lætitiam magis quàm carnis promoveant*.

(*c*) *Esser cosa malfatta, e non tollerabile, che in alcuni giorni dell' anno si facciano Sinfonie, si facciano Musiche.... che per lo più non sono adattate a quei Sacri Misterj, che la Chiesa in quei tempi propone alla venerazione de' Fedeli*. Ad concipiendam animo religionem, mirum in modum valet armonica modulatio, quæ Sacris Mysteriis, quorum memoria re-

(1) *Concilium Senonense a. 1528. Can 16.*
(2) *Molanus de Canonicis lib. 2. cap. 39. de Musicis Cantoribus.*

recolitur, aut verbis quæ recitantur, sit attemperata, omnique ex parte respondeat. Cyrillus Franchus, quem laudavimus supra §. *IV. litt. e pag.* 84. in jus vocat Moderatores Musicæ, qui Hymnos, Psalmos, Lamentationes æquo stylo, parique forma numeris musicis accommodant, nullo discrimine inter varios diversosque affectus, quos verba præseferunt, interjecto; nullaque penitus Rei, aut sacrorum Mysteriorum, quæ celebrantur, habita ratione. *La Musica d'oggi* (sic in Epistola ad Amicum scribit) *non ha niente di Teorica, ed è solo un applicamento alla Pratica, perche il Kyrie eleison che vol dire Signore abbiate misericordia, il Musico averebbe con la maniera Missolydia, espresso l'affetto di domandare a Dio perdono..... e l'averebbe ridotta ad un divotissimo affetto: così averebbe accomodato varie maniere al senso delle parole, e fatto diferente musica dal Kyrie all' Agnus Dei, ed alla Gloria, al Credo, e al Sanctus, al Pleni sunt, e dalli Salmi alli motetti. Ma oggi tutte queste cose, tanto differenti fra esse, si cantano col medesimo tono, e di una medesima maniera*. Cyrilli Franchi Epistolam Anonymus (1) quidam vehementiori stylo agressus est; & licèt, quod ad cætera capita attinet, in respondendo sermonem aliò deflectat, & a proposito plerumque declinet; recensitæ tamen quærimoniæ a Cyrillo institutæ nihil se habere, quod reponat, aperte fatetur his verbis: *Nelli motetti, ed opre della Settimana Santa ha molto ragione il Vescovo di lamentarsi, e volere, che tutta la musica sia accomodata alle parole*. Antimus Liberati in Epistola alio loco §. *IV. litt. e pag.* 82. indicata, easdem accusationes struit in eos, qui compositiones musicas in Ecclesiis edentes, à præstantissimæ artis regulis longe aberrant, atque evagantur: multaque admiratione corripitur, hujusmodi moderatores Musicæ tantam inde sibi ab Auditoribus gratiam conciliare, ut in majori existimatione habeantur, si ingenti Instrumentorum strepitu, vocum clamoribus, boatu, ac fere dixerim tonitrubus efficiant Ecclesias per-

(1) *Anonymi Epistola extat inter Miscellanea in 4. in Bibliotheca Casanatensi to.* 56. *pag.* 47. *Consule etiam quæ habet pag.* 40.

personare, ac undique concuti. *Quei Compositori a' tempi nostri sono stimati ed applauditi per i più valorosi, che fanno più strepito e più rumore di voci e di stromenti: che fanno sentire nuovi modi sregolati senza distinzione immaginabile nè di Chiese, nè di Teatri, nè di Camera ... e senza riguardo nè dell' onesto, nè del decoroso, nè dell' artificioso stile o costume de' Professori più eruditi e più osservanti della più laudabile armonia.*

(*d*) *Nel Pontificato del nostro Santo Predecessore Pio V.* Sanctus Pius V., qui ad Ecclesiasticam pristinam gravitatem cuncta revocare curavit, eo etiam nomine a sui ævi Scriptoribus commendatur, quod musica instrumenta, quibus Purpuratorum Patrum Consistorium personabat, cum illud Summus Pontifex cogebat, abstulerit, & inolitam consuetudinem abrogaverit (1). Hic nempe fastus profanum nescio quid redolere videbatur: nec Personarum decori ac majestati congruere, nec seriam eodem in loco rerum tractandarum honestatem decere, arbitratus est. Vetus quippe mos erat, Coronationem Summi Pontificis nedum festivis acclamationibus, sed musicis Instrumentis, & suavissimis concentibus celebrandi. Jacobus Cajetanus, seu Stephanescus, qui Bonifacii VIII. a quo Cardinalitia dignitate auctus est, ejusque Prædecessoris Cælestini V. præclara gesta numeris est prosecutus, ac duobus libris complexus, cum de ejusdem Bonifacii VIII. coronationem agit, musicos cantantium Choros, sonoras voces aëre personantes, & varia Instrumentorum genera describit, quibus communi omnium ordinum plausu Pontifici recens creato præconia canebantur. Utrumque Jacobi Cardinalis Opus, de Actis sancti Cælestini: & Electione & Coronatione Bonifacii VIII. extat in Majo Bollandiano (2).

§. XII.

(1) *Laderchi Annal. Ecclesiast. To. 23. ad An. 1566. n. 50.*
(2) *Tom. 4. pag. 437. & 461.*

§. XII.

CI ricordiamo aver letto, che l' Imperadore Carlo Magno (*a*), volendo ridurre al dovuto segno il canto mal regolato nelle Chiese di Francia, ottenne dal Pontefice Adriano I. uomini di Roma ben prattici, che con molta facilitá introdussero in quel Regno il canto Romano, come può vedersi in Paolo Diacono *nel lib.* 2. *della Vita di S. Gregorio cap.* 9. *e* 10. in Rodolfo Tungrense *de Canonum observantia proposit.* 12. in S. Antonino *nella Somma Istoriale part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 3. Il Monaco Engolismense *nella Vita di Carlo Magno al cap.* 8. aggiugne, che i Cantori venuti da Roma insegnarono anche in Francia l' uso di sonar l' organo, quale, regnante Pipino, (*b*) era stato introdotto in quel Regno. Oltre la regola generale, che la Città di Roma deve esser l' esempio (*c*) di tutte l'altre Città ne' Riti Ecclesiastici, il sopraddetto fatto ci astringe particolarmente a porre ogni mezzo, acciò gli esagerati disordini nel canto Ecclesiastico, che riproviamo nelle altre Chiese, siano banditi particolarmente dalle Chiese di Roma: e siccome Noi non lasciamo di dare gli ordini opportuni al Nostro Cardinale Vicario, così ella non lasci di pubblicare, quando ve ne sia il bisogno, Editti opportuni e regolativi della musi-

ca,

ca, in ſequela di queſta noſtra Lettera Circolare, appoggiandoſi alle regole in eſſa ſtabilite, acciocchè una volta ſi dia principio alla riforma *(d)* delle Muſiche nelle Chieſe, tanto ſoſpirata ed inculcata, ſono già più di cento anni, da Gio: Battiſta Doni Patrizio Fiorentino nel ſuo Trattato *de Præſtantia Muſicæ veteris al lib.* 1. *pag.* 49.: *Nunc verò eò redacta res eſt, ut nec quiſquam reperiatur, qui effœminatum quemdam ac leviuſculum, qui jam paſſim invaluit, canendi modum ſevera lege cohibeat, nec affectata illa prolixaque ac ſæpe biulca meliſmata, ad certam normam redigenda exiſtimet; aut dies ſolemnes, Ædeſque ſacras ſuam celebritatem ac frequentiam habituras putet, niſi mollioribus ac ſæpe parùm decoris cantibus, magnaque vocum ac inſtrumentorum confuſione certatim omnia perſonent.*

COMMENTARIUS.

(a) Ci ricordiamo aver letto, che l'Imperadore Carlo Magno, volendo ridurre al dovuto ſegno il canto mal regolato nelle Chieſe di Francia, ottenne dal Pontefice Adriano I. uomini di Roma ben prattici*. Carolus ter quidem Magnus, & Imperii Gallicani decus, recte perpendens optimorum Principum ac Heroum eſſe, ad omne gloriæ genus contendere, ſuiſque Populis quamcumque felicitatem comparare, eam præcipue, quæ ad integritatem Fidei, & Eccleſiaſticam diſciplinam pertinet; ſibi curandum duxit, perpetuam in Ritibus cum Romana Eccleſia concordiam in Regni ſui Eccleſiis, quamlatiſſime fieri poſſet, ſtabilire. Nec proinde laudem detrahi velim Pi-

Pipino Caroli patri, qui iam illustre opus primò aggressus est. Magna ac præclara ab utroque gesta in suæ erga Romanam Sedem observantiæ argumentum, a nobis commemoranda, eorum non quidem felicitati, sed virtuti tribuenda sunt. De utroque dicendum.

Pipini itaque ope cantus Romanus in Gallias deductus est. Cum enim is cognovisset multum discriminis inter Romanum, & Gallicanum cantum deprehendi, in eam se cogitationem præreptum sentiit, ut Regni sui Ecclesias ad Cantum Gregorianum truduceret. Illi proinde, flagitanti duodecim Cantores Romanos, Stephanus II. concessit; totius negotii duce forsan & auspice Chrodogango Metense. Narrat hæc Sangallensis (1) Monachus his verbis: *Secundum numerum duodecim Apostolorum de Sede Apostolica duodecim Clericos doctissimos Cantilenæ ad eum in Franciam direxit*. Carolo Magno tribuit is auctor, quod Pipino Patri tribuendum censet Thomasinus(2). Siquidem ipse Carolus in Capitulari Aquisgranensi anni 789. luculentissime affirmat, Pipinum genitorem suum, cantum Romanum in Gallias tulisse *ob unanimitatem Apostolicæ Sedis, & Sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam*. Quibus verbis edocemur, non unitati Fidei tantùm cum Romana Ecclesia prospectum voluisse maximos illos Reges; sed Romanum etiam ritum cantumque in Gallicanas Ecclesias deduxisse; implexa namque est, inhæretque Officiis Ecclesiasticis Fides orthodoxa. Profectò cantûs, Officiorum, sacrorumque Rituum discordia ab Ecclesia Romana, non poterat in Ecclesiis Gallicanis aliquando non esse offendiculo, & forte etiam integritati Fidei detrimento.

De eodem negotio Pipinus Litteras dedit ad Paulum summum Pontificem, qui Stephanum II. & III. in Pontificia Sede exceperat. Paulus ad Remigium Episcopum Rhotomagensem, & Pipini fratrem, misit Simeonem Secundicerium scholæ Cantorum, qui Monachos ejus Diœcesis Romanum Cantum edoceret. Misit etiam ad Pipinum Antiphonale, & Responsale. At paulo post, cum Romæ e vivis excessisset Gregorius Primicerius Canto-

(1) *Sangallensis lib. 1. cap. 10.* (2) *Thomasin. Eccl. discipl. par. 2. lib* [illegible]

torum, Paulus-Pontifex Simeonem Secundicerium e Galliis avocavit. Opere proinde ibi ex communibus votis non absoluto, Clericisque in Romanum Cantum non satis instructis, Remigius quosdam Monachos Romam ablegavit, qui cantus disciplinâ a Simeone imbuti, cum remearent ad suos, Romanam modulationem cæteris traderent. Dedit operam Paulus (1), ut Monachi illi in Romana Schola accurate erudirentur; cumque se recepissent in Galliam, Romanum Cantum in Ecclesiis evulgarunt. Id factum esse tradit Carolus Magnus, *ob humanitatem Apostolicæ Sedis, & Sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam*. Contigerunt hæc circa annum ferè 758., in quem ea rejecit Mabillonius. (2)

Extincto Pipino, Carolus ejus filius præ eximio, quo in divinum cultum ferebatur zelo, egregio illustrique Patris sui sapientissimi incensus exemplo, eamdem provinciam suscepit. In eo potissimum intendit, ut Romanum Cantum Gallicanæ Ecclesiæ adoptarent. Consilii sui hanc rationem aperit, (3) *ut non esset dispar ordo Psallendi, quibus erat compar ardor Credendi.*

Itaque Romam Carolus tertiò profectus anno 786., ibi Pascha cum Hadriano Papa celebravit; indeque Cantores Romanos, qui nedum Cantum Gregorianum Gallos edocere curarent, sed & Ecclesiarum Libros Antiphonarios emendarent, secum in Galliam adduxit; nec non Grammaticos, & Calculatores peritissimos ad publicas Scholas in Galliis instituendas, & studia litterarum instauranda, a Summo Pontifice impetravit. De litterarum studiis, scholisque publicis in Gallia a Carolo Magno erectis, eruditissimam dissertationem edidit clarus vir Ludovicus Antonius Muratori (4). Hoc idem argumentum multa eruditionis copia exornarunt La-Cointe, (5) & Mabillonius. (6)

S Quod

(1) *Vide Epistolam IX. Pauli PP. I. ad Pipinum Regem, to. 2. Conciliorum Galliæ collect. per Sirmundum pag. 58.*
(2) *Mabillon. Annal. Ordin. S. Benedicti ad an. 758. tom. 2. pag. 184. n. 34.*
(3) *Lib. 1. Con. Synod. pro adorandis Imagin. cap. 6.*
(4) *Muratori Antiquit. Medij Ævi differtat. 43.*
(5) *La Cointe in Annal. Francor. to. 6. ad an. 787. n. 9. & to. 7 ad an. 805. n. 48.*
(6) *Mabillonius in actis SS. Ordin. S. Benedicti, Præfat. in Sæculum IV. §. VIII.*

Quod ad Cantores Romanos attinet, in Galliam adductos, occasionem arripuit Rex ex dissidio inter Cantores Romanos & Gallos Romæ orto, quod cum accurate describat Monachus Engolismensis (1) in Vita Caroli Magni, eum audire præstat. Longiuscula quidem verba, sed non dissimulanda. *Reversus est* (inquit) *e Ducatu* (Beneventano) *Rex piissimus Carolus, & celebravit Romæ Pascha cum Domno Apostolico. Ecce orta est contentio per dies festos Paschæ inter Cantores Romanorum, & Gallorum. Dicebant se Galli melius cantare & pulchrius, quàm Romani. Dicebant se Romani doctissime Cantilenas Ecclesiasticas proferre, sicut docti fuerunt a Sancto Gregorio Papa. Gallos corrupte cantare, & cantilenam sanam destruendo dilacerare. Quæ contentio ante Domnum Regem Carolum pervenit. Galli vero propter securitatem Domni Regis Caroli valde exprobrabant Cantoribus Romanis. Romani vero propter auctoritatem magnæ doctrinæ, eos stultos, rusticos, & indoctos veluti bruta animalia affirmabant, & doctrinam S. Gregorii præferebant rusticitati eorum.* Utraque parte acriter contendente, controversia tandem a Carolo fuit composita, Gallis suis demonstrante, nusquam puriores manare aquas, quàm in ipsa sui scaturigine; nec alibi posse Cantum Gregorianum limpidiorem fluere, quàm in Romana Sancti Gregorii Schola: *Et cum altercatio*, (his verbis narrationem Engolismensis Monachus prosequitur) *de neutra parte finiret, ait Domnus piissimus Rex Carolus ad suos Cantores: Dicite palam, quis purior est, & quis melior, aut fons vivus, aut rivuli ejus longe decurrentes? Responderunt omnes una voce; Fontem veluti caput & originem puriorem esse...... Et ait Domnus Rex Carolus: Revertimini vos ad fontem Sancti Gregorii, quia manifeste corrupistis Cantilenam Ecclesiasticam.* Addit idem denique Scriptor, Carolum Magnum ab Hadriano Papa *duos doctissimos Romanæ Ecclesiæ Cantores, qui a Sancto Gregorio eruditi fuerunt*, impetrasse, Theodorum, & Bene-

(1) *Engolismensis Monachus in Vita Caroli M. cap. 8. ap. Duchesne inter Script. Hist. Francor. tom. 2. pag. 75.*

nedictum. Ideo *a Sancto Gregorio eruditi* dicuntur, quod Gregorianas notas seu præceptiones, a Sancto Gregorio Magno quondam latas, apprime nossent. Ab his ergo Antiphonaria duo, notis Romanis adornata, in Gallias evecta sunt.

Carolus redux in Galliam anno Christi septingentesimo octogesimo septimo, (1) illorum Cantorum alterum Metas, alterum Svessionem misit; quia ut Austrasiis Metæ, sic & Svessio urbs Neustrasiis commoda erat, quò vel ad emendandos libros Antiphonarios, vel ad Romanum Cantum ediscendum confluerent. Utrumque, Theodorum & Benedictum præfecit Carolus Scholæ Cantorum. Ad utrumque regio jussu ex universa Francia, qui corrigerentur, delati sunt libri antiphonarii. Utrobique, in Urbe scilicet Metis, & Suessionis, res feliciter cessit; omnes enim Franchorum Cantores Notam Romanam, *Franciscam* postea dictam, ab eisdem Cantoribus, in urbe Metensi & Svessione docentibus, assecuti sunt. Metensis Schola Gregoriani Cantus gloria præ cæteris effulsit, & Svessioni prævaluit, teste eodem Monacho Engolismensi, qui totum hoc negotium in Caroli Magni Vita fusius enarrat. E' diversis Galliæ Provinciis Metas confluxerunt, qui Romanum Cantum ediscerent. Sed cum edocti discipuli, loci amenitate capti, in ea urbe diutius, quàm par esset, moram protraherent magno cum suarum Ecclesiarum damno, quæ Romanum audire cantum summis optabant votis, querelas adversus eos excitarunt. Ad illas sedandas, in Capitulari: *Infra Ecclesiam* inscripto, statuit Carolus *cap.* 2. ut Cantores *de Metis revertantur*. Eadem Caroli Magni cura, ut Romanus Cantus in omnes Galliarum Ecclesias & Monachorum Cœnobia late excurreret atque derivaret, elucet ex Capitulari Aquisgranensi anni 789. capite octogesimo, & septuagesimo secundo, & ex Capitulari edito anno 805. apud Theodonis Villam. Ut autem perpetuum esset in Gallia monimentum, quo Antistites omnibus imposterum occurrerent erroribus, si qui

(1) *Le Cointe Annal. Francor. to. 7. ad an. 805. pag. 44. n. 48.*

in doctrinam fidei vel in morum disci plinam ex diversitate textûs divinorum Officiorum ipsiusque Cantûs irreperent, flagitavit Carolus ab Hadriano I. Gregorii Magni Sacramentarium, quod per Joannem Abbatem Ravennatem accepit. Hinc, quod Galliarum Ecclesiæ & Monasteria in divinis Officiis persolvendis, ad illius Sacramentarii libri exemplum sese effingerent, & ordine Romano quisque Presbyter celebr aret, Capitularia multa, Concilium Moguntinum anno 813., & subsequentes Galliæ Reges præscripserunt. Ab eo tempore, quotquot scripti sunt in Gallia, Missales libri, ad illum Gregorianum Codicem exacti sunt fere omnes: quod jampridem Mabillonius (1) adnotavit. Petrus Lambecius (2) censet, Sacramentarium ab Hadriano missum Carolo Magno, illud ipsum esse, quod nunc in Cæsarea Vindobonensi Bibliotheca visitur. Sed vir clarissimus Ludovicus Antonius Muratori (3) validas conjecturas exerit, quibus adduci non potest, ut censeat, Codicem illum eum esse posse, qui ab Hadriano missus est.

Restituto in Gallia cantu Gregoriano, scholas Cantorum Romanis simillimas erexit Carolus, in quibus adolescentes cantu, ritibus, & officiis Ecclesiasticis erudirentur. Hac enim ratione fieri poterat, ut invectæ Psalmodiæ Ordinisque Romani modus, in eo florentissimo Regno deficeret nunquam. Notavimus jam superiori loco, Leidradum Archiepiscopum Lugdunensem, ut gratum Carolo præstaret officium, in Epistola ad eum data, scripsisse in hunc modum: *Habeo scholas Cantorum, ex quibus plerique sic eruditi sunt, ut alios erudire possint.*

Non in Gallias tantum provexit Carolus, & ad optatum finem perduxit Romani Cantus institutionem a Pipino cœptam, sed in Germaniam etiam, in Saxoniam, & in alias Septentrionales regiones eam intulit, ac propagavit: atque hoc pacto constabilivit religiosissimus Princeps Rerum sacrarum cum Ro-

(1) *Mabillonius de Liturgia Gallicana lib. 1. cap. 3.*
(2) *Lambecius Biblioth. Cæsar. to. 2. cap. 2.*
(3) *Muratori dissertat. de Reb. Liturgicis to. 1. cap. 6. pag. 69.*

Romana Ecclesia, cæterarum Magistra, consensionem. Quam quidem consensionem Valafridus Strabo (1) hac de causa necessariam esse duxit, ut subsequenti ætate, in ea tamquam in munitissima arce defensionis nostræ præsidia constitueremus adversus tantam Sectarum colluviem, quæ vel integritatem fidei, vel disciplinæ vetustatem labefactare conatæ sunt.

Carolum Magnum, pro virili ad rem Ecclesiasticam promovendam natum, omnes Franchorum Historiæ, omnesque cujusque ætatis Scriptores multum quidem, sed haud satis commendant. Eum in Cantorum & Lectorum ministerio fuisse apprime institutum, Eginhardus auctor est. Quinimmo Sangallensis Monachus Carolum ipsum exhibet, ut ducem & moderatorem Cantus Ecclesiastici, & Officiorum, quæ in Cappella regii Palatii celebrabantur. In ea nullum adscribi sinebat Clericum, nisi qui cantum & litteras probe nosset: quas quisque recitaturus esset, Lectiones designabat ipse: inopinos Clericos quandoque legere jubebat, ut præsto semper essent legere, & emendate legere: denique digito, virga, vel voce signabat, unde inciperent, & quando desinerent legere. Quis itaque Ecclesiastici Cantus officio & cura dehonestari se suspicabitur, qua se honestari senserunt Pontificum Optimus Gregorius, & Imperatorum Maximus Carolus?

Laudatissimis suorum Majorum exemplis incensus, Ludovicus Pius Romanum Cantum & Ritum studio quam potuit maximo, in Gallicanis Ecclesiis curavit. Quamobrem Amalario Fortunato Metensi Diacono jussit, ut Romanum iter arriperet, Ordinem Antiphonarii cum Romanæ Ecclesiæ Ordine conferret; atque a Gregorio IV. Antiphonarium librum acciperet. Horum testem habemus ipsum Amalarium in prologo de Ordine Antiphonarii.

Romanus Cantus in Ecclesiis & Monasteriis Galliæ atque Germaniæ, tanta cum laude illustrium harum regionum invectus, summoque plausu exceptus, temporis, ut contingere so-

(1) *Walafridus Strabo de Rebus Ecclesiast. cap. 25.*

solet, successu labefactatus est. Eum proinde sapientissimi Praesules & Abbates ad pristinum nitorem revocare & restaurare curarunt. Sanctus Guilelmus Abbas Divionensis, (1) musicæ apprime peritus, sui Monasterii Cantum ad Ecclesiæ Romanæ exemplum composuit, & Psalmorum præcipuè concentum *dulcissimo distinxit melodimate*. Joannes quidam Fuldensis Monachus, B. Rabani Mauri Moguntini Archiepiscopi discipulus, Poeta & Musicus insignis, artificialem Cantum in Ecclesia apud Germanos primus varia modulatione composuit. (2). Vel uno Lupi Ferrariensis (3) Abbatis, qui claruit anno 830. exemplo comprobari posset, privata quandoque Monasteria aliquos ex suis Monachis Romam delegasse, qui in ipso fonte plenissimam ebiberent Romani Cantus, & Ordinis divinorum Officiorum disciplinam. Non inutile fore arbitror ejus verba, ex Epistola ad Benedictum III. data, excribere: *Fratres, & Compresbyteros nostros Aldulphum & Acaricum, qui spontaneam peregrinationem pro nomine Domini susceperunt, specialiter vestræ mansuetudini commendamus; ut eos pietate competenti favere dignemini; & consuetudinibus Ecclesiasticis, quæ varia in diversis locis tenentur, diligenter instruere; ut per eos ad nos & ad ceteros quosque, talia pie quærentes, institutio Romana perveniat. Siquidem in quibuscumque, ad religionem & honestatem pertinentibus, ambiguitatem creat varietas: ut optima quæque eniteant, illuc sollicita investigatione credimus recurrendum, unde ubique Fidei manavit exordium*. Tandem regularem canendi modum in Germania restituit Benno Episcopus Misnensis, qui XI. sæculo labente claruit, (4) fecitque, ut concinne atque eleganter divina Officia decantarentur.

(b) *Quale (organo) Regnante Pipino era stato introdotto in quel Regno*. Ex Franchorum Annalibus constat, (5) ex Urbe

(1) *Bolland. to. 1. Januarii ad diem I. cap. 13. n. 35.*
(2) *Bolland. to. 1. Februarii ad diem IV.*
(3) *Lupus Ferrariensis Epist. 103. apud Duchesne to. 2. pag. 778.*
(4) *Bolland. Tom. III. Junii ad diem XVI.*
(5) *Eginhardus in Annal. de Gestis Pipini, ad An. 758.*

be Conſtantinopolitana in Galliam allatum Organum anno 757., Pipino cum aliis muneribus a Conſtantino Græcorum Imperatore miſſum, oblatumque, dum Compendii agebat. Poſitum eſt hoc Organum in Oratorio Palatino, hujuſque exemplo in pleriſque Gallicanis Eccleſiis Organorum uſus videtur inductus. Excepto a Gallis grato hilarique animo hoc armonico inſtrumento, Michael Curopalates alter Imperator C. P. cognomine Rancabe præ cæteris regiis muneribus, aliud *præſtantiſſimum Organum* Carolo Magno per Legatos obtulit, teſte Monacho Sangallenſi, (1) illud his verbis deſcribente: *Organum præſtantiſſimum, quod doliis ex ære conflatis, follibuſque taurinis per fiſtulas æreas mire perflantibus, rugitu quidem tonitrui boatum, garrulitatem vero lyræ vel cymbali dulcedine coæquabat*. Georgius quidam Presbyter Venetus, poſſe ſe Organum æmulatione Græcorum conficere, Ludovico Pio ſignificavit; & Imperator omnia ad id opus conficiendum neceſſaria præberi juſſit. Effinxit itaque Georgius Aquiſgrani mirifica arte Organum, ut eſt apud Eginhardum (2) *in Annalibus*, qui *Hydraulicum* illud appellat, quod aquarum vi ſonum ederet. Walafridus Strabo, in carmine de Baſilicæ Aquiſgranenſis apparatu, celebre Aquiſgranenſe Organum deſcribit, quod tamen, Normannis eam Baſilicam diripientibus, periiſſe ferunt Gallicæ Hiſtoriæ ſcriptores. Varias Organorum ſeu inſtrumentorum Muſicorum ſpecies accurate recenſet Jacobus Hofmannus. (3)

(c) *Oltre la regola generale, che la Città di Roma deve eſſere l' eſempio di tutte l'altre Città ne' Riti Eccleſiaſtici*. Quod Sanctus Bernardus (4) de Romano Clero ſcripſit: *Clerum illum ordinatiſſimum eſſe decet, ex quo præcipuè in omnem Eccleſiam Cleri forma proceſſit*. Id æque ad muſices diſciplinam aptandum eſt, quæ e Romana in cæteras Orbis Eccleſias dimanavit, ut ſupra adnotavimus.

(d) *Ac-*

(1) *Sangallenſis Monachus in Caroli M. Vita lib. 1. cap. 10.*
(2) *Eginhardus de Geſtis Ludovici Pii ad An. 826.*
(3) *Hofmannus lexic. verb. Organum.*
(4) *S. Bernard. lib. 4. de Conſid. cap. 2.*

(*d*) *Acciocchè una volta si dia principio alla riforma delle musiche nelle Chiese, tanto sospirata, ed inculcata*. Lectorem diu non morabor in proferendis religiosorum virorum testimoniis, qui æquam de Ecclesiastica Musica instrumentali habuerunt querimoniam. Vehementer queritur Maldonatus, (1) aliorumque expostulationes prodit his verbis: *Nimis delectari homines Musica cœperunt, minore gravitate canere, & minore studio, quàm decebat, in Ecclesia. Qua de re conqueruntur omnes antiqui Auctores, qui de hac re aliquid scripserunt*. Nostrorum temporum felicitati acceptum referre debemus, quod tam præclarum restitutæ musicæ Ecclesiasticæ opus, tamdiu a bonis omnibus exoptatum, ac ab aliis Summis Pontificibus procuratum, ad exitum tandem venerit Romæ, ac in tota ditione Ecclesiastica, tanto animorum gaudio & exultatione exceptum, ut explicari satis non possit. Hinc omnes intelligant, velim, me musicæ moderatoribus, qui in Urbe versantur, tantum impertire laudis, quantum hominibus piis, suoque Principi obsequentissimis. Vix enim, jussu Sanctissimi Pontificis, Edicto ad musicam restitueudam Romæ denunciato, omnes musicæ Præfecti, hac præclarissima scientia instructissimi, quibus urbs Roma redundat, ad præscriptam methodum ita sese attemperàrunt, ut instrumentorum sono, & Musicorum modulatione ad intimam pietatem composita, Ecclesiis decorem, Urbique majestatem restituerint.

Nec silentio prætereundum est, mitius agere in hac Epistola BENEDICTUM XIV., qui Episcoporum voluntati & prudentiæ rem hactenus integram dimittens, pœnas in delinquentes non adjicit. Severitatem suam prodit Præsul Anonymus, de quo superiori loco (2) verba feci. Is enim, postquam ad emendandos Psalmodiæ abusus consilio juvit Clementem V., sic tandem orationi suæ finem imponit: *Et licèt contra præmissos abusus multa jam prodierunt, tamen judicio meo essent pœnarum adjectione juvanda; cum pœnæ exacerbari debeant, quoties, multis grassantibus, opus est exemplo*. §. XIII.

(1) *Maldonatus de Sacramen. Tom. 2. pag. 238.*
(2) §. *III. litt. A. pag. 31. & 32.*

§. XIII.

Abbiamo detto, quando ve ne sia il bisogno sapendo ancor Noi, che nello Stato Ecclesiastico vi sono alcune Città, nelle quali vi è il bisogno della riforma delle musiche nelle Chiese; ed altre, nelle quali non vi sarà il detto bisogno. Temiamo bensì, che in alcune vi sarà il bisogno della pulizia de' sacri Altari, e de' Tempj: in molte la necessità d'un ben regolato canto fermo ne' Cori delle Cattedrali, e delle Collegiate, giusta ciò che di sopra abbiamo detto; sopra cui dovrà ella porre ogni maggior attenzione: e Iddio pur volesse, che in tutte le Diocesi del nostro Stato ogni Sacerdote celebrasse la Messa col dovuto estrinseco decoro, ed andasse vestito, [a] e comparisse in pubblico continuamente col dovuto abito Clericale. Noi sopra questi due ultimi assunti nulla aggiugneremo, avendone diffusamente trattato *nella nostra Notificazione* 14. *§.4. e §.6. al lib.*2. dell'edizione in lingua Italiana, (*b*) che è *la* 34. nell' edizione Latina, e *nella Notificazione* 4. *nel tom.* 4. dell' edizione pure in lingua Italiana, che è *la* 71. nell' edizione Latina, alle quali ci rimettiamo. Ed eccitando il di lei zelo, conchiudiamo col farle sapere, non esservi cosa, che più vivamente additi il cattivo governo del Vescovo, che il vedere i di lui Sacerdoti celebrare con troppa precipitanza la Mes-

Messa, celebrarla senza il dovuto decoroso accompagnamento delle sacre cerimonie, e vederli comparire vestiti con abiti indecenti, o poco proprj della dignità Sacerdotale: essendo queste cose, che cadono sotto i sensi, de' quali il cittadino ed il forestiere sono capaci di dare giudizio, e particolarmente que' forestieri, che vengono da' Paesi, ne' quali si celebrano colla dovuta divozione le Messe, ed i Preti vanno vestiti da Preti. E Noi quì intanto abbracciandola, con pienezza di cuore diamo a Lei, ed al Gregge alla sua cura commesso, l' Apostolica Benedizione. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die xix. Februarii MDCCXLIX. Pontificatus Nostri Anno Nono.

COMMENTARIUS.

(*a*) *IDdio pur volesse, che in tutte le Diocesi del Nostro Stato ogni Sacerdote...... andasse vestito, e comparisse in publico continuamente col dovuto abito Clericale.* Vir clarissimus Joseph Catalano ad communem sacrorum hominum utilitatem fusioribus Notis illustravit *Sancti Hieronymi Epistolam ad Nepotianum, de Vita Clericorum, & Sacerdotum.* In ea autem, quam Clerici degere debeant vitam, quas amplecti virtutes, quæ munia obire, quæ vitia declinare, allatis Sanctorum Patrum & Conciliorum decretis, eruditissime demonstrat. Vide ejusdem auctoris, de sacris litteris optime meriti, Notas in aureos Sancti Joannis Chrysostomi libros, *de Sacerdotio*, in quibus de Presbyterorum habitu, & vita fusissime agit.

(*b*) *Avendone diffusamente trattato nella nostra Notificazio-*

zione 14. §. 4. e §. 6. al lib. 2. dell' Edizione in lingua Italiana: che è la 34. nell' Edizione latina. Ob conceptam jure ac merito de singulari doctrina Benedicti XIV. in re præsertim Ecclesiastica opinionem, ejus Opera non solum summo cum eruditorum, piorumque virorum plausu excepta sunt, verum etiam magno cum utilitatis fructu, quem eorumdem ratio offert, leguntur. Hinc, ut tam præclara & exquisita doctrina ac eruditio, quàm latissime fieri posset, ad hominum usum, & cognitionem propagaretur, laudata Opera brevi tempore repetitis prælis commissa sunt.

Monita, & Istitutiones lingua Italica sub hoc titulo, *Notificazioni, Editti, ed Istruzioni*, prodierunt in 4. Bononiæ a. 1735. & Romæ a. 1747. Latine redditæ, iterum Romæ in fol. an. 1747. hac Epigraphe adjecta, *Institutiones Ecclesiasticæ*.

Tractatus duo, alter *de Sacrificio Missæ*, alter *de Festis Christi Domini & B. M. V.* Italico sermone impressi sunt in 4. Roboreti a. 1740., & Patavii a. 1747. Latine, itidem Patavii in fol. an. 1745.

Opus *de Servorum Dei Beatificatione, & Beatorum Canonizatione*, mole ingens, argumento præstantissimum, & Eruditione omnino egregium, in quatuor Volumina tributum, excusum est Bononiæ in fol. a. 1734. 1735. 1737. & 1738., deinde Patavii a. 1743., curante clarissimo Viro Jacobo Facciolato, omni disciplinarum genere & eloquentia, posterorum fama dignissimo.

Cæteris omnibus longe præstat recens Editio Romana, auctior, & castigatior, quæ adornatur ad usum Accademiæ Liturgicæ Conimbricensis, magno Lusitaniæ totius bono a Sanctitate Sua institutæ, ad quam frequentissima Lusitana Juventus studiorum causa confluit. Editio istæc Benedicti XIV. Opera omnia in XII. tomos in folio tributa comprehendit. In eam impendit omnem curam, suasque cogitationes defixas jamdiu habet vir eximius Emanuel de Azevedo S. I. Sacræ Rituum Congregationis Consultor, & in Universitate studiorum Collegii Romani doctus Antecessor. Hic cum multa ingenii

sui

sui, atque eruditionis specimina præbuerit, loco *quatuor Voluminum* de Beatificatione & Canonizatione Sanctorum, nuper *unum* reposuit, tam brevi dilucidoque sermone, tantaque judicii vi atque intensione exaratum, ut nihil addi vel detrahi posse videatur. Præterea, doctrinam BENEDICTI XIV. de Sacrosancto Missæ Sacrificio, alio tractatu edito, in centum exercitationes redegit. De utroque argumento publicas Theses a suis Auditoribus quamprimum defendendas proponet, ut fertur, in Templo Collegii Romani, SUB GLORIOSISSIMIS BENEDICTI XIV. REGISQUE FIDELISSIMI AUSPICIIS.

LAUS DEO.

PRÆCIPUA EDITIONIS HUJUS

errata	*sic*	*emendanda.*
Pag. 7. Martinus V.		Martinum V.
21. inficitur		inficietur
24. nivinarum		divinarum
Ib. enideret		eniteret
37. obfurdis		abfurdis
38. loculenta		luculenta
41. accedi		accedit
51. Mabiollonio		Mabillonio
52. fortius		fortitus
67. fuffocav		fuffocavit
Ib. ommodius		commodius
68. Eangelicæ		Evangelicæ
77. mufice		muficæ
82. thefaurii		thefauri
83. a. 1665.		a. 1605.
97. devotionem fub cuculla, digitos		devotionem ; fub cuculla digitos
133. coronationem		coronatione
137. ob humanitatem		ob unanimitatem

